IVLII CÆSARIS Scaligeri viri clariſſimi, in librum de Inſomnijs Hippocratis commentarius auctus nunc & recognitus.

Ad Ioannem Aleſmium Senatorem Burdegalenſem.

R. CONSTANTINVS.

Ἤ θέμις ἢ οὐ θέμις ἐστὶ παιδευμαὶ μεταπάσας
Πᾶσαν ἀληθείην· νέμεσις ἢ φθόνος τις ἀπίσω.
Ἔστι παλαισμοσύνη μαχαεῖ τοῖς μορμολυκείων.
Τίς γὰρ, ὅτι μὴ ἄφρων, αἰχμάνοισι μεγαίρει;
Οὗτος ὁ Σκαλανὸς καὶ τ' ὄνομα καὶ τὸ ἐπίκλην
Ὡς Καῖσαρ πρότερος δ', ὃς ἀοίδιμος ἔπλετο πάτρη
Ἤ τ' ἐλέγχ' ἠνορέην ἀρετήν θ' ὑπερέσχεν ἄλλων·
Οὗτος ὁ Σκαλανὸς δὲ μετὰ προτέρων ἐν μουσείῳ,
Ζωὸς ἐών, πᾶσιν· πάντας τ' ἀποκρίνετο τέχν-
Μουσέων, ὃς ἀοιδὸς ἔην μαλέγαρυς ὁ γεραιὸς
Παντας ἐκασσείη πίει, καὶ σοφίῃ ἐκέκαστο.
Μάρτυρες εἰσὶν ἐμοὶ συνταγματα σιγαλόεντα
Καὶ τόσα τοῖ πλήθει, ἄλλος δ' ὅσα μηδέ τις ἀνὴρ
Τεύξει πολυμαθὴς κ' ἐν βίῳ περιτίθησιν.
Τίς χρεὼ πολλὰ λέγειν; Δημόκριτος ὥσπερ, ἔην γὰ
Παντοδαπός. Αὐτὰρ γενέσθαι ἀγλαὰ τέκνα,
Σύλβιον ἐν προτοῖς παῖδον αἰὲν ἐλίσσετα,
Τέθνηκεν δ' ὁ γέρων σοφός· ἐς τέλος ὀλβιοδαίμων
Εὐσεβέων ἔπεσσι καὶ ἔργοις ὁμολόγησεν.

JVLIVS CÆSAR SCALIGER

Ioanni Aleſmio Senatori Burdigalenſi, S.

QVAS olim tibi miſeram mearum primitias lucubrationum ex eo medicinæ cultu,qui affinis eſt naturalium diſceptationum,nuper ab optimo viro atque doctiſsimo Iano Maumontio appellatus eas vt reuiſerem,feci,nec tam neceſſariò quàm libenter:nempe magis vt amico meo ſummo, ac de me optimè merito gratificarer,quàm quòd in illo quicquam meminiſſem obnoxium accuratiori caſtigationi. Si quid tamen labeculæ vel incuria noſtra,quæ toti humanæ ſpeciei perquàm eſt familiaris,vel librariorum negligentia aſperſum eſſet:imò verò etiam ſi quid non eſſet,tamen quoniam ipſe eſſe ſuſpicaretur,petebat vt recenti opera liceret ſibi ſecuriore animo hanc typographis mandare nouam editionem. Mihi ergo quæ hoc longo lectionis vſu,frequentíque rerum exercitatione digna viſa fuerant,eorum ad formam direxi pauca:cætera verò,ita vti erant,relicta ſunt: partim quòd nullo modo contemnenda videbantur:partim vt & tu,& ſtudioſi omnes ex illorum priorum atque horum poſteriorum comparatione cognoſceretis, ecquid in probando & repudiando iudicij maturior ætas attuliſſet. Hunc verò librum qui ſemper tuus fuerit,vt in noua editione ad alterius nomẽ recentiorum more transferretur, neutiquam tuis virtutibus,meáque tuorum erga meos memoria beneficiorum, denique ſanctiſsimo amicitiæ noſtræ iure,dignum arbitratus ſum: Neque exiſtimaui liberos meos ſemel adoptatos,toties tot in alienas familias tranſcriptos vllo vel ſuo,vel meo merito pati capitis diminutionem. Sed tamen viri illi doctiſsimi atque optimi ſuas quoque habent, quas foueant rationes. Quamobrem mihi illos, neque de eo quod factum eſt iam admonendi ius,neque de eo quod iure tuentur,obiurgãdi vllus eſt relictus locus. Sed illa vnica ratio, qua mihi perſuadeam ſatis eſſe,ſi officiorum continuatione conſtantis animi retineam opinionem,quam gratiſsimo ac fortiſsimo cuique viro eſſe oportet in prima commendatione.

Vale.

IVLII CÆSARIS SCALIGERI

PRÆFATIO IN LIBRVM DE INSOMNIIS

Hippocratis, ad Ioannem Aleſmium regium Conſiliarium in ſupremo Senatu Burdigalenſi.

FREQVENTIVM ac diuturnorũ erga nos tum magnitudo, tum memoria officiorum tuorum, Ioannes Aleſmi, tantum potuit: vt non ſolum me non ingratum oſtenderet, ſed etiam faceret audacem. Neque enim debuit tantarum ſplendor virtutum, quarum præſidiis muniremur, carere debitis laudibus, cuius merita re compenſari nequirent. Neque potuit tam inſignis animi tui vis quicqnam efficere, quod vel moderatiſsimum quenquam non excitaret. Quare cum propter excellẽtem noſtri ſeculi peruerſitatem, quæ iam omnia penè vetera ſtudia aut ſubuerterat, aut etiam damnauerat, collegiſſem me, mihi vt viuerem: & ſuppuderet, ſi poſteritas nunc vixiſſe reſciret aliquando, aut ab omnibus penè diſſentientem, id quod eſſet fortunæ perditiſsimæ: aut fruſtra ambitioſum, quod erat animi infelicis: tu virtute tua cum imbuiſti me iis exemplis, quibus non pœniteret me extitiſſe: tum beneficiis affectum impuliſti, vt aliquid ſaperem, quod ab ſtudiis tuis non abhorreret. Nam qui primas ciuilis ſapiẽtiæ tibi partes comparaſſes, philoſophiam, aliáque verę vitæ ornamẽta non contẽpſiſſes, nomen noſtrum dignitate tua illuſtraſſes, opes authoritate auxiſſes: is mihi viſus es, cuius authoritati eædẽ opes, dignitati nomen, philoſophiæ noſtræ decora ſapiẽtiæ deberentur. Igitur cum è ſeceſſu quodam mentis in hanc quaſi rempubl. me deintegro retuliſſem, deponendũ in ſinu tuo metum illum exiſtimaui, quem in philoſophiæ luctu valde ſanè metueram: ne tanta in viuendi licentia, ac potius libidinum dominatu, futurus eſſem ſuperſtes integriorum literarum. Nam cui placebimus, Aleſmi? aut quis nobis fauebit iſtorum, quorum in manibus, atque vtinam verò in manibus, non etiam toto in pectore, ſolus aut Lucianus, aut Ariſtophanes eſt? Non tam hercule propter orationem, cuius nitorem aut æmulari neſciant, aut nequeant imitari, quàm propter acerbitatem ſententiarum: ſi modo ſententiæ eæ, ac non venena ſint vocanda. Quorum igitur impietatem imitentur, eorum exitum non exhorreſcere? Nimis ſecurè viuimus hodie, atque adeò otioſè, ne dicam ſolutè, mi Aleſmi. Hanc vocamus libertatem. Quæ ſi ita eſt, malim equidem me quiduis eſſe belluæ, cui ſanè liceat ſine criminis obiectione, quod nobis propter hominis nomen ſaltem non licet, & facimus tamen. Ac quanquam nonnullis per ignauiam vitam trahere videbamur, propterea quòd procul à Republ. & partibus animum abduxeramus: nobiſcum tamen eramus nos, nec ſoli, nec penitus non ſoli, vt ſine contentione horum temporum ſeruitutem declinaremus. Itaque difficillima in re cum vniuerſam intelligentiæ meæ vim excuterẽ,

in

in periculoſiſsima, optimum quenque exitum exoptarem: in perditiſsima, peſsimum expectarem: quòd efficere nequibam, vt iſtis quicquam perſuaderem, omiſi. Nam eorum inanitatem, qui nullam haberem orationē qua explerem, ſilētio præteribam: ſed eo ſilentio, quod apparatum eſſet ad ſuiipſius aliquando reddendum rationem. Etenim quæ tempora ad illorum coniurationes atque potentiam colendam ponere cæteri cogerentur, ego clandeſtina opera ad philoſophiam tranſmittebam. Quid enim præterea facerē, cum nemo interueniret huic meæ calamitati, quæ me in illud quaſi exilium quoddam abdidiſſet: cuius ego præſidio ad hanc culpam ſuſtinendam confirmarer? Atque nunc quoque de metu illorum languerem, vel etiam iacerē, Aleſmi, niſi veſtrum aliquot authoritas ſubueniſſet mihi. Quorum conſiliorum ſumma illa extitit: cum tantopere ſibi placerent illi, vt hæc noſtra deſpicatui haberent: neutiquam fraudi futurum nobis, ſi inter tot tantóſque tractus ingeniorum mihi quoque aliquod famæ ſpatium conſtituerem: vt non iam diſsimulatione, ſed apertis iudiciis animi mei priſtinum tenerem inſtitutum. Erant mihi tum plurima ac præclariſsima in manibus monumenta: ea protuli ac produxi nomine meo. Ibi iſtis frigere ac torpere animus: hærere vox: diſsimulationem, qua maximè cum valent, tum regnant, non poſſe tegere. Mutaui conſilium: iiſdem eodem tempore, aliorum nomine, quos nolo nunc appellare, oſtendi nonnulla haud paulo deteriora. Illi illico obſtupeſcere: deierare, nihil politius, aut abſolutius excogitari potuiſſe. Senſi hominum animos non nunc hoc primum ſapere ac niti, vt æquales ſuos pro potioribus nolint agnoſcere. Inter cætera, librum De inſomniis, Hippocratis, Latinum factum, atque auctum commentariis commonſtraui. Rogant cuius ſint operæ. Ego pro me tunc ſatis officioſè vbi plurimum eſſem mentitus, conieci eos in ſtultiſsimam lætitiam. Quam tandem vt agnoſcant, mitto ad te Aleſmi, eum librum: non vt ſolent ii, qui aliquid dicant. Quid enim tibi, aut afferam, aut committā noui, quod tanto antea in teipſo non habeas perfectum? Sed eum vti emēdes, qua opus eſt: vel totum, id ſi tuo iudicio meritus ſit, atque ita ex mea dignitate videatur. Nam cum fuit periculoſum mihi, apud iſtos tractare alia ſtudia, quàm quæ ipſi amplectuntur: tum penè interierit nomen noſtrum, ſi hanc poſsint vrgere occaſionem labefactandi propoſiti mei. Atque illud quoq; me profectò plurimum mouebat, qui homines verba vetera, Latina, proba, in religionem noſtram, cui vni ſe ſuáque omnia deuouiſſe videri volunt, recepta aboleuerant, alia ſubſtituerant: quid his quæ ipſi damnant, monumentis facturi ſint, ſi quid extra ſuum Ciceronem deprehendent? Verum pro Cicerone quid egerimus, quæ odii, atque inuidentiæ tela paſsi ſumus: quos temeritatis impetus obſtinatè exceperimus, fortiſsimè retardarimus, iam vulgò ſciunt: pro me verò etiam Cicero ſentiat, ſi hæc, quæ ſum loquutus loquatur ipſe. Neque verò mirum eſt: hæc fœdiſsimi otii mancipia obtrectare verborum laudi, qui res contemnant ipſas. Sed tu qui tam iudicii nobilitate, quàm morum integritate præditus

non ſolum æquo animo audis ab aliis, ſed etiam libenti docere potes philoſophiam: & hæc ſcripta cum forenſibus noſtris comparabis, & veniam non modò dabis mihi, verumetiam petes pro verbis ipſis. Quorum verborũ pudor quantus eſt, vt in alienas ſedes non inuadant: tanta eſt fortitudo, vt de ſuis ſeſe deiici non patiantur. Tibi ſeſe dant, tibi loquuntur, non vt doceare, ſed vt alios doceas hoc, Nos etiam ab iſtis contentioſis diſputatoribus intelligi voluiſſe, vt doceremur.

IVLII CÆSARIS SCALIGERI IN LIBRVM HIPPOCRATIS, DE INSOMNIIS, COMMENTARIVS.

SVBIECTVM huius libri, homo eſt:finis, ſanitas: ratio formalis, præſeruatio: modus præſeruationis, præcognitio valetudinis humanę,quod Prognoſticon Græci vocant. Via & ratio indagandæ præcognitionis (quam Methodum illi nominant) eſt à poſteriori,ſcilicet per ſigna,quippe à ſomniis: quare libri titulus is fuit, De ſomniis. Per ea enim agnoſcit Hippocrates humanam valetudinem,vt præſeruetur. Igitur non rectè fecit Caluus,qui cum additamento ſic inſcripſit,De lãguentium ſomniis. Maxima enim libri pars oſtendit imminentes,non factos morbos. Languor nanque ſi indicatur futurus:nondum eſt. Ex his ſatis conſtat,librum hunc referri ad illã medicinæ contemplationem,quæ ob ſeruanda corpora comparatur. Methodi rationem aſsignat ipſe:Quoniam,inquit, anima ſoluta corporis functionibus per ſomnum, ſibiipſi reſtituta:hoc eſt diuinis principiis, quibus eſt conſtituta,cohæret:trahítque inde ſimilitudinem, quam per viſionem repræſentet, coniungens originem ſuam illam cæleſtem ab ipſis mundi elementis cum fini ſuo:qui eſt hominem informare. Eſt enim anima, media natura quædam, inter æternas res,& corruptibiles. Media verò ſic pote,neque alio modo ipſa quidem æterna eſt,at corruptibilibus coniuncta,duo extrema, quaſi ſequeſtra,ſuo complectens nexu. Si igitur ſoluta,non quidem corpore, ſed corporis brutis officiis:puta ambulandi,ſedendi,currẽdi:quaſi in receſſum quendam,ac potius portũ ex his ſubducta tempeſtatibus,tota ſibi ſua eſt. Cognoſcit quæ intus ſunt, in corpore ſcilicet. Ibi tum quibuſdam quaſi coloribus, figurísque ac quantitatibus pingitur earum rerum, quas intus nacta eſt. Quare his affectionibus ſatis opportunè ſtatũ corporis explicat. id quod Hippocrates ipſe ſibi in tertio De ratione victus aſſentiens,repetit:Quibus, inquit, corpus afficitur,ea clauſis oculis videt animus: ac iam in eo eſt,vt ægrotet. quod malum ex proximis percipitur indiciis. Quæ res cùm à ſapiẽtibus perpenderetur:non ſolùm ab hoc diuino viro, Galenóque, atque aliis compluribus tractata eſt ita, vt ad rem medicam accommodaretur: verumetiam eò progreſsi ſunt, vt diuinitatem quandam quoque profiterentur. Quod vt amplius cognoſcamus:quid ſit ſomnium, quótque eius genera,ac potius modi,cenſeantur, intelligendùm eſt.

Ac quanquam omiſit Hippocrates definitionem: quid ipſum tamen eſſet, non omnino omiſit: cùm recipere,colligeréque dixit animam in ſe ipſam. Nos autem è philoſophia accipiamus. Ariſtoteles ſomnium non ſolùm eorum quæ intelligerentur, dixit eſſe repræſentationem, ſed etiam quæ ſenſu perciperentur: propterea quòd in ſomniis ita verſemur,quaſi cùm videmus vigilantes, aut audimus, aut tangimus. Quæ euenire ſanè non queant, niſi ſenſuum vis interior aliquid afferat momẽti. Itaque refert omnia hæc ad communem ſenſum: cuius facultas intus communis vna,ſecũdum inſtrumenta ac poteſtates foris multiplicatur. Quod quum legerent recentiores,qui legendo vt omnia colligant,quàm iudicando vt eligant, ſunt attentiores,vt ſenſibus rectè attribuêre,ita falſò ſuſtulêre ab intellectione. At multa ſunt opera intellectus in ſomniis:ratiocinatio, diſceptatio,cõſilium,deliberatio,etiam poeticæ exercitationes non pœnitendæ. Tum hîc Hippocrates ea proponit, quæ ad intellectum pertineant:veluti cùm vult ab anima iniri rationem curſuum ſtellarũ, atque alia talia. Ergo ex Ariſtotelis ſententia intelligemus ab extimis officiis ſenſus quieſcere:intus autem non ita:hoc autem vero in ſomno.nam eſt modus quidam ſomni imperfectus,ac quaſi dimidiatus, quum aut ipſi loquimur, aut etiam rogati reſpondemus,ſurgimus,ambulamus. Cuius rei rationẽ reddit Ariſtoteles in quinto De generatione Animalium. Somniorum autem rationem ad hunc modum conſtare aſſentietur, qui meminerit animam eſſe totam,& in toto, & in quauis parte. Quare nihil impedimento eſt, quin & intelligat,& ſentiat,aut quaſi ſentiat: ambulet,aut quaſi ambulet. Animę nanque ad multa officia,pro inſtrumentis, ſpiritus ſunt: voco ſpiritus vulgi more,tenuiores ſanguinis partes quæ aliis atque aliis delegatæ locis,obeunt munus quæque ſuum. Omitto nunc vehiculum

illud cæleſte, quod tanquam ſedes quædam animi ab Ariſtotele homini attributũ eſt. Siue igitur vehiculo, ſiue inſtrumentis illis retracta in aditus ſuos, ſecum habet etiamnum motus priſtinos eorundem, ambulandi, ridendi, potandi, pugnandi, quibus motibus ita, vti antea, afficiatur: tum argumẽta præbeat illorum expergefactis nobis: nec dubitabit, qui intelliget, ex vertigine voluntaria, aut aliuſmodi quum noſmet recipimus, quanquam ſedemus: tamen adhuc verſari videri nobis. Item à fluctuatione, quæ in ſalo, aut flumine fit, tametſi in terra conſtitiſti, tamen exiſtimes te vacillare. Sic rubras res vbi diutius intuemur, ad albas conuerſi, eas putamus prioribus concolores, quandoquidem reliquias euentorum receptas in ſpiritus circunferimus adhuc. Senſio enim receptio, ſiue impreſsio eſt. Quamobrem viſa hæc, ſiue audita, ſiue alia per ſpeciem, cùm in ſenſibus inſedère, atque in memoriæ theſauro ſeſe induère, nocturnis appulſibus reddunt ſeſe. Itaque & infantibus, quibus mens inconſtans eſt, & iis qui ſatagunt multarum rerum, item temulentis, atque belluonibus, aut nulla ſomnia, aut confuſa referuntur: propterea quod ſenſiliũ rerũ imagines perplexæ inter ſe, haud aliter corrumpũtur, quàm cùm citiſsimis verſationibus rota circũducta, ibi nobis radii nulli percipiũtur. Quemadmodũ ſi multos cõfundas ſonos, nullus tibi præcipuus erit: veluti is qui plures lapillos in ſtagnũ demittit, efficiet vt circulorũ orbes anfractus illos ſuos inter ſe impeditos conſultent. Habes etiam hiſtoriam. Herodotus in Melpomene ſcriptum reliquit, in terra Africa populos eſſe, qui ad Atlantem incolant, eos nulla ſomnia videre. Quam partem Plinius quoniam laxius eſt interpretatus, eius verba ponam: λέγονται δὲ οὔτε ἔμψυχον οὐδὲν σιτέεσθαι, οὔτε ἐνύπνια ὁρᾶν. At Plinius videtur ſomnia concedere, ſed enim à noſtratibus quæ ſint diuerſa. Sic enim in quinto ſcribit: Neque inſomnia viſunt, qualia reliqui mortales. Idem in decimo quum ſcribit, aliquos nunquam ſomniaſſe: vt addidit ex Ariſtotele letiferum eſſe iis, cùm primùm ſomnient, ita omiſit nomina ponere. At ponit Plutarchus in commentario quo veſtigat rationem deſitorum oraculorũ, Cleonem Daulienſem, idémque credi ſolitum de Thraſymede Hereenſe. Cauſam autem recentiores cùm aſcribunt corporis temperaturam, ſanè latam nimis ineunt viam. Quid enim in nobis fit, quod à concretione corporis non proficiſcatur? Sed ita accipiendum eſt, ſpirituũ torpore, aut hebetudine fieri, aut tenuitate, aut lubricitate, ita vt ſpiritus illico ſoluantur. Exẽplum addendum eſt: Si puer arrideat, ſtatim vbi deſtitit, rugas diducit, vultus ſubſidet. ſi ætate prouectiore rideamus, etiam abſoluto cachinno diutius ridibundus vultus perſeuerat. Sed & Plinius multis in locis quæ tollant inſomnia, quæue leuent, oſtendit: ſicuti contrà, tum ipſe tum Dioſcorides, quæ efficiant lymphatica, mala, grauia, turbulenta. Sed iidem recentiores bis falluntur ſuper eadem re. Nam cùm ex decimo libro Plinii verba illa adducerent: Infantes ſtatim ſomniant. Et ex ſeptimo hiſtoriarum Ariſtotelis illa: Infantes ſomniare manifeſtum eſt, ſed ſerò memores fiunt imaginum. primùm, putarunt inter ſe eos eſſe contrarios: deinde, fruſtrà conati ſunt conciliare. Nam neque inter ſe aduerſantur: neque iſti rectè diſſoluunt nodum ſic: ſi propriè loquamur non ſomniare infantes: ſi impropriè, ſomniare. At Ariſtoteles dicit, δῆλον εἶναι ἐνυπνιάζοντα τὰ βρέφη. Et Plinius addit, ſtatim: tantùm abeſt, vt ſint contrarii. Sed duo aduerbia, Plinianum, ſtatim, & Ariſtotelicum ſerò: illud ad ſomniũ, hoc ad memoriam refertur. Non potuit autem ab infantibus ipſis exploratum id habere Ariſtoteles: ſed collegit argumentum à potiori: nã ſi pueri non meminère, tantominus infantes. His de cauſis ſomniorum genera alia alii deſcripſere: verùm omnes confuſo homines iudicio: qui, quæ legiſſent, illico tranſcriberent: nihil apponerent de ſuo. Omiſſa igitur Macrobii, aliorúmque negligentia, ac præterea ineptiis Grammaticorum, ſic partiamur:

Ὄνειρος Græca vox ſomnium ſignificat, ſpecies illas ſcilicet, earúmque affectiones. Quam vocẽ priſci mortales à bene ominando fabricarunt. Ita enim dicebãt, ὄναι ἱερόν. Nam conciſum fuit ὄναρ. Noſtra vox ſimplicior, ſomnium: quaſi quod ſomni eſſet proprium. Græca & ipſa, ὕπνος: vnde ἐνύπνιον, quod & nos inſomnium. hæ appellationes vniuerſum ambitum ſomniorũ communi ſignificatu amplectũtur. Vnde Ariſtoteles εὐθυόνειρον vocat eum, qui probioribus vtitur ſomniis: quoniam ſunt etiam ἀλλόνειροι, ſiue ψευδόνειροι. Eſt igitur generis vox, quæ in boni, malíue diſtrahi poſsit differẽtias. Neque enim verum eſt quod aiunt, inſomnium non eſſe niſi cùm is qui ſomniat, putat ſe videre vera. Nã neque ratio nominis petit, vt huc coarctetur: neque aut Cicero aut alii aliter ſunt locuti.

Fit autem ſomnium; aut quo diximus modo, per eas ſpecies quæ in animam receptæ ſunt: aut per principia diuinitatis, eiúſque cæleſtes cognationes. Ac primo quidẽ capite duobus fit modis: Aut enim εὐθυόνειρος eſt, aut ἀλλόνειρος. εὐθυόνειρος, cùm ſpecies, vti ſunt, ita ſeſe offerunt. Fit autem hoc à tribus cauſis. Aliquando ex animæ affectionibus, cura, metu, odio, lætitia: vt quod quis exercuerit interdiu, per quietem quum videt. Interdum ex corporis affectibus, puta ebrietate, inedia, pugna. Nonnunquã pro modo fortunarum, ab euentis: veluti, diuitiis, paupertate, exilio. Huius generis eſt, cùm dormire ſomniamus. Ipſa enim anima tunc in ſeipſam reflexa, contemplatur corpus dormiens. Hoc totum genus ἐνύπνιον Græci vocant: propterea quòd vt in re fuiſſet, ita ἐν τῷ ὕπνῳ te poneretur. Quare hæc partim phyſica dicuntur, ea ſcilicet quæ rerum naturam quaſi euocant

eant,atque ei hærent:veluti cùm ignẽ ſuo motu atque calore,terram ſuo ſtatu atque frigore ſomniamus. Partim ſyncramatica,cùm res naturales,non ſuapte natura, ſed ex temperatura ſomniamus. Bilioſus enim aquam calidam videbit tangétque in ſomnis. Hæc autem à recẽtioribus minus probè ſunt explicata.

Σχελιόνειρις autem euenit, vbi formæ prodeunt terrificæ. Quapropter ſæpenumero contingit neque pleno ſomno, neque vera vigilia fieri. Nã cùm intus agitatio eſt, quieſcere verè non permittit. Itaque contingit quod in tremore. Nam omnis nimium cùm tollis, vis nititur ſurſum, contrà premit pondus, ita tremor fit, vbi neque vera quies, neque ſimplex motus eſt. Tunc gemunt, loquuntur, reſpondent, vt diximus, ſtupidi conſiſtunt. Hæc Græcorum nonnulli phantaſmata appellare maluère, nihilo prudentius cogentes magni vocem ſignificatus, in anguſtum: id quod etiam fecerant, cùm ἐνύπνιον ad certam ſpeciem adigerent, eo nomine vtitur Theocritus in Piſcatoribus.

Alterum caput eſt, cùm defecata anima, per ſe ipſa agitat, aut per agnationes: puta dæmonas, cæteráque id genus, quæ à Plotino, Proclo, Iãblicho prodita ſunt. Hoc vocant ὕπαρ Græci: vnde noſter ſopor: propterea quod corpus penè mortuum eſt, in anima totus homo conſtitutus, atque ipſa in ſeſe reducta, recepta, collecta. Eius vocabuli originem & cauſam intelligamus: quoniã res vera ſubſit: ὅτι τὸ ὂν ὄντως ὑπάρει. Homerus in vndeuiceſimo Vlyſſeæ, ὕπαρ, nõ ὄναρ eſſe dicit: non quòd res ipſa viſa eſſet, ſed quòd vera portenderẽt rerum imagines. Nam aquilã Vlyſsi comparat: anſeres autem procis: Theocritus in Europa pro vera viſione. τὸ γὰρ ὡς ὕπαρ εἶδεν ὄνειρον. Ita Cicero multa narrat in libro de Diuinatione primo: & Socrates apud Platonem Critoni recitat ſomnium, quo verũ præuidit. Alia præterea multa habeas non ſolùm ex Valerio Maximo, ſed etiam ab eodem M. Tullio in primo de Natura deorum. Galenus quoque nonnihil experientiæ nocturnis per quietem præceptionibus ſibi partum ſcribit. Et Ariſtides orator dicitur curatus ſomniorum indicatione. Iamblichus in libro De arcanis initiis, memoriæ prodidit, ægrotos ſomniorum integumentis captare curationes conſueuiſſe: Strabo in octauo, aduerſa affectos valetudine in Epidaurici Æſculapii templo pernoctare ſolitos. Hoc genus etiam ὅραμα vocitarũt: quaſi dicas, viſionem: perinde atque ſenſu ipſo vero percipias: nihilominus quàm cùm vigilares. Herodotus cùm alibi, tùm in Terpſichore appellat ſemel atque iterum, ὄψιν ἐνύπνιον, pro eo quòd ad hanc diuinitatem pertineret. alii autem φάσμα: quo nomine inſcripta eſſet vetus Menandri fabula. & qua voce vtitur Theſſalus Hippocratis filius in legatione, ad ſenſum eundem hunc: & Plutarchus in libro De Socratis dæmonio: ita pro numinum viſione in ea epiſtola, quæ circunfertur Hippocratis nomine ad Philopomenem, & Theocritus in Europa. Quare etiam extra ſomniũ vſurparunt veteres pro re vera. Inter quos Sophocles in Electra, Herodotus in Erato, & in Melpomene: atque etiã alibi pro viſu miraculi ponit. Hoc genus ſomnii tripliciter accipitur. Aut enim præſentem oſtendit rem, vt apud diuinum Poetam, Hector Æneæ: aut præteritam, vt Eliſæ Sichæus: aut futuram, vt Anchiſes Æneę. ea pars χρηματισμὸς à Græcis, à noſtris diuinatio appellatur: fítque modis aliis multis. Aut enim per gryphos ſiue ænigmata: vt cùm ſatyrum ſomniauit Alexander, interpretatus eſt, Tyro ſeſe vrbe potiturum: diuiſo verbo ſit ſcilicet, σὰ Τύρος. Aut per rerum ſimilitudinẽ: vt Polycrates tyrannus Samiorum. ſuſpendio enim, ſomni perſoluit fidem. Nugatores Magi hãc diuinitatem etiam per gẽmas conciliari poſſe prodidère. vnam appellant Eumetridem: alteram Hammonis cornu: vt omittam ſiniſtrum chamæleontis harmum. eum enim ridiculum citius quàm admirabilem reddidit Democritus: qui eius vi prodiderit, poſſe quæ quibus velis ſomnia mittere, nedum tibi repræſentare. Hac ratione partim allegorica Græci vocarũt, propterea quòd alioſum agerent animum, quàm in re eſſet, atque ita interpretationis indigerẽt, partim theorematica, in quibus id quod eſt, perſpicimus. Ea ſomnia prædiuina appellat Plinius in libro triceſimo ſeptimo. Quare allegorica referebant ad coniectores: quorum artem inſtituiſſe primus dicitur Amphictyon, vt eſt apud Plinium in libro ſeptimo hiſtoriæ naturalis.

Fit autem oraculum, ſiue diuinatio, ob rem aut priuatam aut publicam: vt cùm ſomniat Hecuba facem parere, publico malo fuit illud. Plautini Dæmonis ſuũ ſibi priuatum extitit. Cæſar viſus eſt ſibi per quietem matri ſuæ ſtuprũ afferre: hoc cùm priuatum fuit, tum publicũ. Nam & eius interfuit dominatio, & publico detrimento inuaſit: quod etiam ſomnium demonſtrabat. Neque enim ſolùm ſubiecit ſibi terram, ſed turpiter ſubiecit. vtrumque autem adhuc diuidimus in alienum, & proprium. Poſſum enim & de meo priuatim, & de aliena rep. ſomnium excipere. Verùm ridiculè addunt aliam affectionem. Cùm partiuntur in generale, apponunt exemplum, Solẽ, Lunámque ſi quis deficere ſomniet: ineptè ſané. Somniorum nãque differentias intelligimus, non ab ſomniatare, ſed à fine ſortiri nomen. Etenim ſi vni portendat, priuatum eſſe, ſi omnibus publicum: Igitur à mundo ſomniato quare vocant generale, quod vni tantum deſtinari poſsit? At mũdo vniuerſo quid euenit vnquam è ſomniis noſtris? Præterea neutro modo Lunæ Soliſve ſomniũ appelles generale. Nã neq; vniuerſitas eſt Luna neq; ex ea quicquã præſcribitur vniuerſitati. Poſtremò generale minus eſt, quàm commune. Genus enim ſiue gens, eſt in ciuili prudentia ambitus quidam certorum capitum

ab vno proficiſcentiũ. vnde apud philoſophos id quod ſpecies complectitur, ductum eſt. At multa ſunt in philoſophia quàm in vſu communi longè ampliora, quàm vt generis appellatione contineantur. Entis nánque nomen latius funditur, quàm generis. Sub voce quoque Reipublicæ multa ſunt genera: ſub nomine Prouinciæ multæ gentes cõprehenduntur. Sic communis lux eſt, generalis non eſt: Communis mundus, non generalis. Sed more ſuo Grãmatici plus laboris afferunt ad refellendum, quàm boni quod ediſcamus.

Hæc ſunt genera ſiue modi differentiæ, affectiones ſomniorum: quorum ſignificationes atque iudicia, quæ ad inſtitutum noſtrum pertinent, ob eas quas diximus rationes, non negat Ariſtoteles. Ait verò exactiſsimum ſomniorũ iudicem, indicémque futurum, qui rerum calleat ſimilitudines. At enimuerò ex illis euentũ vllum ſignificari portendíue neceſſariò, id ſanè negat. caſu aliquando accidiſſe aſſentitur: verùm nihilo certius, quàm cùm Venus aut Canis in teſſeris iacitur. Videtur autem ipſe ſibi maximum afferre argumentum: Si à Deo ſunt ſomnia diuinatoria, quare ſtolidis ſæpius eueniunt? Noluit meminiſſe vir ille diuinus, ſtolidorum animum cum ipſo corpore minimam habere coniunctionem: Itaque eos nobis ſtolidos eſſe, hoc eſt foris: intus autem ipſos ſeorſum ſapere. nam ſi anima diuina eſt, ergo quo tempore ſua erit, non corporis, diuinationem illam redintegrabit. Plutarchus in libro De abolitis oraculis, vaticinia ex ſomniis fuiſſe oſtẽdit: reddíque ſolitas reſponſiones à vatibus ad Mopſi oraculum: qui vates ſtratis pellibus hoſtiarum incubarent, id quod de Fauni ſacrificio prodidit doctiſsim' Poeta. Auerroes verò etiam ineptit. negat diuinationem dari poſſe ab intellectu ſeparato. Sanè addit, Eũ nõ cognoſcere materialia & indiuidua, circa quæ fit diuinatio: Eſſet enim, inquit, materialis. Quãtũ verò errat ille, nõ ſemel. Etenim intellectus ille non cognoſcit per phantaſmata: ſed ſe ipſe vtendo, videt omnia. Quid? nonne ille motor ille? ergo motum cognoſcit: ergo & rem motã. At omne quod mouetur naturaliter, ex materia eſt. Item omnium rerum efficiens cauſa prima, intellectus ille eſt. igitur materiæ quoque primæ author erit. Quomodo fecerit ſi non norit? Verùm ille non mutatur, cognoſcendo mutationem: ſed cognoſcit ſe nõ mutari, quia eſt immutabilis: ſimul non mutatur, quia cognoſcit ſe non mutari. nihil enim eſt prius, aut poſterius. Neque recipit cognitionem cognoſcendo: eſſet enim intellectus imperfectus: ſed ipſemet ſua, ſuíque cognitio eſt. Ad hæc, vniuerſalia in materia ſunt. ſunt enim vnũ in multis. Nam idearum figmenta non admittimus. Ergo ſi cognoſcit vniuerſalia, materialia quoque nota habebit. Dicet, Abſtrahere. igitur id quoque vnde abſtrahit, cognitum ei erit. Reſpondebit, Cognoſcere abſtracta ſine abſtractione, ſed non ſoluet. eorum nánque naturam ſi norit, nouerit eſſe in materia. Poſtremò non negabit, omnia præter Deum modo quopiam compoſita eſſe: alia ex materia & forma, alia ex genere & differentia: quædam ex eſſe & eſſentia. ergo ſi hæc cognoſcet, ipſe quoque talis erit. quare Auerroes cogetur negare, Deũ quicquam feciſſe: quippe qui nihil intelligat. Hoc enim angebat hominem, intelligẽs, intellectũ, intellectionem vnũ eſſe in intellectibus ſeparatis. Itaque ſi ſeparatus intellectus intelligit corruptibilia, ipſe ſit corruptibilis. Sed ille intellectus intelligit corruptibilia per ſeipſum, vt diximus, non per illa. Sic quoque intelligimus nos vacuum, per plenum: ficta, per vera. vnde fit, vt animus noſter neque inanis, neque fictus ſit. Ita ille ſeſe intelligendo, omnia facit: omnia mouet: omnia eſt à ſe, non ab illis: quoniam illa ab ſe eſſe intelligit. Eius enim perfectio eſt, nequire ſibi quicquã efficere aut idẽ, aut par, aut ſimile. Quare concludendum eſt: & à Deo poſſe ſomnia demitti, & ipſam animã repetita ſua diuinitate, frui ea tantiſper poſſe, dum à corporis vinculis libera agitarit. Quibus rationibus moti religionis noſtræ primores, ipſíque Platonici, à Deo eſſe proficiſcíque ſomnia poſſe profitentur. Inter quos Xenophon quoque in Sympoſio ſentit idem. inquit enim, Σημαίνουσί μοι πέμποντες ἀγγέλους, φήμας, ἐνύπνια, καὶ οἰωνούς. Et Herophilus θεόπνευστα ſomnia appellare ſolitus eſt quædam.

Animaduertemus id, à Caluo bis hunc eſſe trãſlatum commentarium: quos, qui volet, conferet inter ſe: neque enim operam perdet. Sed iã Hippocratem latinè loquentem audiamus.

APOTELESMA PRIMVM.

Quæ per ſomnia conijci poſſunt, ſi quis nota habeat: magnum ad omnia ſanè momentum ea conferre intelliget. Etenim anima, dum vigilat atque corpori vires adminiſtrat, in multa diſpertita loca, nequaquã vacat ſibi: ſed ſingulis corporis functionibus intẽta eſt: quippe ipſis ſenſibus, auditui, viſui, tactui, ambulationi, actioni: omni denique cogitationi: ipſa verò pro ſe nihil agitat. Cùm verò quieſcit corpus, illa mouetur: atque egrediens è corporis partibus, ſuo domicilio continetur: ibi omnibus illius fungitur officijs. Corpus enim ſomno captum nihil ſentit. at ipſa vigilans cognoſcit: videnda videt: audienda audit: vadit, tangit, mæret: temporis momento ratiocinatur: ibíque in ſomnis tum ſua, tum corporis obit munera omnia. Si cui

igitur

igitur recto hæc erunt comprehenſa iudicio: ei magna ſapientiæ pars fuerit comparata.

CÆSAR.

Tractaturus ſomnia, oſtendit operæ neceſsitatem: dicítque poſſe coniici. Argumentum eſt à poſſibili, itē ab vſu, & conſuetudine & modo: cùm dicit, coniici. Deinde vtilitatem ſtatuit: cùm dicit, ad omnia. Magna enim eſt pollicitatio. intelligit enim omne vitæ genus, tam ciuile, quàm quod ſpectet ad medicandi facultatem, propter diuerſa, quæ diximus, genera ſomniorum. Hæc eſt σκοπὸς procemii: in quo proponit rem, qua de agitur, non ſine captatione beneuolentiæ, docilitatis, atque attētionis. Quod autem ad iudicia ſpectat medicinæ, ſibi ipſe aſſentitur etiam in tertia ſectione letalium contagiorum: Ab inſomniis nanque, morborum & indicia ſumi, & iudicia dari. Poſt hæc reddit rationem propoſitorum. Anima, inquit, vigilanti inſeruit corpori: ſcilicet ad actiones. ergo ibi occupata hoc agit. at dormiente corpore ſibi ipſa vacat. Sic Xenophon 8. Pediæ In ſomno, inquit, anima eſt proxima diuinitati: & futura multò ante præuidet: propterea quòd per id tempus potiſsimum libera eſt. Sic etiam Galenus: In ſomnis, inquit, anima reducta ad corporis intima, libera atq; otioſa ab exteris functionibus, ſeorſum & indicat quæ corporis interſunt: & ea, quæ ſuapte natura expetit, quaſi habeat præſentia, contemplatur. Vbi dixit, eam moueri: veterum ſententiam ſecutus eſt: inter quos Plato quoque fuit, vt legimus in Atlantico. Hoc libri quoque noſtri ſacri autumant. Ariſtoteles nequiuit apprehendere intellectione aliud moueri poſſe, quàm corpus. Anima enim noſtra ſi eſt incorporea, extra magnitudinem eſt: ergo nullis præſcripta finibus. Figura enim corporis extremitas eſt. Quæ inter alias rationes vna ratio Themiſtio, Auerroſque perſuaſit vnicam in omnibus eandémque animam vt exiſtimarent. Cæterum nihil impedimento eſt, quin intelligamus, ſubſtantiam aliquam incorpoream finitam eſſe. Nam mentes illæ æternæ, quæ verſant cæleſtes orbes, neque informant illos, neq; ab illorū finibus finiūtur. eſſēt enī materiales. Quare ſuapte natura finitæ ſunt, non propter magnitudinē materialem: ſed circūſcriptæ alia quapiā re, quæ res alia ab ipſis eſt. Omne autem finitum moueri poteſt. Mutare enim poteſt id, quod Græci vocant τὸ πού. quod quanquam in loco eſſe verè dici nequeat, quia corpus non eſt: tamē in ſuo, vbi, eſt. Quemadmodum autē moueantur, & ad duodecimum diuinæ philoſophiæ, & ad ſecundum ſententiarum pertinet diſputare. Diſceptauimus enim ibi, falſum eſſe moueri rem incorpoream per momēta diſcreta. Sed hìc de his ſatis. Vnum illud animaduertendum eſt, Animam, cùm vna ſit, nō retrahi à corporis extremis partibus: morerentur enim: à qua priuatione non datur recurſus ad habitum. Sed ſpiritus inſtrumentarios huic & illi officio delegatos, retrahere ſeſe ad principia intelligamus, tāquam ad pabulum, aut vexillum quoddam, vbi recreentur: propterea quòd in continuo opere eſſe nō poſſumus. quæ eſt cauſa finalis ſomni, & apud Ariſtotelem, & apud Galenum in libro De cōtinua reſolutione.

Nota locutionem dubitabilem: Egreſſa, inquit è corporis partibus, ſuo domicilio cōtinetur. Falſum nanque eſt corpus deſtitui: aliúdque ei tūc eſſe domicilium. Sed voluit intelligere à reliquis eductam partibus, recipere ſeſe in cerebrū & cor, quæ ſunt ſedes primariæ: ſicut & ſentit Galenus ex Timæo, animam in cerebro habitare. quanquam Hippocrates epar etiam ante cor creari putarit. Sed hoc in ſeptē libris De ſemine genitali exactius à nobis & perpenſum, & exploſum eſt. Corpus autem eſſe animæ impedimentum ad ratiocinandum & ſapiendum etiam Plato nos docuit in Phædone.

Longè facilius poterit Galenus dicere, animā moueri: qui animam negauit ſeſe, quid eſſet, ſcire: niſi, inquit, calor ipſe naturalis ſit. Idque nō ſolum aliis multis in libris, ſed in eo quoque, qui nondum latinus factus eſt, quem inſcripſit De formatione fœtus. Nam qui dicit animā dolere, lætari: materialem animam intelligit. At ipſe integrum ſuper hoc condidit commentarium: in quo declarat animam affici à corporis affectibus. Laxius quoq; Platonici ipſi locuti ſunt: inter quos Xenoph. in Sympoſio licēter nimis dixit ἀρδειν τὰς ψυχάς. Hoc quoque loco Hippocrates animā inurere ait. Et in libro De modo victitandi, animas à fœmellæ & viri ſeminibus ſimul commiſceri, propter ſimilitudinem, quæ in vtriſque ſit. Et in eodem libro turpiter nimis animam ex aëre & igni conflatam eſſe. Si enim ita ſit: pars ergo fuerit corporis, non pars compoſiti, alteri parti dās eſſe, ſcilicet corpori. Itaque tutò poſtea potuit errare errorem alterum multò maiorem, cùm dixit, in furorem animam humanam agi. Ergo in libro de carnibus, cùm ſcripſit animam de cælo profectam: videtur ignem & aquam de cælo deducere. Nimia quoque tranſlationis licentia vſus eſt Cicero in lib. 2. Officiorum: vbi prodidit, à voluptatibus magnas animi partes detorqueri. Nam & animā diuidit, & ſubiicit corruptioni. Quod enim afficitur, habet aditum ad interitū: eſt enim alteratio diſpoſitio ad corruptionem. Sed partes poſuit pro poteſtatibus: ſicuti pro potētia, & factione, etiam partes dicimus.

Ariſtoteles autem in libro De indiciis morum ſumptis à corporis lineamentis, quæ Græci vocant phyſiognomica, ita ſentit: Videtur, inquit, mihi anima & corpus mutuis affectibus inter ſe reſpōdere. Sic enim interpretor felicisſimū verbum Græcū, συμπαθεῖν. Et ſubdit: Animæ quoque habitudo alterata, ſecum alterat etiā corporis figuram. Sic enim transfero, συναλλοιοῖ. Tū ſequitur, Contrà quoque alterata corporis facies, animæ habitum ſecum alterat. Cùm enim

Notā nunc phraſim. Quoniam dixit animā ſeruire τῇ διανοίῃ τοῦ σώματος: & poſtea appellauit ipſius animæ διάνοιαν. Non ſolùm mutauit dialectõn, ſed etiam vocabuli vim: vt cogitatio corporis ſit ab anima: & cogitatio animæ ſeorſum. Pro animæ facultate diuina, in tertio De anima, & in primo De cauſis partium, Ariſtoteles: & ipſam facultatem μέρος διανοητικόν: quoniam ἔξω τοῦ νοῦ operatur. De hoc latius in tertia oratione pro M. Tullio.

Caluus interpretatus eſt, αὐτὴ ἑωυτῆς οὐ γίνεται, ſui iuris nõ eſt. nõ malè: propterea quod dixit ὑπηρετοῦσα. Verùm anima ſui iuris ſẽper eſt: & adminiſtrat corpori voluptates, quoniam ipſa vult: nónne animæ pars voluntas eſt? Cùm autem agit, vult agere. Decipitur autem ſpecie falſa recti. Furens enim ſibi conſciſcit mortem: quoniā eius animæ repræſentãtur ſpecies in hac vita terribiles: quas putat non niſi morte aboleri poſſe. Itaq; anima hoc vult: hoc agit. Ergo ſemper ius ſuum obtinet. Sicut iudex, cui orator eloquentia ſua tenebras offuderit, malè iudicat: ſuo tamen iure vtitur: ita anima ſemper ſui iuris eſt: non tamẽ pro ſe ſemper agit, ſed pro corpore: proterea quod hanc rem potiorem ducit. Vult enim corporis adminiſtra eſſe. Non igitur à corpore cogitur, ſed decipitur: eius enim cuſtos, ac tutrix eſt. Itaque commodius ad officium, quàm ad ius referetur.

Ἐπεξέρπουσα, Caluus dixit, ſerpit: minus plené. nã τὸ ἐπὶ, ſignificat locum, in quem recipit ſe: τὸ ἐξ, loca vnde retrahitur. Sed non eſt ſuperuacaneum notare tempus. Neque enim dicit ἐπεξέρψασα: id eſt, egreſſa, vt indicaret corporis partes non eſſe vacuas anima. adhuc enim motus dicit continuationem.

Διακονέει, efficaci verbo vſus eſt. Nam præpoſitio διὰ, cõditionem perfectam, & finis compotem, atque etiam puram ſignificat, per quam induat ſeſe intellectus ad finem vſque.

Quod alij, ἐν ἀκαρεῖ, ipſe dixit, ἐν ὀλίγῳ: Caluus interpretat⁹ eſt, tẽpore modico, rectè. at cùm addidit, loco: an rectè neſcio. Intellectionem, temporis indiuiduo momento fieri in libris De anima declarauimus: ſicut & aeris illuſtrationẽ: An raciocinationẽ, quam declarat hìc per verbum, ἐνθυμέεται, in temporis momẽto diuiſibili.

Non rectè in Græcis exemplaribus pars hæc cum duobus ſequentibus apoteleſmatis, auulſa erat à reliquo commentario.

APOTELESMA II.

Igitur quæ ſomnia diuinitus publicè priuatímve euentum aliquod ſiue malum, ſiue bonum inſontibus portẽdunt: ſunt qui exacto iudicio artem calleant, iis interpretandis.

CÆSAR.

Poſt communem rei, qua de agitur, profeſsionẽ: particularem aggreditur: facítque diuiſionem, in ſomnia diuina, & naturalia. Reiicit diuinorum interpretationem ad alias artes: alterã partem ſibi hìc reſeruat: atque ſomnia quædam fieri diuinitus: eáque interdum publico euẽtu: aliquando priuato contingere, procuraríque per certos homines gnaros rerum futurarum.

Dixit, ἢ πόλεσιν, ἢ ἰδιώτῃ λαῷ: vrbibus aut populo priuato. Comprehẽdit per vrbes, publicum: per populum, priuatum. Niſi enim addidiſſet ἰδιώτῃ, idem dixiſſet bis. at ea additione intellexit, quod alii dicunt τῷ τυχόντι: id eſt, vni cuipiam è populo. Nam quod interpretati ſunt, aut ciuitatibus, aut populo priuato cuipiã: quonammodò intelligũt populum priuatum? Nam publicum à populo dicitur, quod populi eſt, non vnius. Contrà priuum vnius eſt: tractum à familia herciſcũda: cùm res in partes ſecarẽt. hoc enim eſt, ἐρίειν: vt quod eſſet commune trium fratrum integrum, cederet per trientes ſuum cuíque. At populus à ciuitate nihil differt. Eſt enim populus ductum nomen παρὰ τὰς πόλιας. At πόλις, ciuitas eſt, communis locus, in quo πολοῦσι πολλοί. Populus autem ciues ipſi, qui è vicis multis in vnam ſedem iure ſociatam conuenêre. vnde ciuium nomen παρὰ τὸ κίειν.

Eſt & alius locus incommodior: cùm dicit, ἢ κακὰ, ἢ ἀγαθὰ, μὴ δι' αὐτῆς ἁμαρτίην. Caluus ita, quæ fermè nunquam errant. retulit ἁμαρτίην ad ſomnia, & addidit Aduerbium, fermè, malé. neq; enim quod diuinitus eſt, errat. Cæterùm Hippocrates non dixit, μὴ δι' ἑωυτῆς ἁμαρτίην vt referatur ad ὄνειρα: ſed δι' αὐτῶν: vt referatur ad πόλιας & λαόν. Quare ſic intelligimus: aut mala portẽdi, propter eorum flagitia: aut bona propter eorũ innocentiam. Qua ratione authoris quoque pietatem compertam habebimus.

APOTELESMA III.

Quæ verò corporis affectiones ab anima præmonſtrãtur: ſiue quòd repletum ſit, ſiue quòd inanitum: aut aliquam cognatarum partium redundare: aut eorũ, quibus aſſueuerit, quippiam mutatum iri, has quoque affectiones indicant: ſed ita, partim vt aſſequãtur, partim aberrent. Verùm vtriuſque rei cauſam ignorant, & quare deprehenderint, & quare falſi ſint. quamobrem obnuntiant cauendum eſſe, nequid detrimenti capiatur. Cæterùm quibus ſit vitandum conſiliis, cùm nihil doceant: diis immortalibus vota iubent nuncupari. id quod tametſi & rectè fit, & in primis eſt cõducibile: oportet tamẽ diis inuocatis, nos quoque operæ aliquid in medium afferre: quæ ad hũc ſanè modum præſcribi poſsit.

CÆSAR.

Nũc proponit alterum ſomniorum genus: quod

ex corporis affectionibus repreſentatum, accipitur pro iudicio valetudinis vtriuſq;. Et quoniam ſomniorum coniectores omnia, lucri aut gloriæ cauſa, ad ſuas artes diuinãdi referebant: oſtẽdit Hippocrates in hoc genere ſomniorum non ſolùm falli ſolitos: ſed etiam ignorare cauſam, quamobrem decipiantur: itaque ad communem aram confugere conſueſſe, ad vota ſcilicet: transferréque hominum ſpes, atque expectationem, ad deorum poteſtatem. Hoc inſtitutum ſi damnaret Hippocrates, is & contra receptam conſuetudinem & contra pietatem faceret: ſin probaret, ars, quam hîc profitetur, ſuperuacanea haberetur. Vtrunque igitur obſeruauit: vt & ritè vota dicat nũcupari, & aliquid operæ nihilo ſecius nauandum illorum auxilio. Oſtendit igitur operę neceſsitatem, cùm dicit, coniectores falli, qui omnia ad Deos referant: Ipſe verò quàm pie ſenſerit de Deo, declarauit per initia libri, qui De muliebri natura inſcribitur, vbi rerum omnium humanarũ cauſam ad Deum referendam monet. Et in libro De moderatione, ait, A medicis vniuerſa Deo attribuenda: quoniam, vt in primo De victus ratione, Dei ſolius recta opera ſint. Quod autem deorum poteſtati ægritudines ſint attributæ: ſcribit etiã in libro De virginũ morbis: & in libro, De morbo ſacro: quo in loco expiatores inſectatur, qui non ſupplicationibus, ſed vanis ſuperſtitionibus medicari aggrediũtur.

Dixit, Cùm corpus repletum ſit, aut inanitum: à cibis ſcilicet, nondum conuerſis: aut conuerſis, cùm addit redundantiam cognatarum rerum, id eſt, exceſſum principiorum, quibus eſt corpus conſtitutum: puta ſanguinis, aut aliarũ partium: Ita definiuit medicinam, ablationem, & additionem. Quæ definitio an rectè data ſit, in decimo hiſtoriæ animalium declaratum à nobis eſt. Adiunxit etiam, conſuetudinum mutationem, vt alias quoque res, quas non naturales falsò vocant, comprehendat, exercitium, coitũ, ſomnum, aerem.

Mendoſè legebatur ἀήθων. Caluus rectè, συνήθων, ſolitarum mutatio rerum. Nam rerum, quibus nõ aſſueuim⁹, mutatio ad nos minus adeò pertinet. Reſpondet hæc ſententia illi aphoriſmo, in quo A rebus, quibus aſſueuimus, lædimur min⁹, tametſi proportione moleſtiores ſint. Et alteri in quo diſcimus, ægrotantes cibis etiã incommodioribus minus affligi, ſi reſpondeant palato: quàm iuuari iis, qui deterius ſapiant.

APOTELESMA IIII.

Diurnas actiones ſi in noctem tranſmittat cogitatio, reddátque in ſomnis ea, quæ interdiu honeſto in negotio, aut opera, aut conſilio patrata ſunt: id homini bonum eſt. ſanitatem enim ſignificat: propterea quod anima diurnis in conſiliis perſtat, neque repletione, neque inanitate victa, aliáve rę quapiam, quæ extrinſecus euenire ſolet. CÆSAR.

Hæc eſt ſecunda Commentarii pars, & initiũ totius contemplationis. Demittit enim ſeſe ad ſomniorũ ſpecies particulares. Habet verò contemplatio hæc permulta capita: Nã & à corporum habitudine accipit ſigna: & à rebus cæleſtibus notat argumenta: item indicia ab elementis, à partibus corporis, à ſpectris vita functorũ, à conſuetudinibus, tàm motus, quàm cibi potúſque: præterea ab euentis, vt prælio, natatu, curſu, atque eiuſmodi.

Hîc autem eam proſequitur partem, quæ repræſentat in ſomnis diurnis actiones. Significat enim concordiam animi ac corporis, corpúſque cõſtare ſibi: Vires nanque naturæ validas eſſe, quæ eodem officiorum tenore continuentur. Hanc quoque ſententiam fouet Ariſtoteles, ait enim, diurnas effectiones præire nocturnã intellectionem. Hoc genus ſomnii non eſt ignoratũ doctiſsimo viro M. Tullio Ciceroni: Qui cùm feciſſet Corneliũ Scipionẽ ſomniantem præclara quædam de republica, eas demum obiecit ſpecies per quietem, de quibus pridianum ſermonem habere inſtituiſſet. Galenus etiam non ſolùm ex corporis operibus, ſed ſubtilius quoque ex animi affectionibus, quæ interdiu contigerint, ſomniorum eũdem modum euenire: puta, ſi, è prelio poſtquã redieris, vbi quieſcas, per ſomnũ manus cõferas: animũ id fortem ſignificat, valetudinémque conſtantẽ. Rerum autẽ ſimilitudinem cum ipſarum nocturnis imaginibus notauit idem, cùm dixit, præter corporis habitudinẽ, accidere ſomniorum tractus tales, quales ſint peregrinę corporũ affectiones: veluti cũ niuẽ ſoniat bilioſus febri correptus quotidiana. Cauſam nanque morbi indicat, nõ tẽperamenti. Cùm in acceſsione tertianæ idem ſomniet: neque morbum, neque cauſam, neque adeò temperamentum ſignat, ſed materię motum, ac punctionem in rigore. Ita aliquando cibum, aliàs regionem, interdum tẽpus, aut aliud quippiam in cauſa eſſe intelligimus. Quare etſi diurnis conuenient actionibus: tamen corpus malè habere dicẽdum eſt. In corpore enim ægroto aliter ſomniare, quàm diurnæ ſint actiones, bonum eſt. Mutatio nanque portenditur, dummodo in melius.

Verùm ipſe Hippocrates, vt docuimus, maxima ex parte proſequitur curam præſeruantem. Itaque dixit ſignatè, bono in negotio. Tangit enim verſationem. deinde dicit, aut opera: tangit effectiones, in quas exit animi vis. poſtea dixit, conſilio: tangit deliberationem. Tria enim ſunt, deliberatio, opera, finis. Dixit, bono in negotio: Prauo nanque in negotio ſi verſaretur, morbum ſignificaret: quippe malorum humorum imminentẽ motũ. Habet enim proportionẽ virtus cum ſanitate: Nã illa eſt animi, ſanitas corporis quædam mediocritas. Itaq; ſanitas, & virtus in medio, vna eſt: extrema verò ægritudines & vitia multa. Rectũ enim vnũ, obliqua multa. Ab illo medio, ſine mediocritate abſcedunt

dunt corpora, atque in morbos cadunt. Ad id medium mediocritatémque, ars ea quæ corpora reducit, inde nomen adepta eſt ſibi, vt à modo ac medio medicina diceretur. A

Reddit rationem propoſitionis, cùm dixit, ſanitatem ſignificat, deinde rationis rationem, vbi addit, animum in diurnis perſtare conſiliis. Tertio loco huius quoque rationem rationis: quoniam ſcilicet, neque exceſſu, neq; defectu agitatur: intelligit cauſas interiores, quas antecedentes vocant. Poſtremò addit ea quæ extrinſecus affligunt: intelligit cauſas procatarcticas: puta, Solis calorem, gelu noctis, item alia. quæ veteres quum negarent eſſe morborum cauſas, haud multum diſtabant ab eorum ineptiis, qui vt aſtrologiam deſtruant, etiam mare negant Lunæ motus ſequi.

Dixit, eodem modo repræſentari: vt naturæ conſtantiam ſignificet. Nam modus, eſt qualitas quantitáſue eiuſdem ſubſtantiæ. Poteſt enim quiſpiam diurno exerceri ſacrificio. Hoc idem ſi ſomniet, variare modum poteſt: vt pro vero Deo noſtro, ſi recipiat obſoletum cultum veterum monſtrorum. Eadē actionis erit ſpecies, modus autem alius.

APOTELESMA V.

At cùm diurnis functionibus ſomnia aduerſentur ita, vt inter ipſa non conueniat: indicatur corporis perturbatio. Itaque ex forti forte malum portenditur, ex debili imbecillum.

CÆSAR.

Nunc ex cōtrario euentu contrariū ponit ſignificatū. neq; adducit rationē: quoniam contraria ratione fulciuntur. Addit etiā quaſi gradus quoſdam: validum ſcilicet, & imbecillū. Quo loco optimè intelligimus, rectum vnū eſſe; obliquum autem, vt dicebamus, multa. Rectū nanq; medium eſt. at medium vnū. ſic centrum vnum. Circunferentia, multitudinis obtinet naturam: quare ſibi rectum ſemper cōſtat. Obliqua tametſi recto cōtraria ſunt: tamen ipſa inter ſe quoque ſunt aduerſa. Itaque in bono ſomnio vnam poſuit propoſitionem: in malo poſuit multas, cùm variauit Apoteleſma per forte & imbecillū. In bono non variauit: ſed præſcripſit bonitatem atque ſimplicitatem, quum dixit eodē modo repræſentari. Hæc ſcribimus exercendæ ſcientiæ gratia. nam bonum quoque gradus modóſque habet, ſed ipſi ſibi conſtant: malorum ſpecies etiam inter ſe, vt diximus, ſunt contrariæ. Igitur anima regit corpus interdiu in re iuſta: conſulit officiis & frugalitati. Si idem non ſomniat, ſed ad rem attētior, auaritiam exercet per quietem, ibi malis ſuccis affici corpus, argumento eſt: propterea quòd diuerſæ ſpecies opponuntur.

APOTELESMA VI.

Vtrùm verò res hæ ſint auerruncandæ, nec ne, non eſt nunc conſilium indicare: ſed hominis corpus curandū eſſe ſtatuo. Cùm enim corpus plenius eſt: quòd ſuperfluum eſt, animæ negotium faceſſit. Igitur id quod aduerſatur, ſi validius ſit, & vomitus cōfert, & leuiorū ciborū vſus ad diem quintam vſque: tum deābulatio poſt cibum, freques atque cōcitatior, moderatæque præterea exercitationes.

CÆSAR.

Hic eſt, vt dicebamus, authoris finis, vt imminētis morbi præmonſtret curam, ſumpta indicatione à ſigno quod è ſomnio portenditur. Antequam autem ad curam venit, obſeruat præcepta philoſophorum: quæ docuit Ariſtoteles in primo Poſteriorum. Neque enim ſolùm ſcire debemus quæ recta ſunt, vt recipiamus: ſed etiam quæ ſunt praua, vt reiiciamus. Itaq; cùm dixiſſet, à coniectoribus vota concipi ad auertendam deorum iram quæ ſomniis portenderetur: ipſe hîc negat ſibi curæ eſſe, auerti debeat nec ne: ſed pro operis inſtituto ait, corpus curandum eſſe. Quibus verbis potius oſtendit operis & propoſitum & finem. deinde reddit rationē, quę in corpore redundant, iis animam obturbari: nihilo ſcilicet minus, quàm quum gubernatorē malè habet vis maior venti. Tertio loco ponit curam qua detrahatur plenitudo: idque tribus modis. Primus eſt, vomitus. educit enim id quod iam eſt, à circunferentia ad cētrum. Alter eſt ſudor excitus per deābulationes & exercitamēta: cuius ope ſubtiliores partes à cētro ad circunferentiā exigātur. Tertius modus non tollit id quod iā eſt: ſed prohibet quod eſſe poteſt, indicto vſu ciborū leuiorū. neq; enim apponetur quod ſit redūdaturū.

Animaduertamus non ſolùm deambulationem, ſed etiam eius modum. Concitatam nanq; vult eſſe: ne ſcilicet corpus validius alatur, neq; enim concoquitur cibus: ſed è ventriculo crudiuſculus eiicitur. Hæc eſt vna è præceptionibus, quibus cauemus ne fiamus pinguiores: itaque is eſt finis vehementis deambulationis poſt cibū. Deinde dixit, exercitationes cōferre: ſudorē nanq; educūt: vt ſi quid crudi nondum deiectū ſit, ſed venas ſubierit, exprimatur.

Caluus, ἀποτρέπειν, amouenda. rectè: ſed minus explicatè. ad augures enim & aruſpices pertinet verbum ἀποδιοπεῖν. at amouere, etiam ad medicū. Quare Hippocrates, ſi Latinè loquatur, ne dixerit, ſeſe non ſtatuere an morbus ſit amouēdus. etenim corporum curatio, morborum àmotio eſt. At auertere, aut auerruncare, ſignata priſca verba ſunt ad hūc ſignificatum. Ad hunc eundem vſum poſuit Xenophon in Sympoſio: καὶ ἐάν τι ὄναρ ἀγαθὸν ἴδῃς, τοῖς ἀποτροπαίοις θύεις. Eadē verbi vi etiam ἀποπομπαῖοι dicūtur: λύσιοι quoq; à ſoluēdo. Λύσιος, Liberi patris cognomentū proxima ratione. Plutar. in 7. Côuiualiū docet ſacrificiū ἀποτρόπαιον: τῇ ἑστίᾳ, καὶ τοῖς ἀποτροπαίοις ἐκφέροντες τὰ δεῖπνα. Idem in Roma-

nis: [illegible]

Α᾽πόκρισις ἐγένετο, factum eſt excrementum: ſignificat iam excretum ac ſeparatū eſſe aliquid. In Calui editione, quare ſemel atque iterum excreatur ſcriptum ſit, ſanè neſcio.

Ε᾽πραγμάτευσε τῇ ψυχῇ, negotium fecit animæ: [illegible] id ſignificat; loquutio Attica eſt; [illegible] & [illegible], quod etiam doctiſsimus notauit Gellius.

Ε᾽κ προσαγωγῆς, à cibo ſcilicet, τῶν σιτίων, ſicut mox ipſe dixit. Ariſtotel. in V. hiſtoriarum, ἐξ ἀναγωγῆς. Theodorus per interualla. In ſecundo Meteororū, οὐ ταχέως δὴ ἀλλ᾽ ἐκ προσαγωγῆς, nō continuò, ſed mox. Et Hippocr. in VI. morborum popularium, ἐκ προσαγωγῆς τἀναντία ἀνάγειν καὶ διαναπαύειν. & in I. Epidemiōn, [illegible] ἐκ προσαγωγῆς [illegible]: paulatim igitur & quaſi gradū facere.

Ε᾽πιγυμνάζεσθαι τὸ σῶμα, ſignificat, præter deambulationem etiam exercitationes, quas nudi magna ex parte faciebant: vnde & nomen. quanquam etiam in veſtibus currebant, & in [illegible], ſicuti qui pyrrhicam ſaltabant. Tametſi nudi in certamen antequam prodirent, nomina dabāt: propterea quòd cum veteri conſenſu Græciæ ſancitum eſſet, ne mulieres ad Olympicorum ſpectacula admitterentur: quæ contrà facerēt, de Typæo monte ſupplicii cauſa præcipites darentur. Callipatira gymnaſtico habitu induta fefellerat: in primo Eliacorū Pauſanias.

APOTELESMA VII.

Quòd ſi minus validum ſit id, quod oppugnat: omiſſo vomitu tertiā deinde ciborū partem. Quam viuendi rationem in dies item quinque promoueto; deambulationibus vrgeto: vocis vtitor cōtentione: dijs immortalibus vota concipito: atque ita ſedabitur perturbatio.

CÆSAR.

In forti ac vehementi cauſa tribus remediis vtebatur. nunc ſi leuior ea ſit, demit & frequentiam remediorum, & magnitudinem. Nanque vomitum non inſtituit: & ciborū tertiam partem duntaxat adimit: addit vocis contentionem. Quoniam intenduntur nerui, multū ſpiritus continetur. Ergo venæ & arteriæ inflantur. vnde vapores multos excerni neceſſe eſt. Itaque in libro De voce & anhelitu rectè dicit Galenus, vocem lædi aut tolli, læſis aut ſublatis pectoris muſculis. Hoc non ignorarūt Priſci Latini, qui in vocis contentione, laterum beneficio ſe vti prædicabant. Quòd autē hic vomitum non indicit, hoc multi medici ſemper fecere, vt vomitum non probarent. nam Aſclepiades in libro De conſeruanda valetudine penitus damnauit. Sed de eius vſu atque ratione Auicēna in primo, Plinius in XI, Cornelius in I, Paulus in VII, Hippocrat. in multis locis. Apponit in calce, pietatis monumentum, quum dicit, Diis eſſe ſupplicandum.

Nota, ἐς τὰς πέντε: quoniam ſuprà, Dies quinque dixit, idcirco addidit, τάς. nos expreſsimus per coniunctionem; Item.

Appellauit more ſuo perturbationem humorum, quam vocem ad eundem vſum hunc legimus apud Ariſtotelem.

APOTELESMA VIII.

Solem, & Lunam, ac cælum, tum ſidera ipſa pura, ſuo quæque modo motúque agitantia ſi quis per quietem cernat, pro bono habebit. Valetudinem nanque, eiuſque cauſſas commodas indicant. Cæterùm præſenti victus ratione habitudo illa ſeruāda erit. At ſi quid contrà euenerit, morbum quempiam corpori minatur: ac validum quidem à fortibus indicijs, ab leuioribus debiliorem.

CÆSAR.

Tertia hæc pars eſt commentarii: in qua à rebus cæleſtibus ſumit iudicia. Cæterùm apoteleſmatis huius non reddit rationem, credo cùm anima res cæleſtis ſit: ſi eas ſedes vnde ortum ducit, claras, illuſtres, compoſitas per quietem intueatur, ſua natura frui videtur, neq; à corpore impediri. ergo iubet victus nō mutari rationem. Caluus addit, optimo nutricatu alere, minus prudēter. ſi enim vox hæc, Optimum, ſimpliciter accipitur, non omnibus conuenit is victus optimus: ſin (vt aiunt) ſecūdum quid, ne id quidem hic rectè ponitur. Neque enim optimo victu viuimus: & agricola, aut foſſor, ſi cepis tum veſci ſolitus ſit, prohibet mutari. Dixit [illegible] καὶ κατὰ τάξιν: id eſt, neque præter modum, neque præter agilitatem. Modum intelligit ſemitam, [illegible], tēpus. ita iudicia tria ſunt: puritas, vt ſucci in corpore ſint defæcati: agilitas, vt digeſtio, ſiue ἀνάδοσις, ſuo tēpore ac poſitu facilè euadat quò op⁹ habet, neq; ſit obſtructio: modus, vt ſuo quæque cōponantur loco.

APOTELESMA IX.

Ac ſidera quidē in ipſo mouentur ambitu: Sol medium obtinet: Luna in concauo cælorū eſt.

CÆSAR.

Quoniam dixerat κατὰ τάξιν: neceſſe erat illorum motum declarare. Aſsignat extimam ſedem ſideribus, Lunæ citimam, Soli mediam. Cæterùm nimis leuiter percurrit. neq; enim planetas aſsignat, præſertim quum & doctis & idiotis ſcriberet. Fortaſſe autem in eodem errore cum Platone fuit, quem etiam Apuleius, etiam M. Tullius, errarunt, quum ſupra Lunā ſtatim Solis orbem agnoſcerent. Id enim ſenſit ille in Timæo, & in Epinomide. idem Timæus Locrus in libro De natura. Anaximāder quoque, & Metrodorus, & Crates, æquè falsò Solem ſupra omnes planetas poſuere. Sed & veteres iidem, atque inter eos Plato, nomina perperam aut indidere primùm, aut impoſita poſtea recepere.

recepere, Nam quare φαίνοντα Saturni vocant ſidus? quod quidem vix lucet. Nam φαέθοντα à ſplẽdore Iouem, rectè. ſed alii aut Solẽ, aut Solis filiũ eodẽ nomine. Martẽ verò probè πυρόεντα. Venerẽ ἑωσφόρον, mutilé. Nam ſequitur auroram haud parum ſæpe. Peſsimè autem στίλβοντα Mercurium. Ignauiſsima enim & maligna in primis luce eſt, ſed & ignota penè ſemper. Illi igitur hæc nihilo conſultius dixere, quàm Solinus illud: Venerem per multa ſigna procul ab Solis latere cùm ſtatueret in natalibus vrbis Romæ. Sed & veteres augures nomina pro ſua libidine miſcuere: qui eundem Solem, Liberum, Mercurium, nuncuparunt.

Interpretati ſumus ἀμφίοδον, ambitum: optimé. Nam ἀμφὶ idem eſt quod ἀμφί: vnde noſtrum, am: ſic, amplector, anciſum, anſanctum.

APOTELESMA
DECIMVM.

Si quid horum ſiderum extingui, lædive, aut aboleri, vel ab orbita ſibi attributa abſiſtere videris: eadem quoque parte morbum occupaturum indicato.

CAESAR.

Exequitur minutius quod ſcripſerat generatim. Cum dicebat, Quòd ſi quid contrà eueniat, morbum imminere. declarat quot modis. Extingui: id eſt, deficí lumine. ſignabit enim vitæ periculum, calore ſcilicet oppreſſo naturali. Lædi, puta mutare nitorem. ſignificat in corpore detrimentum. Aboleri: hoc eſt, euaneſcere. indicabit corporis conſumptionem. Abſiſtere ab orbita propria, monſtrabit digeſtionem impeditam. Quibus modis comprehendit actionem naturalẽ mutatam, læſam & ablatam. Atque his attribuit locorum in corpore cognitionem ex locis ſiderum: per ſtellarum indicia, corporis circunferentiam: per Lunam, caua corporis intima: per Solem, viſcerũ partes, venas & arterias.

Quoniam autem ſuperiori apoteleſmate dixerat clara & ἐνεργέα, & κατὰ τρόπον: nunc poſuit contraria: clara extinguntur, ἐνεργέα impediuntur, modus intercipitur: quoniam non ſuis mouẽtur orbitis. Quo in loco videtur Hippocrates fuiſſe in ea ſciẽtia: ſidera lumine & motu agere. Igitur ij qui Galeno aduerſantur petenti dies iudicatorios ab Luna, ita inſtant: Neque primã diem Lunæ, neque viceſimã ſeptimam poſſe quicquã: propterea quòd tunc ſileat Luna. Sed fallũtur ipſi. Hoc enim lædũtur ægroti in viceſima ſeptima: quia Lunæ lumine deficiũtur. Sed ſatis ſit hîc ad hoc reſpõdiſſe. Nam certo cõmentario eorũ inſolentia repreſſa eſt. Nunc verò non ſemper dicamus lumine agere ſidera. Neque enim lumẽ in terræ viſcera penetrat ad metalla cõficiẽda. atque hoc in ſecũdo De anima diſputatum eſt: vbi lux perlucidi corporis affectus eſſe, demõſtratur. ita neq; ad radices, è quib⁹ herbas eliciat, ſeſe induit lumẽ. præterea ſidera nihil vſque agerẽt extra illud hemiſpheriũ, quod illuſtrant. Nũc non agimus de calore, aliud enim agunt cùm calefaciũt. calor enim aliud à luce eſt. At Martis ſid⁹ in ſexta domo non illuſtrat me: & tamẽ afficit morbo. Quod qui negant, nihil aliud norũt quàm negare: in quibus plus inſcitiæ & pertinaciæ agnoſcas, quæ euites, quàm ſapiẽtiæ ac cõſtantiæ, quas ſequare. Neque enim eos puduit etiam Hippocratis verba in prognoſticis detorquere: quibus monet ille, cæleſtia quædam obſeruãda eſſe. Iſti verò temporum tantùm mutationes ab Hippocrate deſignari dicunt, qui non legerũt in libro De aere, & locis, aſtrorum ortus & occaſus ab Hippocrate commendari. Præterea ſub Cane quare ſunt incõmoda medicamẽta? nam tum Sol altiſsimus non eſt, neque dies lõgiſsimi: & tamẽ æſtus maximi ſunt: non ob ſiccitatem præcedentem, ſed vi ſideris. Nam etiam piſces ſub aqua ſiderantur. Quin iidem aiunt à Lunæ vi mare non moueri. ſed neſcio quem repercuſſum promontoriorũ, in quæ incumbit. Adeò ſunt impudentes, vt ſectam fortuitorum non pudeat inſtaurare: cum tamen ſeſe Galenicos vocent. Atqui quæcunque ordinario mouentur motu, certam motoris cauſam habeãt neceſſe eſt. Præterea curſus & recurſus potius inter Africam & tractũ Europæ debuit effici. At contrà, videmus ea loca præter-radere pelagus, regredíque ab Oceani alueo, vnde nulla ſũt promõtoria: ſubire quoque aduerſos fluuios ſtatis horis: quæ nunquã aut Lunæ fallant motum, aut fallantur. Illud quoque ignorarũt, cùm argumentantur, Lunæ motum diuerſum eſſe propter epicyclum: ergo maris refluxum, ſi à Luna ſit, variari debere: At non variatur, inquiunt, cùm Luna illi nihil: ignari verò quemadmodum Lunæ motus ille non eſt, ſed primi mobilis: maris autem ſtationes deduci ſecũdum Lunæ corpus, quod certis momentis fuerit conſtitutum: cuius ratione ac ſitu æſtuariorũ ceſsiones receſſúſque ſiſti, aut incitari videamus: ita vt poſt initium ſeptimę ad nonæ vſque finẽ. item ab viceſimæ initio ad calcẽ viceſimæ ſecũdæ, maris malacia obſeruetur. Verùm quod de cõſtantia eorum deſiderari dicebamus: ita ſanè eſt. Nã quo vultu negant ijdem, ſtellas ſuo lucere quanque lumine? Aiũt enim eas id ab Sole mutuari: cùm tamẽ vtrique Lampyridum generi lumen extra Solem cogantur agnoſcere attributum. At verò ſi ab Sole lucent ſidera, atque eadem non niſi lumine agũt: ergo ſolus Sol agit. omnia igitur vnũ erunt: ab vno enim principio proficiſcuntur. Vnius enim lux, ab vna luce actio. Poſtremò Veneris ſidus nunquã cõſpicitur dimidiatũ, veluti Lunæ corpus: quare ab ſeſe lucet. Æquè cæca altera horũ ſectæ pars: quæ præter calorem nihil hîc agi putant ab aſtris. Sed illi nihilo felicius, qui ab ſideribus frigora effici poſſe non putant: propterea quòd lumine agant: lumen verò cum calore ſit. Principiò

dendum. Neque enim videretur, niſi eius ſpecies (quam barbarè atque ineptè Ioannes Gandauus vocat intentionalem, nos immaterialem) educeretur de materia per medium ad oculũ. Oportet enim in omni actione agẽs eſſe & patiẽs: ſicut in tertio De anima diſputatum eſt. Nam Platonis exploſa iampridem ſententia eſt, qui per ἀκτίνων putauit fieri viſionem. Falſam quoque eorum eſſe ſentẽtiam, qui ſenſum agentem poſuere, ſuo loco demonſtrauimus. Sicut ne illi quidem verum dicunt, qui negant ab luce educi ſpecies viſiles. Argumentum quoque eorum claudum eſt. nam quum dicunt agens patiente ſuo eſſe nobilius, rectum eſt: quum dicunt animam noſtram eſſe nobiliorem, iam deficiunt. Nam corpora vnde lux prouenit, corpore noſtro ſunt præſtãtiora: intellectus illi, quorum vi lux agit, intellectu noſtro nobiliores. Lux nobiliori modo accidens eſt, quàm ea qualitas quæ eſt in materia· quam ipſa afficit immaterialitate ſibi ſimili. Nam in colore lucem materiæ admiſtam inueniẽs lux cælitus emiſſa, eam ſibi aſſociat, atque repercuſſa à terræ partibus, quæ ibidem ſint, defert & ad oculum, & ad parietes. ſicut videmus in vitro viridi elici ſpeciem, atque impingi ſolo, aut laquearibus, aut muro: eodem modo confieri viſionem manifeſtũ eſt. Neque viſio nobilior eſt quàm lux. ſine luce enim non fit. & lux aliquid omnino Dei eſt, vel præſtantiſſimũ. Illud quoque Auerrois falſum eſt in ſecundo De anima, quum dicit, Colores ab luce habitum non acquirere: propterea quòd, inquit, lux ſolius corporis trãſlucidi habitus eſt. verum eſt lucem eſſe tranſlucidi habitum, ſed non eſt ſolius. Nam etiam corporis lucentis habitus eſt, quod tamen non eſt tranſlucidum. Quare non ſolùm per lucem videmus, ſed ipſam quoque videmus lucem. Sed idem in libro De ſenſili & ſenſu, longè maiore errore lapſus eſt, quum ſcripſit, Colorem ſine luce, eſſe in potentia colorem. nam in medio quoque corpore ſolido color eſt: tametſi actu non videtur. Aliud enim eſt eſſe colorem, quatenus color eſt: aliud eſſe colorem, quatenus videtur. Accidit enim colori eſſe in ſuperficie: poteſt enim etiam eſſe non in ſuperficie. Deinde accidit ei actio lucis: neque enim abſente luce perit color. Neqüe duæ ceræ ſuperficies ſi iungantur, color corrumpitur: ſed vnitis corporibus, vnus fit. At viſilem eſſe, eſt proprietas fluens ab eſſentiæ principiis. Semper igitur viſilis eſt, licet non ſemper videatur. Neque eſt potentia viſilis, ſed actu. actu enim habet ſuæ eſſentiæ principia, quibus videri aptus natus ſit. Non igitur eſt affectus ſuperficiei primò & per ſe, ſed corporis. Lux ergo cũ miſtione elementorum efficit colorem eſſe colorem, & eſſe viſilem: à cælo autẽ demiſſa ab Sole, Luna, Venere aut aliis, non facit colorem eſſe colorem, neque eſſe viſilem, ſed actu videri. Verùm videar aduerſari mihi, qui dicam à ſideribus agi etiam vbi lumine ſuo non contingunt. Nam ſi ſola intellectione mouent orbes ſuos intellectus, longè præſtantiores ſunt eorum affectiones quædam, quàm vt ſequeſtro lumine opus habeãt. Igitur, inquiet aliquis, ſi negaſti lumen intra terram admitti, qua ratione nũc dabis in ſolidis corporibus mediis colorem eſſe, in colore eſſe lumẽ? Facilis reſponſio eſt: aut ab initio, aut ab æterno (nihil nunc refert) miſtam eſſe lucem in conditione coloris, diſpertitámque multis rebus, ſicut etiam elemento ignis: atque hanc miſtionem in colore ab igne eſſe miſto, non ab aſtris defluere nũc. His de cauſis Græci eodem vocabulo & colorem & ſuperficiem appellarunt. Quoniam trãſlucida corpora non videntur, iccirco quia eorum ſuperficie non reflectitur ſpecimen. Quare in viſione refracta neceſſe eſt, remum videri curuum. propterea quòd, quæ pars extra aquã eſt, recta videtur: quæ ſub aqua, ea per aquæ ſuperficiem repræſentatur. Ergo neceſſariò fit viſio angularis. Si enim eſſet corpus puriſſimè diaphanum, qualis aer eſt: non ſic fieret. At aqua non ita eſt tranſlucida, quin habeat id craſſitudinis, quod ſit ſatis ad reflectendum.

Caluus τῷ οἰνηρῷ, malè interpretatus eſt, vinis. neque enim vino ſolùm, ſed etiam omni cibatu ſicco præcipit vtendum.

APOTELESMA
DVODECIMVM.

Quòd ſi horum quippiam Lunæ acciderit: commodius introrſum retrahimus. Acribus quoque, ac ſalſis, mollibúſq; cibis vomitus ciendus erit. Concitatis tum curſibus, tũ deambulationibus, præterea vocis contentionibus vtetur. Nec nõ ciborum moderata, ſtatáque exhibitione inediam tollerabit. Propterea verò introrſum retrahendum erit: quia nocumentum intus eſt.

CÆSAR.

Tranſit ad caua corporis, per Lunam: quemadmodum ſuprà monebat nos. Itaque per vomitum procurat. Addit modum, Miſtis acribus: vt aceto, ſalſis & mollibus, vt garo, muria, oleo, piſcibus. Acria nanque ventriculum pungũt, ſalſum detergit, molle ſupernatando nauſeam facit: ergo ex ea diſcordia mouetur ventriculi fundus ad expulſionem per ſuprà, quæ eſt vomitus definitio. De quo ſtultè nimis litigant: naturalis ſit, nec ne, Quaſi dubium ſit, quod fit per inſtrumenta naturalia, nulla arte adhibita vt naturam iuuet, an ſit naturale. Nam ſi agẽs, inſtrumẽta: finis, natura eſt: nonne erit naturalis effectio? ſed quia finis partim eſt naturalis, quoniam exonerare vult ventriculum natura, rebus ſibi officientibus: partim non naturalis, quoniam ordinarius non ſit: iccirco dubitare

ptu eſt. Iam duodeuiginti annos niſi vnum vidimus, ex eadem parte inciſa vena, euaſiſſe. Et ſanè corpus erat athleticum, vt etiam magis miraremur. Verũm ſcimus multos etiam ſine phlebotomia ſanos factos. At plus octoginta redegimus in commentarium quinto ab hinc anno, qui omnes eo curandi genere ſint extincti: cùm plus quingenti his duodecim annis euaſiſſent, quibus in aduerſo cubito vena aperta fuerit. Verùm iſti obiecto nobis nomine Barbariæ, ſolum Galeni nomen etiam aduerſus inuictas rationes crepãt, aiúntque malle ſeſe cum eo errare. Errent igitur.

APOTELESMA XIII.

Si Sol harum rerum vlla afficiatur, vehementius malum hoc, curatúque difficilius fit. Oportet enim vtroque verſum diſtrahere, curſibus & rectis, & flexuoſis: item deambulationibus, aliíſque omnium generum laboribus: præterea inſtituta ciborum temperatione poſt vomitiones, ad quintum vſque diem vti.

CÆSAR.

Tertiam partem executit ab Sole: qui cùm media corporis ſignificet, difficiliorem morbum indicabit: propterea quòd & intrò & foras diſtrahendum erit.

Dixit διεξαγόμενον propter eã rationem: Duas enim in partes, eas denique contrarias educendum: quoniam cùm intus laboramus, ea pars proprior eſt vomitioni & deiectioni. cùm in exteriore circunferẽtia morbus apparatur, ſudore facilè extrahitur. at in medio ſi ſit, & hoc & illud cùm ſit agendum, operoſior ſanè cura videatur.

Poſuit δ', pro eo quod eſt γάρ: eſt enim ratio difficultatis.

Dixit δρόμοισι καὶ τρόχοισι, complexus vtrunque currendi genus, rectum ad metam, & curuum circum metam. Rectus autem fuit triplex: primus, ſimplex ſtadium: ſecundus, duplex vno curſu ſtadium, quem δόλιχον appellarunt: terti᷒, duplex reflexus recurſo, quem δίαυλον nominabant. eum cordis curſui, quòd ad vitam ſpectat, cõparat Ariſtoteles. Falſum igitur eſt quod in codicibus Suidæ ſcriptum circunfertur, ſtadiodromos longiorem tractum exhaurire curſu, quàm dolichodromos. At contrarium conſtat ex epigrammate Parmenionis, quod qui volet quæret in primo libro, etiam prouerbio raro, atque ab iſtis prouerbialibus præterito, inſigne, μὴ ζητεῖ ἐν σταδίῳ δόλιχον. Pollux in tertio, more ſuo vocũ farragine oſtentata, ignoto nos alere cibo inſtituit. nihil enim declarat.

Caluus peſsimè tranſtulit, Vtrinque deducito. Imò verò vtroque: ſcilicet ad intima, per vomitũ: ad extima, per ſudorem. ergo ἀμφοτέρως non ἀμφοτέρωθεν ſcriptum eſt, ſicut θύραζε, non θύραθεν, vt loquitur Ariſtoteles.

Mirùm, in hac affectione remedium à venæ ſectione non attigiſſe: niſi ſi putemus partẽ hanc pertinere ad curandi artem, nõ ad præſeruandi. Quod locis aliquot innuere Galenus videtur, in libris De ratione conſeruandę ſanitatis. Dubitarit tamen quiſpiam. nam cùm vomitum ciemus arte, quippe cibis acribus ac pinguibus: ſanè eiuſdem ſtudii erit phlebotomia cum curſu, cum vomitu, cum lauacro, cum vaporario, cum fricatione. Verùm alibi oſtendimus, ſanantem & præſeruantem non remediis differre, vt putarunt veteres, & fortaſſe Galenus: ſed fine. Quoniam ſanãs id quod non eſt venatur: illa quod partum eſt, ſeruat. Finis enim etſi reipſa vnus eſt: at diuerſa ratione fit diuerſus. Facit & illud ad hoc, quod infrà etiã elleboro vtitur.

APOTELESMA XIIII.

Sudo cælo ſidera ſi premi, præque ſiccitate imbecilla ſuperare ambitum nequire videantur: periculum à morbo imminet. Igitur laboribus temperare, humidioréque victu, atque molliore vti, operæpretium eſt: tum balneo, animi tranquillitate, largiore ſomno, vſque dum pacatus ſit motus.

CÆSAR.

Redit ad ſidera, aſsignátque alias affectiones pro ſignis diuerſorum morborum à prioribus. Suprà poſuit à plènitudine, nunc ab ſiccitate: ſub qua comprehẽdit inanitionem. Siccum enim corpus ſucco ſuo eget, hoc loco. nam aliqua corpora cibi ſicca ſunt.

Poſuit iccirco αἰθρίην: quoniam παρὰ τὸ αἴθεσθαι. Nos igitur ſignata voce, ſudum: quòd eſſet ſine vdo. Caluus ſerenum, rectè: ſed vocis radices non eſt aſſecutus. Agricolarum enim vox fuit, ſerenum, quo tempore ſerendi & occaſio & facultas eſt.

Duas ponit affectiones: primam, θλίβεσθαι, onerari, aggrauari, premi. Tractum ab iumentis, quæ ſub ſarcinis attritum tergus habent. ſic pigra aſtra intelligit. Altera affectio, cum dicit, non poſſe ambitũ ſuperare: quippe ibi oppreſsionem indicat. ἄντυγα intelligit, cliuum orbitæ ſummum: ſicut etiam in epigrãmatis μετεωρο-χῶς, ſummas diuitias. Nam ἁψὶς quanquã rotæ curuaturam ſignificat, ſupremam tamen orbis ſedem agnoſcunt philoſophi, qua maximè à terra diſtãt: Augem nominant receſiores. Addit cauſam: Præ ſiccitate, inquit. Quoniã veteres putarunt, vt noſtrum ignem, ſic cæleſtem ali humido. Ita Epicurus ſtultè noctis humiditate accendi ſidera, die extingui, cùm dicũtur occidere: vt poetæ ferẽdi ſint, qui dixerint,

—conuexa polus dum ſidera paſcet.

Statuit victum humidum:& materialiter,à cibis: & effectione,dupliciter:intus ſomno, foris balneo. Vtrum autē ſomnus ſiccet, an humectet, puerorum quæſtio eſt:iccirco quia ieiunorum atque inanitorum corpora ſicceſcunt ſomno reducto introrſum calore naturali,qui reliquū humidum depaſcatur.

Poſuit,ἀλλὰ,pro,οὐ.

Ῥαθυμίην Caluus hîc quietē interpretatur, rectē: alibi deſidiam,minus rectē. Neque enim intereſt hominis liberalis & frugi eſſe deſidem:trāquillum & compoſitum decet.at ῥαθυμία illud potius,quàm hoc ſignificat. ſed Græcorum licentiam,Romana caſtitate oportet temperari.

APOTELESMA XV.

Sin igneum calidúmque appareat id quod oppugnat illa,flauæ bilis arguit exuberātiam.

CÆSAR.

Non poſuit curam: pone tu quietem, ſomnum, cibum frigidum atque humidum, vomitum quoque.

Τὸ ἐναντιούμενον, quod oppugnat ſidera: πυρώδης καὶ θερμὸν, eſt πάρελκον,tum oratio decreſcit: Si dixiſſet,θερμὸν καὶ πυρώδης,commodius faceret. Duos tamen noxæ gradus recenſuit more ſuo: vehementem primo loco, minus vehementem ſecundo poſuit.

APOTELESMA XVI.

Quòd ſi victa euaneſcere videantur:timēdum eſt,ne morte morbus finiatur.

CÆSAR.

Propterea quòd aſtra lucida ſunt, eis cū vita noſtra conuenit ſic ſatis. Spiritu nanque & luce conſtat calor noſter naturalis. Itaque non temerē fabulantur,Promethei furta,ætheris ſedibus ſublectum ignem effīcto corpori conflaſſe animam. ipſos item ſpiritus non ſolùm quaſi inſtrumenta,ſed veluti vinculum quoddam materialis atque immaterialis putabat Ariſtoteles. Animas quoque ipſas,quæ obnoxiæ corpori non fuiſſent, redire ad caua orbis Lunæ,vbi puro in loco agitent,cùm multi dixere, tum eorum aliqui videntur ex Atlantico Platonis accepiſſe. quàm ſentētiam Euripides explicauit in Oreſte. Neq; illorum mēs ab horū ſententia eſt aliena, qui in lacteo balneo felicium animas cælo perfrui prædicāt: propterea quòd ſuā illæ ſeruarint naturam,cæleſtem ſcilicet,quam accepiſsēt: deberi iure optimo eaſdem ſedes,vnde primùm profectæ ſint. Neque enim fieri poſſe aliter, quàm vt locus certus certæ locatæ rei conueniat.

Rectè dixit,ἐς θάνατον ἐκ τῆς νόσου. Indicauit enim tractum & motum humorum per diſpoſitionem ſubeūtium letalium qualitatum, cùm dixit,ἐκ,ἐς: duas complexus metas,totidem præpoſitionibus. Indicauit finem per θάνατον: intelligo nunc finem, non perfectionem. Nam Ariſtoteles ſapienter negauit, mortem finem eſſe:terminum dici poſſe non negauit.

His rebus ſignificatis ita reſpondent ſignificātia: Nam κρατύνηται, tractū morbi & pugnæ ſignificat:ἀφανίζοιτο,tractus metam.

APOTELESMA XVII.

Si autem vegeta ipſa,ac aduerſarius in fugam verti videatur, cáque fuga cita ſit: illa verò perſequantur: in diſcrimine homo eſt, niſi caueat, ne mente moueatur. Optimè confert his victitandi modus, exhibito veratro: aut ſaltem expedit, aqua victum attenuari, neque vinum bibere. Quòd ſi vinum detur, eſto id album, tenue, molle, aquoſum. Acria nocent, & ea quæ deſiccant, aut calefaciūt: item ſalſa. Labores quibus aſſueuerit, & curſus frequentiores in veſte, boni ſunt. Abſtineat fricatione, lucta, vnctione. Molliore ſomno, & animi quiete iuuabitur: ſed ita, naturales labores vt ne prætermittat. A prandio deambulato. Conducet etiam, ſi ſudet in vaporario, ac deinde vomat. Dies triginta modico victu vtitor. Sin replebitur, ex dulcibus, & aquoſis, & leuibus bis in menſe vomat.

CÆSAR.

Ponit nunc euentum contrarium ſuperiori: ſed admiſcet aliquid incōmodi. Nam ſimpliciter dixerat, ſi aſtra vincerētur atque euaneſcerēt. nunc contrà dicit, ſi vegeta ſint. Sed addit,ſi fugit aduerſarius: non dicit, ſi vincatur. addit & id,illa perſequi. Ponit poſt hæc ſignificatū, furorem: magnum quippe motum indicari. Apponit curam duplicem, euacuantem & regentem. Euacuat elleboro: de hoc alibi. nam priſci illi ſic agebāt: nunc deſitum eſt. Quamobrem quaſi ſe emollit,cùm dicit, ſin veratro nolint: at ſaltem humida molliſque victus ratio indicatur,vt & materia & forma ſimul adſint. Intelligo hîc materiam,rem molliter craſſiorem, cuiuſmodi pedes ſunt, atque extrema animalium. Intelligo formam,cōtrariam calori ac ſiccitati,vt aquam: itaque interdicitur iis vino. Corrigit deinde imperij ſeueritatē: ſaltem,inquit, album ſit: ſubtile, molle,id eſt,languidum: & aquoſum. qualia ſunt apud nos vina Tridētina: item apud Alpinos, ad viculum, quem appellant Ferrariam. Acuta nocēt, quia incitant: ſicca,quia acuunt: callida,quia mouēt: ſalſa,quia ſiccant.

Animaduertamus tamen, cùm addit labores acres

cres, ac vehementes iuuare. Facit enim dubiam ſententiam hoc: ſiquidem exiccant: ſed ita iuſſiſſe videtur, vt diſtrahatur materia à priore motu atque excernatur è locis nobilioribus: quare poſtea quietem indicit. Illud quoque ambigamus, fricatio conferat, necne, quæ cutẽ inſpiſſet. Nam altera, quæ digerit, mirificè cõducit. Itaque vnctionem quoque ſuſtulit: propterea quod cutem efficit ſpiſſiorem. Sic enim ab ἀλείπτην ἀλίνδησιν: niſi ſit ἀλίνδησις aſpirata, παρὰ τὸ ἄλλιδως. Sic etiam in ſecundo De victus ratione. Tandem amouet labores exercitiorũ: quoniam reliquiæ humorum in quietis officio ſunt continendæ. Per ſomnum igitur humectationem quærit, ac propterea ſudorem. Optimo verò conſilio quies quæritur: motui nanque contraria eſt: Et à motu timetur ægritudo: alioqui motum contrarium exegiſſet. Sed inordinato furoris motui nullus eſt cõtrarius motus: ſola quies pro cõtrario præcipitur. Neque potuit iubere, quod fecimus nos: qui tyronem, quẽ milites decliuo in dolio demiſiſſent, vertiginoſum, ac ſtupidum factum curauimus, contrario motu, ſed leui repetito.

Ordinarios labores continuat, nequid ſordium in membris relinquatur: eos appellat naturales, ſcilicet qui vim naturæ non afferũt, qualis deambulatio. Nam lucta artis eſt: quod & ex epigrammate diſcimus, luctam Arginorum eſſe, non Afrorum. Si enim naturalis eſſet, eſſet itẽ omnibus gentibus communicata.

Sudorem tãtùm quæſiuit à vaporario: maius tamen commodum adipiſcimur ex lauacris. humectãt enim, non ſolùm reſoluunt, ac digerũt.

Dixit, ξηρῆναι, contrarium, τὸ ἀφανίζοιτο, vt monebamus, aſtra ali humido eorum ſentẽtia. Sic Ptolemæus Lunam eſſe humidiorem, quippe quæ proxima terræ ſit: Saturnum frigidũ, quia diſtet à Sole. Verùm & falſa eſt ſententia, & ridicula: falſa, nanque Venus prope Solem eſt, ſicut Mars, à Marte adeò diuerſa, vt eum temperet: ridicula, cùm putat effectiones eſſe cauſas cauſarum ſuarum: vt omittam eum ſibi aduerſari, qui in ſignifero eodẽ terna aſtra quaternis coniugationibus agnoſcit inter ſe non ſolùm diuerſa, ſed etiã contraria. Caluus verbum expreſsit, ſententiam oppreſsit: ſicuti τὸ ὑπάρχον, cùm interpretatus eſt, quod adeſt. Nos rectius, quod inſtat: quod ſubſiſtit, dixiſſet T. Liuius, vt in primo, feras ſubſiſtere. ſed τὸ ὑπάρχον eſt, laceſſens: vt eſt apud Demoſthenem in oratione contra Neæram, οὐχ᾽ ὑπάρχοι, ἀλλὰ τιμωρούμενος. & mox, τῆς γὰρ ἔχθρας αἴτιος οὗτος ὑπῆρξεν. Haud multum abeſt ab illo Platonis in Euthyphrone ἐπεξιέναι: nos dicimus Latinè perſequi.

Nota, τοῦ δὲ διώκειν: ἀσίρας ſcilicet intelligit. Dixit καταθέντας, vt oſtenderet ellebori vim. Breuitatem obſeruamus ex illis verbis, εἰ δ᾽ οὔ: nos ſin autem.

Τρίψις, vnde τρίβεις. Notauit genera gymnaſiorum, ἅλμα, ποδωκείην, πάλην, tria tantùm inter cætera.

Aduerte μαλακωνεύντων, ſcilicet naturam, aut morbũ, aut habitũ. Nã alius dixiſſet μαλακυνέσθω.

Caluus ſententiam contraria ſententia expreſsit iucundè, πλὴν τῶν κατὰ φύσιν πόνων: ne labores, inquit Hippocrates, niſi laboribus naturalibus. Ille ſic, cæteris laboribus præternaturalibus ſuperſedeto. Sed vocẽ addit vnam, Cæteris, vt opinor incommodius. Cùm enim dixiſſet, ſomnum, quietem, alia genera procuret: non debuit addere verbum, cæteris. Neque enim ii labores ſũt, ſed quietes, ſomnus ſcilicet, ac deſidia.

APOTELESMA. XVIII.

Si ſtellæ nullo impellente, per ſe ipſæ palantes videantur: animæ perturbationem propter curas indicant. Ergo animi remiſsione opus eſt, atque appulſione ad iocoſa ſpectacula, aut ſaltem ad ſcenicas voluptates biduo, triduóve. Itaque aut ſedabitur, aut in morbum incidet.

CÆSAR.

Vexari ab hoſte docuerat, nunc ſine hoſte ponit perturbationem, ſi ſtellæ vagari videãtur nullius impulſu, ſed ſuapte agitatione: ſicuti cùm vagantur ii, qui laborant lycanthropia. Indicatur igitur cauſa eſſe intus. Dixit animæ perturbationem, quoniam, vt diximus, putabant animæ affectionem eſſe mærorem, furorem, & alia talia: id quod niſi ita intelligas, nequeat cũ ſigno cõuenire. ponit curam, ſpectacula: ſed addit, aut ſedatum iri, aut in morbum caſurum: penè ridicule. Neque enim abſimile illius eſt, O Laërtiade quicquid dicam, aut erit, aut non. Quare verò non appoſuit curam, quæ à morbo præſeruaret? an quia raro admittunt medicamenta, quibus quicquam poſsint proficere? Neque enim ex anima excernitur quicquam per ea, quæ deiiciuntur. Stultè nanque dicat aliquis, excrementa eſſe animæ partem, quanquam deteriorem. Verùm vbi corpus ſimili iam affectum fuerit qualitate, tunc curãdo ipſum, tollitur morbi ſedes. Ita dixeris, ſi cum illis intelligas animum affici. Sic morbum, Erota, curant caſtigando. Ego verò cum meliori ſeculo nego in anima quicquam eſſe morborũ, ſed in ſpiritibus, vt in rebus ſpecies deferentibus. Sublatis enim humoribus ceſſat furor. ii enim quales quales ſunt, tales erũt effectiones.

Ponit differẽtiam inter iocoſa ſpectacula, id eſt, ridicula: & τὰ θεάματα ſimpliciter. Multa enim genera ſunt ſcenicarum ſpectationũ ſeria, eadémque iucunda: vt Trinummus, vt Captiui, & alia, Plutus, Ranæ, Nubes.

Dixit, πλανᾶται. Nos ad verbum, palare: indidem nanque deductum eſt Latinum noſtrum.

APOTELESMA XIX.

Quæ ſydera ex orbita ſua excidere videbũtur, ca ſi pura, ſi illuſtria prorſum promouẽt, bonæ valetudinis argumentum præbent: Quod enim in corpore parum eſt, id naturali circuitione poſt veſperas ad manè excernitur. Nam quæ in ventrem demittuntur, & quæ in carnem redundant, ex circumferentia omnia deciduntur.

CÆSAR.

Nũc illam explanat partem, in qua dicebat ſydera ab orbe ſuo aberrare. Et duo ſtatuit. Aut enim ab occaſu ad ortum tendunt: ea eſt illorũ rotatio naturalis aduerſus primi mobilis diurnam verſationem: igitur ſignificat parum eſſe, quod acutè demiſſum ſit: Aut è contrario feruntur. atque hoc ſequenti apotteleſmate explicabit. Nũc verò expultricis declarat vim: quæ de rebus attractis cognoſcit, ac iudicat: expelliſtque quod exeretum ſit, aut à ſe, aut à ſubſeruiente ſibi excretrice. Intelligo nunc excernere, ſeparare. Addit autem motui qualitates duas: puritatem, & lumẽ. Multa pura ſunt quæ carent lumine, vt tranſlucida corpora. Nam lucem habent, quoniam tranſmittunt ſpecies: lumen non habent, quia non emittunt. De igni autem dubitatio eſt, & alibi diſcuſſa à nobis, vtranque enim naturam videtur obtinere: idcirco diximus, multa: non, omnia. Præterea illuſtria ſunt non pauca, eadémque impura. Impurum voco, quod admiſtum quippiam habet non illuſtre, vt & alia multa, & Luna ipſa: Maculoſa enim eſt, non ex luminis, vt aiunt reflexione, ſed ex diuerſitate partium. Nam quid mirum? Nónne diuerſum eſt ipſius corpus à cælo? nónne ipſa dicitur tota lumine carere? Reddit rationem ſanitatis: propterea quod à corporis circunferentia quod demittitur, purum eſſe indicatur, ſiue in ventrem recipiatur, ſiue in carnem redũdet: & quantùm quod expellitur in ventrem: & quantùm quod retinetur ad alendum, recenſuit. Dixit igitur ἀκρίτως: quoniam ſuperfluum eſt, nec tamen vitioſum. In quantitate peccatur, non in qualitate: purum enim eſt.

Dixit, πρόσω: intelligit ad exortum. Is enim motus ſyderum horum eſt, quæ circa octauum ferũtur orbem. hoc autem declaratur ſequenti apoteleſmate: in quo contrarium motum explicat, cùm dicit, καὶ πρὸς ὀπίσω. Itaque Caluus benè, ac ſcitè legit πρὸς τὸ ὄρθρον ἔχει: non vt vulgò ſcriptum circunfertur πρὸς τὸ ὀρθῶς ἔχει.

Non eſt contemnendum quo pacto illud intelligamus ἐν τῇ κοιλίῃ. Nam in ventre non fit ſeparatio eorum, quæ à cute demittũtur: ſed expultrix exigit à cute ad inteſtina: itaque ad inteſtina melius, ſcilicet ἐς τὴν κοιλίην.

APOTELESMA XX.

Quod ſi aut atra, aut obſcura fuerint, & in occidentem delata, aut ad mare, aut ad terram deuergant, aut ferantur ſurſum: morbum portendunt efficatius. Quæ ſurſum nituntur, capitis indicant diſtillationes. Quæ ad mare demittuntur, tubera in carnem deſignant eruptura. Commodè his cibi tertia detrahetur pars. Quem viuendi modũ in quartum vſque profert diem: atque interea vomet: poſtea in dies totidem tum vomitus, tum priſtinam inibit cibi rationem.

CÆSAR.

Nunc alteram partem expedit contrariam ſuperiori per motum, cùm aſtra ad occaſum deuexa videbuntur: Item per qualitatem. Atrum, inquit, aut obſcurum: atrum puro oppoſuit: propterea quod à terra nigrorem fieri putabãt: inter quos etiam fuit Theophraſtus. Terræ autẽ natura maximè diſtat à ſuperioribus. Altera qualitas directo opponitur ſuperiori commentario: quippe obſcuritas lumini.

Poſt hæc cæleſtia cum elemẽtis coniungit in motu: Nam motus aut à centro eſt, aut ad centrũ, aut circa centrum vniuerſitatis: ídque dupliciter: aut ab Subſolano in Fauonium, vt diurnus motus: aut è contrario. Præterea hîc quoque variatur tribus modis. Primus eſt, propterea quod tàm octauæ ſphæræ, quàm planetarũ poli alii ſunt à polis mundi: itaque deuexiore ſpatio feruntur. Secundus eſt eccentricorum, quorum apſides intelligimus. Tertius epicyclorum: quos fruſtra nituntur excludere Peripatetici: idcirco quia & centrum, & vniuerſum motum extra centrum terræ habeant. Nã quod aiunt, omne quod mouetur, circa ſtabile aliquod moueri: fatemur. Cùm dicunt terram eſſe illud ſtabile: negamus. Sed poli ſunt illud ſtabile, ob quod rotationes verſantur. Nam ſi terra in cauſa eſſet, qua mouerẽtur, tunc quorſum verſus contingeret, verti poſſent, in Meridiem, in Septentrionem. Et ridiculum eſt dicere, cælum non moueri poſſe, niſi ſubeſſet terra ſtabilis. Satis enim eſt habere punctũ medium circa quod moueatur. Duo enim ſtabilia neceſſaria ſunt in rotatione globi: profundum, & latum. Nam ipſe motus in longitudinẽ fit. Sicut circulus ſi moueatur, ſatis habet: quoniam profunditatẽ nullam habet punctum in media latitudine quietis ſedem. Igitur centrum mundi, eſt ſedes quietis in profundo, poli in latitudine, motus in longitudine. Si igitur hæc ſatis ſũt ad motum: vbiſuis fieri potuit vt minores cæli in maioribus verſarentur. Satis enim eſt naturæ cæli, ſi neque ad centrum, neque à centro moueatur: quoniam neque leuis,

uis,neque grauis ſit:itaque propter hanc naturæ rationem circa centrum vertitur: propter odorum rationem ſuorum, ſuo motu vertuntur epicycli. Ergo ſi per ſomniorum ſpecies aſcendere videantur: ſuperioris corporis notabis partes. Nam ita quoque in animalibus, ſiue reptilibus, ſiue piſcibus, τὰ ἄνω, intelligit Ariſtoteles, totum pectus, & caput: τὰ κάτω, quæ inde in caudam, aut ad pedum ima: cùm tamen è ſitu piſcium, pars ſuperior videatur dorſum, & occiput: inferior autem maxillæ, ac venter: ſed has pronas, ac ſupinas malluit ille appellare. Nã ita diuino viro viſum eſt, nobiliſsimam partẽ ei parti comparãdam, vnde duceret originem: ſcilicet caput, cælo. Sic etiam dicimus, deiicere ſuperflua cibi ab ore ad exitum excrementorum. A mari autem ventris indicia ſunt. vnde & Latini aluum ab aluendo dictam voluêre: quanquam nos aliter ſuo loco. Tum quia inter cælum, & terram eſt: tamen à terra non indicat pedes, ſed carnem, in quam tubera eruptura minitatur Sed ita illi placuit, vt diximus: quanquam ne omnia quidem tubera terreſtria ſunt.

Mirum diſtillationes ex aſcenſione indicari. Nã contrarius motus eſt. Intelligendus eſt aſcenſus vaporum prius, mox deſcenſus eorundem condenſatorum.

Interpretati ſumus, τὸ μᾶλλον, efficacius: ſcilicet, quàm cætera. Quoniam ſigna excellenti prædita natura ſunt, ſtatóque motu, non temerè, mouentur: à quo ſi aberrarint, validiorem cauſam ſubeſſe putandum eſt.

Dixit, κομίσασθαι τὰ σιτία πάντα: id eſt comparare. verbum eſt agricolarum cõuehentium fruges. quo & Hippocrates alibi, & Theſſalus filius in legatione vſus eſt.

APOTELESMA XXI.

Horum ſi quid in cælo inſidere, ídque purum, humidúmque apparebit, ſanitatis nota eſt. etenim cælitus id in hominẽ deſcendit: quippe anima tale cernit, quale in ipſam ingreſſum eſt.

CÆSAR.

Ponit quietem, cum dicit, ἐφίζοντα: ergo humorum concordiam. neque enim aut ſumma, aut ima petunt. Ponit calorem, & lumen, quaſi formam vitæ: ſcilicet ſtellarum puritatem. Ponit materiam, & pabulum: ſcilicet humiditatem. Poſt hæc ſigna, ponit ſignificatum: quippe ſanitatẽ. Ponit inde rationem ſigni, & ſignificati: idcirco quia cælitus deſcendit. Habet hoc probationem à cælorum proportione cum vita noſtra. itaque iiſdem vocum lineamentis, & calor, & vita, & cælorũ Deus dicta ſunt, ζῶν, ζῆν, ζεύς. Aſtruit poſtremo loco rationis probationem. Quoniã anima, inquit, tale cernit, quale à Diis immortalibus, cæleſti de ſede demiſſum recipit. diuina ſanè ſententia, qua demonſtrat animæ cum cælo coniunctionem. Habet autem Geometricam rationem: propterea quòd à cæli circunferentia deuehuntur diuinæ illuſtrationes, quæ per animam perinde, atque per cognationis hoſpitium tranſeunt in res corporis elementares, tanquam in centrum lineæ.

Ἐξ αἰθέρος, ab æthere, id eſt à cælo. quoniã ἀεὶ θεῖν: ſemper enim perpetua vertigine volutatur. Itaque Plato in Cratylo inde deos dictos putat: ἴσως, inquit, ἄστρα: Solem, ac Lunam. quanquã maximus ille vir paulò infelicius addidit etiã Tellurem: quæ ſententiæ huic non ſolùm non ſeruiret, ſed etiam aduerſaretur. Neque enim mouetur tellus, nedũ vt θεὸς ſit, à curſu. Quare in vndecimo De legibus caſtigatius eſt locutus: ἥλιόν τε, καὶ σελήνην, καὶ ἄστρα, καὶ γῆν, ὡς θεοὺς καὶ θεῖα ὄντα. vt priores θεοὺς dicat: terram autem θεῖαν. Aſſentitur Ariſtoteles quoque præceptori ſuo: qui in primo De cælo ætherem ab æterno curſu dictum vult: caſtigátque Anaxagorã, qui ætherem pro igni intellexerit: quid & turba literatorum, ἀέρος τὸ αἰθῶδες: & videtur ſenſiſſe Cicero in primo De natura Deorum, vbi ætherem ardorem cæli vocat. Sapientius, à Præceptore Anaxagora diſſenſit Euripides, qui in Alexandra dixit, αἰθέρος Διὸς δωμάτων. & in Oreſte Helenam inter diuos relatam collocat ἐν αἰθέρος πτυχαῖς. ſed Stoici ſummum Deũætherẽ intellexêre, vt eſt in quarto Academicarum quæſtionum. Eundem igitur cum Ioue retur eſſe Chryſippus, & alium ab igni. Quare in ſecũdo De natura Deorum, cum vocat cælum nulla peregrina concretum natura: & in eodem, cæli complexus, qui æther appellatur: quanquam Pacuuius ætherem videatur ignẽ agnouiſſe, cuius amplexu aer ambiatur.

APOTELESMA XXII.

Quod verò atrum, atque impurum, obſcurúmque fuerit, morbum minitatur: quanquam nõ à repletione, aut inanitione, ſed ab eo, quod extrinſecus ingruerit. Citatis decurſionibus curantur ij eo vſque, dum corpus, ſed intra modum, diſſoluatur. Compreſſo verò ſpiritu excernat, quod obuium ſit. Poſt curſiones, ſpatia faciat incitatiora. victus modus mollis, leuíſque eſto, ad quartam vſque diem.

CÆSAR.

Cùm cauſæ aliæ ſint intus, aliæ extra: ea, quæ intus ſunt, & efficientes & materiales eſſe poſsũt: Nam vt ſunt ſubiectæ qualitatibus deferẽdis, materiæ ſunt: vt impediunt naturales effectio-

nes, efficientes erunt. Eas veteres in cōiunctas, & antecedentes partiti ſunt. Nam quæ morbum anteceſsiſſent, προηγούμενα appellarūt: eaſdem facto morbo, coniunctas: vt peponis caro, antequam corrumpatur, & poſtquam corrupta ſit. Recentiores, qui omnia ſubuertēre, vt doctiores videantur, nullam apud Galenum intelligi coniunctam cauſam profitentur: propterea quòd ea tum cauſa morbus ſit. ſed neq; verum id eſt, neque Galeno aſſeueratū. Morbus enim eſſet ſubſtantia, non accidēs. Sicut ridicule lapidem in renibus, morbum appellant: cum lapis ſit ſubſtantia: effectio lapidis morbus. eſt enim impediens, impedimentum, impeditum. Fatetur Galenus morbum eſſe naturæ officiorum impeditionem. Impediens eſt phlegma putridum. eſt igitur effectio putrefacti phlegmatis, morbus, aliud ſanè ab ipſo impediente, atque illi accidens. poteſt enim non impedire. Quod ſi idem cum illo eſt: ergo ſubſtantia erit in ſubſtantia: & idem à ſeipſo abeſſe poterit, ſine ſui corruptione: vnum erit duo, & duo vnum, & idem aliquid, ac nihil. Vides bonos metaphyſicos: qui ſi clament hæc ad medicum nihil pertinere, quid igitur litigant? quid argutantur? quare volunt mutare receptas ſententias philoſophorum? quamobrem non ſe continent in ſua pellicula, quam perangustam ſanè, vbi volunt diſtendere, diſrumpunt? Eiuſdem eſt ſapientiæ profiteri, calculum eſſe morbum in numero. Videamus morbi rationem, quo deprauantur naturæ officia, aut minuuntur, aut tolluntur. Ergo morbus in figura, quo figura deprauatur: in quantitate, quo quantitas: igitur in numero quo numerus. At lapis ad corpus nihil pertinet. eius enim numero, non deprauatur numerus partiū corporis: ſicut ſexto digito, defectu oculi: ſed in via morbus eſt: via enim læditur. Hæ ſunt cauſæ interiores: exteriores autē non niſi efficientium rationem obtinere poſſunt: vt Sol æſtuationem efficit, nix gelu. Ab his morbo affici nos, vt ſupra diximus, olim ſtulti æquè negarunt quidā: quos Galenus cùm alibi, tùm perpetuo commentario fuſius, quàm acutius arguit. Eas appellant Græci procatarcticas: quippe quæ proſtent nocituræ, etiam ante omne initium, ita vt exteræ ſint à principiis coniunctis ægritudini. Haſce cauſas dicit hìc imminere futuro morbo: cuius ſignum ſit ſydus, quod non moueatur: idémque atrum ſit, impurum ſit, obſcurum ſit. Atra ſūt etiam quædam ſplendida, non propter eam qualitatem, ſed propter ſitum partium. Nempe ex leuore, vnde fiat aëris repercuſſus: vt gagates, cornu, ebenus, poſtquam ſunt expolita. videmus etiā impura lucida, vt dicebamus: idcirco atro addidit, impurum, ſordidum ſanè: vtrique verò oppoſuit obſcurum.

Difficile verò eſt iudicium hoc, & diſceptabile. Nam quare non à cauſis interioribus, ſed exterioribus morbus fiat? præſertī cùm ſydera illa non mouentur? Reſpondeo: propter hoc, intus motum non eſſe, foris autem euenturum: idcirco quia ſydera exuerint naturā ſuam, nitorem ſcilicet: ergo à cauſa extranea paſſa ſunt. Nam ipſa è contrariis non ſunt compoſita: ergo intus non poſſunt pati, ſed extrinſecus. Ita Hippocrates, Si homo eſſet vnum, non pateretur, non doleret. quanquam ille laxè nimis. Nā vnū poſuit pro ſimplici. At verò nihil ſimplex præter Deum: vnum autē forma facit, ex multis. quare vbi vna forma, ibi vnū. vnum igitur homo eſt, non ſimplex. Præterea ne illa quidē propoſitio vera eſt, Simplex ſi eſſet homo, non doleret, non pateretur. patitur enim elementum ab elemento: & tamen ſimplex eſt. Itaq; Galenus coactus fuit addere, non pati intus, id eſt, ab interna cauſa.

Mirum id quoque, procatarcticā ſtatuit cauſam: & tamē curā mandat per corporis diminutionē: vult enim diſſolui. Intelligit igitur à procatarctica interiores cauſas materiales motas eſſe.

Dixit, preſſo ſpiritu excerni τὸ παρελθόν. quod alibi quoq; declarauimus. Impellit enim extrorſum: quoniam reciprocatio ad introrſum prohibetur. Sic inflantur venæ, atque facies accēditur. propterea dixit, πυκνοῦται. Denſeſcit enim aliis aliàs partibus impellentibus, atq; inculcantibus.

Ἐπαγωγῆς: dictu, extraneæ rei ſuperuentu. Caluus productionem, quo ſit conſilio interpretatus, neſcio. ὀλιγάκις, minima diſſolutio. nos diximus, intra modum, ex Cicerone. valde enim puſillum eſt, quod citra modum fit.

Erat error in codice ἀφανής: ſcribe ἐμφανής. nota præterea mutatam locutionem, διὰ κίνησιν: & poſtea dicit, ἀλλ' ἔξωθεν ἐπαγωγῆς.

APOTELESMA XXIII.

Cùm à Deo accipere quippiam ſomniamus, argumentum eſt probum bonæ valetudinis. Oſtendit enim, quod in corpus ſeſe induit, purum eſſe.

CÆSAR.

Nunc relictis ſyderibus altius cōtemplatur expediens animæ noſtræ cum Deo cognationē: quā ſibi ille ſimilem fabricatus eſt. Superius à cæli motu, à ſitu, à qualitate diſputauit: Nūc à forma, ſeu quaſi forma, & motore, & fine: quæ in cælo primo vnum ſunt. ſeſe nanque intelligendo, mouet intelligentia prima cælum. Itaq; & ſibi finis eſt, & cęlo quaſi forma, & corpori motor. Intelligo enim formam æquiuocè, alio modo, quā in rebus, quæ corrūpuntur. Pro forma nanq; eſt, quia animat. Secūda autē intelligendo primam, ſeſe intelligit: itaque illi⁹ quoq; mouetur motu ordinario ea de cauſa, non violento. Spontè enim ſequitur motorem primū propter ipſū. Seipſam autē intelligēdo, mouet

mouet motum ſuum, propter ſe, vtrunque autem propter primum, vtriúſque enim ille dator eſt. Nam & iuſsit vt ſe ſequeretur, & vt ſuo ipſa motu ageret. licet enim motus ſint cõtrarii ſecundũ terminos: non ſunt tamẽ contrarii ſecũdũ finẽ. Vnus enim omniũ finis, intelligere primũ mouẽs. Quare ab eius motu per vim rapi non poſſunt, per intellectionẽ ſequi volũt. Quod ſi dicat quiſpiã, duas in cõtrarias metas ſimul ordinario motu moueri non poſſe: hoc quoq; fatemur nos. Nã ſuꝰ motus planetarum primaria eſt intẽtione illis; ſuũq; orbẽ in Subſolanum quiſque mouet. At diurnus motus in eis non eſt ab ipſis, ſed à primo mouente. Neq; propterea violentus aut eſt, aut dici debet. Volunt enim ſic moueri: quia primum illum intelligũt, ſuum mouere à cuius voluntate atq; intelligentia dependent intellectus inferiores. Igitur non poſſunt primam intelligere, & nolle ipſius motum. Idem enim eſt intelligens, & intellectum. Ergo diurnum motum in ſuis orbibus volunt, vt illius eſt: ſuum autem vt ſuum, exercent: ita & volunt moueri, quia mouentem intelligunt: & volunt mouere, quia mobile intelligunt. Dico moueri, non ipſos: ſed orbẽ, cui aſsiſtunt: & quia carent materia, & contrariè, neque tædio capiuntur, neque præmuntur labore in motu illo. Poſtremò etiam ſi eſſet violentus: qui tamẽ non ſit: vel ſic non ſequeretur, aliquãdo non defuturum. Primùm nanq; mouens potẽtiæ eſt infinitæ. Sed infinito nihil eſſe poteſt par, aut æquale: ergo nihil cõtrarium: ergo nihil tollens eius actionem. Quoniam autem Deus omnia eſt: intelligentiæ, vt Dei imitentur vniuerſitatem, cælum mouent, vt quo modo poſſunt, omnia ſint. Nam cælum etſi loco non mouetur, tamen ſitus acquirit omnes: quos omnes quanquam habet ſecundum totũ, tamen alium atque alium ſecundũ quamlibet partem habere intendit. Hæc eſt prima perfectio, propter quam ſimiliores ſunt intelligẽtiæ Deo, quàm ſi quieſcerent. Altera perfectio ab hac pendens eſt: Quoniam Deus omnium rerum efficiens eſt. Igitur hoc quoque imitatur intelligentia. Si enim non moueret, vnum tantum ageret. Quare factum eſt, vt earum quoq; motiones diuerſæ eſſẽt inter ſe: idcirco ſcilicet, vt variis ſitibus miſtæ affectiones in hæc demittentur inferiora, per coitiones, oppoſitiones, quadraturas, & alia. Diſputãt, Si primus motor infinitæ poteſtatis eſt, quare non moueat citra tempus? orbis enim finitus eſt. Præterea Ariſtoteles adducit medium pro cauſa diuerſitatis motus: itaque in vacuo futurũ dicit motum & citra tẽpus. Quare motui primi orbis, cùm nullum ſit medium, quod impediat, celerius quouis tempore mouere debuit: quod recentiores vocant, in inſtanti. Reſpondemus, motorẽ non vti ſua potentia ſecũdum ſe, ſed ad finem vniuerſitatis. Neque enim quodcunque poteſt, id facit. Si enim hoc faceret, etiam ſine motu ageret. Sed ille optimum quódque ſemper vult. Itaque quanquam eſt infinitæ poteſtatis, non tamen infinitum poteſt facere, extra ſe. Itaq; infinitum ex ſe gignit, infinitum in ſe ſpirat. Eius autem cõſilia in vmbra tantũ nobis nota ſunt. Si enim planè eſſent nota: aut ille eſſet homo, aut nos Deus. Verùm nos mancipia ſumus inueſtigationis, vt ſimus liberi comites veritatis. Quod autem Auenroës negat verum eſſe, ſitus à cælo alios, atque alios quæri, quoniã ſunt infiniti: malè ſit. Principiò falſum eſt, in corpore finito æquali, circulariter moto, partes eſſe infinitas, & ſitus infinitos ſecundum quantitatẽ, niſi in potentia: Itaq; qui ſitus negabit, quoniã infiniti ſunt in potentia, etiam motũ negabit, quoniam dimenſiones longitudinis infinitæ ſunt in potentia. At idem ſi dicat infinitos eſſe ſecundum durationem, vt aiunt, tunc ridiculus ſit. Sic enim non appeterent ſuas verſationes, quas ipſe ponit infinitas. Præterea vt verum ſit, quod falſò dicit: tantò magis eſt ſententia noſtra: propterea quòd intelligentiæ ſimilis eſſe Deo vult, qui ipſe eſt infinitus. Nam veritas quoq; infinita eſt, item bonitas, quippe Deus: & tamen is finis hominis eſt. Stultè enim dicat quis, intellectũ noſtrũ aliud agere, quàm vt ſit ſimilis Deo: etiam fœneratores, etiã tyrãni ſuis flagitiis eam perfectionem ſeſe putant adepturos. Quod autem addit idem Auenroës, cælorum perfectionem, eſſe motum, inquantũ motus eſt; quoniam ſit idem hoc de omnibus animalibus: hoc non ſoluit quæſtionem. Neq; enim demonſtrat circularis motus rationem: Neque circulariter mouentur cæli, quia circulares ſunt: ſed facti fuère circulares, vt circulariter mouerentur. Circularis autẽ motus quodammodò motus omnis eſt. Item habet alterã perfectionem, propterea quòd nõ mutat locũ: Quare neceſſe eſt, vt ſit infinitus quodammodò: quippe cuius neque initium, neque finis aſſignari poteſt. Motus igitur, inquãtum motus, viuentis perfectio eſt: ſed non vltima. Mouetur enim ex appetitu ad finem, aut vt euitet, aut vt conſequatur. Igitur perfectus motus perfecti corporis perfectio. Hinc ſoluitur dubitatio. Nam ſi vnus eſt finis: quare non etiam vnus terminus? Qua igitur ratione primus in Fauonium mouet, alii in Subſolanum? Multæ ſunt rationes hic. Primùm nanq; mouens perfectiſsimum eſt: ita & ſuum mouere poteſt, & alienum. Deinde eius perfectio magis appareat, ſi ſecum agat etiam contraria: tum maior multò mutatio ſit, ex aſpectibus & coniũctionibus. Poſtremò ſi fuit optimum, vt Luna in duodetriginta circiter expleret ambitum dies: ſi eadem diurno motui motum ſuum ſuperaddidiſſet: non optimum fuiſſet: Maximas enim & ſummis momentis feciſſet mutationes. Quoniam igitur non eſt finis vltimus, ſed Deus finis eſt: idcirco motus non dicuntur contrarii, niſi ſitu, non autem fi-

ni. Diuerſorum enim ſituum vnus finis. Adeo autem perficiuntur, vt voluntas vna ſit, electio nulla. Nihil enim Deo par aut ſimile quod ad eligendum poſsit ei comparari. Pura natura eſt in intimis, vt in igne: nõ poteſt enim nolle comburere. Pura voluntas in intellectibus cæleſtibus: quoniam ſimpliciter cognoſcunt ſine propoſitionum collectione. Media autem proportio quædam in intellectu humano: propterea quòd media quoque ipſius vis eſt. Nam vt informat, elementariam obtinet naturam: vt intelligit abſtractotum. Quod autem Auenroes reſpondet ad hanc quæſtionem, falſum eſt. Ait enim in cælo dextrum & ſiniſtrum eſſe: quanquã hoc Ariſtoteles quoque veteribus ex Pythagoræis videtur admiſiſſe: atque idcirco quòd primo motori dextrum, aliis ſiniſtrum eſſe. Principiò ſi aſsignãt dextrum & ſiniſtrum, ratione noſtri fruſtra ſunt. Nam qui trans æquinoctialem incolunt, quod eſt nobis dextrum, hoc ſit illis ſiniſtrum, atque è contrario. Sin id commenti ſint ratione cæli ipſius: nihilo melius. Nam ſi idcirco attribuunt, quoniam animalia ſunt cæli: ergo par in omnibus ratio motus: æqualiter enim animalia ſunt: quare idem erit motus. ſed non eſt. Præterea cælis aut eſt caput, aut non eſt: & ſi habent, aut vnum, aut duo. Nam Rotæ piſci caput atque oculi in modiolo ſunt, hinc atque hinc vnus. Si igitur dextrum & ſiniſtrũ eſt, videtur caput quoq; eſſe. ergo erit in polo. eſto igitur in arctico. Nã eam partẽ ſtulti in cælo ſupremam interpretati ſunt. ergo in antarctico erunt pedes. Hoc autem ridiculum eſt: Recta enim ſphæra eſt iis, quibus neuter polus extat. Neceſſe eſt igitur antarcticũ quoque eſſe alterum caput: eiuſdem nanque officii eſt. Ergo contrario modo trans æquinoctialem erit dextrum & ſiniſtrum. quare eueniet vt idem corpus continuum eodem motu dextrorſum & ſiniſtrorſum moueatur. Quod ſi nullum caput habeant: ergo par ratio antarctici, & arctici ad æquinoctialem. Quare idem circulus meridian' à polo ad polum eſſet dexter & ſiniſter. Si enim pedes mei eodem iure ſint, quo caput, & cincturæ locus æquinoctialis ſit, crus ſiniſtrum dextrum fiet, ratione pedum tunc, ſicut nunc brachium iure capitis. Quibus rationibus picturas illas veterum philoſophorum facilè deleuimus. Nam etiã principium illius ſententiæ falſum eſt. Neque enim animalis, inquantum animal eſt, propriũ eſt moueri per progreſsionem: Oſtreæ enim & Patellæ quædam non mouentur: neque moueri dextrorſũ aut ſiniſtrorſum, ſed prorſum: directus enim motus nobilior: breuior enim, & ſimplicior. Itaque ſenſus penè omnes in anteriore corporis parte: motus autem datus eſt ad appetendum, quòd per ſenſus captus ſit. Dextrorſum autem ac ſiniſtrorſum motus ſecundarius eſt, Motus autem eſt via ad perfectionem.

Si videmur à Deo donari, qui ab antiquis ἀντιπιάων dictus eſt: donúmque id purum ſit: purum quoq; donũ illud erit, quod ſeſe cælit' inſinuat.

APOTELESMA XXIIII.

Contrarium autem malum. inſinuaſſe nanque ſeſe in corpus morbum, oſtendit. Quare ſuperiore ratione hunc quoque curabimus.

CÆSAR.

Attende; cùm ſupra morbos imminere dicat, ac nondum eſſe conſtitutos: nunc profitetur iam innaſiſſe, atque occupaſſe. Fortè propterea quòd ſignũ ipſum præualidũ ſit, quippe à Deo. Nota locutionem, χρὴ ἐν τῷ σώματι: aut deeſt, χρή: aut, ἔνον. neque verò ſentias, quod aiunt, ita loqui conciſè, quoniam Ionicè. nihil enim Ionibus fuſius, laxiúſve, tum viuendi, tum loquendi licentia: vel vide Homerum, vel Herodoti memineris. ſed quales viros? profectò facilè principes vtriúſque orationis: vtrumque verò etiã ſapientẽ: Nam & Homerũ nũquam putaſſem ſummum & phyſicum, &, vt tum eſſe poterat, theologum: niſi tam ſtultè de diis locutus eſſet. Neque enim tam vecors, támque futilis eſſe potuit, vt ea ſic intelligeret: ſed ad ſyderũ poteſtates, atque officia Geniorum omnia voluit referri.

APOTELESMA XXV.

Mollis pluuia, clementi cælo, minuta roratione, ſine hyberno impetu, bona eſt. Ex aëre nanque ſpiritum moderatum, puriúmque ſubiſſe demonſtrat.

CÆSAR.

Nunc tenet inſtitutum ab elementis cælo coniũctis: ac primùm ab aeris affectibus. Pluuia enim aquæ affectio eſt, motus ſcilicet: item aeris, ſanè à ſitu partium. Eſt enim aer condenſatus, nubes, cuius humidiores partes expreſſæ fluũt. Quaſi dicas, pluuiam eſſe aquam ex aere denſato. Coniungit aerem cum anima: quoniam vitales auras veteres dixêre: & aer, atque anima eodem nomine dicti ſunt ἄνεμος, quippe vẽtus, aer eſt.

Dixit, mollem pluuiam, non rigidam, non diſtẽtis tractibus, ſed flexis, & interruptis. excludit enim hîc hybernos imbres. Itaq; rectè interpretati ſunt, μὴ σφόδρα βρέχοντος, non multo humore. Nos, minutam rorationem.

Dixit, ἐν εὐδίῃ, cælo non turbulento. quoniam Διὸς χεῦμα καλὸν ἢ ἄλλο: quaſi pacato Ioue. ſic enim Latini appellant cæli clementiam, cùm ſub diuo poſſumus agitare. Sic in XXVI. ſectione propoſitarum quæſtionum petit Ariſtoteles: Quare Fauonius eſt λεῖος, καὶ ἥδιστος: Quoniam, inquit οὔτε κρύος ἔχει, οὔτε θερμός, οὔτε ψυχρός. & ſubdit: ὅταν ἀποχειμάσῃ, ἀλλὰ οἷον γίνεται

γίνεται. & iterum alibi de eodem: Quoniam inquit, εὔκρατος eſt, facit αἰθρίαν Zephyrus. Quia ſcilicet eſt temperatus: & propterea quòd poſt tempeſtates ſpirat: & habet aeris temperaturam: idcirco ei conuenit cum aere, quem non turbet. Aer autem tepidus eſt. Teporem Zephyri dixit, ſicut à Lucretio, Genitabilis aura Fauoni. Igitur & ventus flat: & is ventus εὔδιος eſt: & ſine motu flatus non eſt, ergo non poterit transferri εὐδία, tranquillitas. Eſt enim tranquillum, quod omni vento vacat. At αἰθρία, etiam currentibus nauigiis eſt: vt apud eundem in XXIII. ſectione: ἐνίοτε πλοῖα θέοντα ἐν τῇ θαλάττῃ αἰθρίας καταπίνονται. Itaque & à vento, vt ſupra diximus, fit εὐδία: & cum vento, vt hic. Auram igitur mollem, ac ſuauem intelligimus, vacuam tempeſtate. Sic etiam in XXV. ſectione ait: ἐν ταῖς ὑψηλαῖς τῶν οἰκιῶν ὁ ἀὴρ διαρριπίζει, καὶ μάλιστα ταῖς αἰθρίαις. Sic etiam intelligit Pollux in primo, cùm declarat αἴθριον πλεῖν. Nempe enim tepore tantùm nauigamus, nec ſine aura penitus. Itaque contrarium agnoſcit Ariſtoteles τὸ εὔδιον τῷ χειμερινῷ: tum propter motum turbulentum, tum propter frigus: vt in XXVI. ſectione, αἱ καθαραὶ δύσεις, εὔδιον σημεῖον: αἱ τεταραγμέναι χειμέριον. In eadem quoque, τὸ περιχειμάζοντος, opponitur τῇ εὐδίᾳ. Et alibi, ὁ ἀράχνης ἐργάζεται ταῖς αἰθρίαις. & mox, διὰ τὸ ἐν τῷ χειμῶνι μὴ φαίνεσθαι. Xenophon in Venatorio, pro tepido: ὅταν μὲν ᾖ ψύχη, ἐν αἰθρινοῖς, ὅταν δὲ καύματα, ἐν παλισκίοις. Quare non rectè interpretatus eſt præceptor meus, magnus ille vir Leonicenus, quem equidem honoris cauſa nomino, Hippocratis illud ex Aphoriſmo: χειμὼν νότιος, αἴθριος: auſtrinam hyemem, ſerenam: credo cùm αἴθριον Fauonium legiſſet, & apud Plautum, eundem ſerenum, ſic tranſtulit. Nam ille in Mercatore ſic ſcripſit lepidiſsimo Trochaico: Hic Fauonius ſerenus eſt, hic Auſter imbricus. At verò ſi pluuia hyems eſt: qui fiat vt ſit ſerena? Hoc primus doctiſsimus Manardus monuit nos. Neque enim in diebus varietatem, ſed conſtantiam malitiæ toto temporis tractu indicauit. Quam varietatem feſtiuo admodum verbo ſignificauit Hippocrates in primo Letalium contagiorum, particula ſecunda: & appellauit μεξαιθρίαν. Sed illic νότον cùm dixiſſet, humiditatem oſtendit à vento: id enim ſignificat, νοτίς: ideò addidit & teporem, αἴθριον: vnde ἀλείλος apud Homerum, apricum interpretantur: quod ſuauiſsimis verbis circunſcripſit diuinus Poeta.

Et ſtabula à ventis hyberno opponere ſoli
Ad medium conuerſa diem.

Itaque αἴθριον, τὸν ἐλάττονα νότον dixit Ariſtoteles: τὸν δὲ μέγαν, νεφώδη. Neque verò malaciam ſignificauit, vt putabat Manardus, nam etiam cum aura eſt εὔδιον. Malacia, vt omittam de mari tantùm, non de aere dictam: non ſolùm aura, ſed omni motu vacat. Itaque in quadris Lunæ in mari malaciam intelligas, cùm nullo mouetur impulſu. Inde legas in hiſtoriis, malacia immotas naues, quæ omni eſſent vento deſtitutæ. Poteſt igitur εὔδιον, etiam ſubnubilum tempus eſſe, ſi vento valido, aut tempeſtate vacet. Nam in αἰθρίᾳ quoque pluit: at ſine nube non pluit. Mirum igitur quo pacto & Leonicenus pluuioſam fecerit hyemem, ac ſerenam ſimul: & Caluus hîc in ſerenitate pluat. Signatè dixit, ὕδατι παρὰ τὸ ὕειν. Aquam enim pluuiam ſignificat prima, & propria origine ſua. Sic diſtinguit Ariſtoteles in iiſdem libris quæſtionum, τὴν θάλατταν ἀπὸ τοῦ ὕδατος.

APOTELESMA XXVI.

Huic diuerſi imbres, largi ſcilicet, hyemales, ac procelloſi, cum aqua ſordida, ab inſinuato ſpiritu morbum prætexunt. Modico cibatu ades omnes hos.

CÆSAR.

Opponit τῷ ὕδατι, τὸν ὄμβρον: ſed ἀντιφραστικῶς. Sic enim τὸ σφοδρὰ opponitur, τῷ μαλθακῷ: ſic duo altera, τὸ χειμῶνα, τῷ μὴ δυνατῶς: & τῷ ζάλῃ, τῷ μὴ σφοδρὰ βρέχειν.

APOTELESMA XXVII.

Indicia, quæ cæleſtia intentent nobis, his iudiciis obſeruare, hiſque conſiliis victus inire oportet rationem. Tum Dii immortales ſecundis in rebus ſupplicationibus adeundi, Sol, Iupiter cæleſtis, Iupiter opulentus, Minerua, Hera, Mercurius, Apollo: in aduerſis ad Deum iram auertendam, Tellus, Heroes incommodorum auerruncatores.

CÆSAR.

Epilogus à cæleſtibus, addito elogio pietatis. Dixit, indicia: Dixit, iudicium: Dixit, conſilium: poſtremò, curam, eámque duplicem: alteram ab humano auxilio, alteram ab ope Deorum immortalium. Duplex autem Deorum genus priſci commenti ſunt: alterum propicium, vt Iouem: alterum noxium, vt Veiouem: ita Diræ canuntur à poetis, Sophocle, Seneca, Euripide: item Catullo in Argonauticis, à Marone ad Battarum, ab Eliſa aduerſus Aeneam, à Cambyſe contra Perſas, ab Horatio in Canidiam. Huiuſmodi ſunt Erinnyes, & Febris, & Robigo, & Sũmanus, & alia mõſtra ridiculæ vetuſtatis. boni autẽ Dii 12, Dii Magni, Dii nouẽſiles, Dii penates, Dii ſemones, Tutanus, Rediculus

lus, & aliæ ineptiæ. AEgyptii quoq; plantas, Deos reges: duodecim ſigna, Deos conſiliarios appellarũt. eius rei rationem alibi diximus. Mirum Apollini vota concipere: Aeſculapio authori gentis ſuæ, nulla: item neque Nocti, neq; Somno, cùm vtrique diuini ſint à priſcis habiti honores. Soli autem ſupplicant: propterea quod occultarum rerum index eſt. Nam hoc quoque fuit in more poſitum, vt exorienti Soli ſomnia narrarent: id quod etiamnum docet nos Sophoclis Electra. Solem igitur ponit tum propter hoc, tum propter lumen: author enim ſenſus viſionis eſt. Iouem, propter vitam. Mineruam, propter intellectionem: ex Iouis nanque vertice nata eſt. Mercurium, propter Genium. animarum enim ac geniorum, & comes eſt, & euocator: vnde πομπαῖος dictus eſt: tum idem Caduceo ſomnos dat, atque adimit: viarum index eſt. Apollinem, propter ſomniorũ coniecturas. Terram, quoniam Nox ſomniorũ mater, eius vmbra eſt: itaq; dicta eſt abdere arcana ſinu ſuo: vnde ſomnia ab inferorum receſſu duabus mittũtur portis. Heroas, quoniã virtute cælum meriti ſunt, expiato orbe noſtro monſtris. Quare in pauoribus, & miraculis exclamabant, ἡράκλεις: propterea quod eſſet ἀλεξίκακος. Tales & diui fratres Gemini, in tempeſtatibus. Idem quoque numen in vtranq; partem acceptum eſt additis cognominibus diuerſis, γαιήοχος, & ἐννοσίγαιος. Item Apollo à perdendo: cuius ſagittæ eſſent peſtiferæ. Idem παιᾶν, à medicando, quo cognomento ei acclamatum eſt, cùm à ſerpẽte Delphos liberaſſet. Heroum autem cultum ſacroſanctum fuiſſe tum alibi legimus, tum apud Philoſtratum. Eſt & in Vrania Herodoti ſcriptum idem, in reſponſione Athenienſium ad Alexandrum Mardonii legatũ. Definit Lucianus Heroem, ex Deo & homine compoſitum. Athenæus eorum vim in vndecimo declarat, terribilem, ſed magis noctu, quàm interdiu. Plutarchus in Romanis dicit Græcos in nouilunio Diis ſupplicaſſe primo loco: ſecundas preces concepiſſe Heroibus & Dæmonibus. Item primum poculum fuiſſe Deorum: ſecundum, Heroum. Plato μέγιστον δαίμονα τὸν τοῦ παντὸς κυβερνήτην appellauit. Plutarchus in Hellanicis ὑπεκκαύστρια, feſtum apud Solos vrbem recitat: quem diem ſolennem agerent in Mineruæ honorem auerruncationis ergo. Sed & Timæus Locrus in libro De natura, δαίμονας παλαμναίους, καὶ χθονίους, καὶ ἐπὶ πλας tradit. Expiationes autem illæ, poſtulationes ab antiquis vocabantur. Mirum, verò & id, cùm Terram poſuit, Veſtam præteriiſſe: ſed eandem putauit fortaſſe. At Plotinus in libro ſecundo De quæſtionibus animæ, Terræ animã, Veſtam interpretatur.

Iouem, cæleſtem cognominat: quoniã aliis quoque numeris inuocabatur. Labradæus, in Caria, à ſecuri, quo nomine id telum eorum voce appellabatur. Agoræus, cui vota concepit pro Socrate puero pater Sophroniſcus. Fuit & Policus, ex Pauſania, & Plutarcho qui etiam Βουλαῖον recenſet in commentario εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον. Fuit Pappæus apud Scythas, ex Herodoto. Fuit Trophonii delubrum: item Aeneſii apud Strabonem in nono: Lycæi in octauo: item Liberatoris, Hoſpitalis, Limitaris, ſi Hercæũ velis dicere: Olympii, Tonantis, Feretrii: Imperatoris, in ſexta actione in Verrem: vbi etiam οὔριον Græca interpretatio eſt. μειλιχίου mentionem facit Thucydides in primo, cũ veneratione maximæ feſtiuitatis. Pauſanias in Atticis agnoſcit Apheſion, propter Aeaci ſacrificium quoddam: idémque πανελλήνιος declarat fuſius cauſam in Corinthiacis, vt pluuiam eliceret. At nos aliam ob rationem, Elicium. In Corinthiacis item χθόνιον, quem nos Ditem, & Summanum: cui etiam ſunt fulmina attributa. Alterum ὕψιστον: nos hunc optimum maximum: quæ erant propria Capitolini, vt ait M. Tullius. Capitolini facit mentionem Pauſanias ibidem: ſicut in Eliacis, Impubis: Quem nos Anxurem, quoniam eſſet ἄνευ ξυρόν. In eodem libro eſt, ὅρκιος. Eſt in Alexandra Lycophronis Iupiter φύξιος, cùm alibi multis locis, tùm apud Strabonem libro nono, Iupiter σωτήρ, quem M. Tullius in actione quarta in Verrem negauit vnico Latino verbo exprimi poſſe: Verùm ille, vt ſuo loco diximus, ſeruiuit cauſæ. Nam cùm vellet Verrem premere criminis magnitudine, excluſit eã vocem à Latina poteſtate. Verùm in ea oratione, quæ inſcripta eſt in L. Piſonem, ſeipſum, qui patriæ ſalutem dediſſet, cõſeruatorem appellauit: in tertio autem De finibus, ſalutarem, cuius in tutela ſit ſalus. Seruatoris quoque Iouis templũ memorat Plinius in libro XXX IIII. Hippocrates etiam κτήσιον hîc vocat: Statorem Caluus peſſimè eſt interpretatus. Nam Stator Iupiter à Romulo primùm eſt nuncupatus, qui exercitum ſtitiſſet à fuga: qui fortaſſe ſit idem cum Ioue Statiuo Plinii libro XVI. at verò κτᾶσθαι poſsidere eſt. Cteſii Iouis meminit Plutarchus in libro De fœnore: Iupiter, inquit, Cteſius vix eorum opes ſeruet, qui ſumunt fœnori. Ergo in ταμιείοις eius ſimulachrum ſtatuebant, vt ait Suidas. quæ vox, cùm & ærarium, et cellam ſignificet promptuariã, ad penũ potius reſpexit Anticlides in libro vndecimo Athenæi, cùm Cadiſcũ ornat lana candida, vt ſit pro ſigno Cteſii Iouis. Nos opulentum ex Plauto interpretati ſumus. Mineruam autem cognominem illi, Heram: Quoniam, Hera fortunæ nomen eſt, vt legimus apud Ennium. Poſt ſomnia prodigiali Ioui rem diuinã facit Plautus in Amphitruone.

Galenus his elementariis iudiciis, alia addit ſimilia: ignem accenſum videre, ob flauam bilem: fumum & caliginem, ob atram: pluuiam, ab humore frigido, liquido: glaciem ac pruinam, de pituita gelida.

APO-

APOTELESMA XXVIII.

Quæ verò in terris fictiones exercentur, ea quoque ad valetudinem conferunt dignoſcendam: vt, acutè videre, audire: firmè ambulare: inoffenſe, ac ſine metu currere: terram quoque intueri ſolutam, benéque cultam: arbores germinantes, fructugrauidas, ac mites: amnes temperato labentes curſu, aqua lympida, ac quanta ſatis ſit: Item fonteſque, puteíque valetudinem bonam nunciant ſomnianti: eiúſque corpus pro ſuo modo, & digerere, & admittere, & excernere.

CÆSAR.

Relicto cælo demittit ſeſe ad corporis officia, quæ hic agnoſcit duplicia: altera, quæ corpori debeantur, vt currere: altera quæ ciuilibus negotiis propter corp°, vt agricultura: quæ vtraque vnico ſimul apoteleſmate executi ſumus: quoniã ipſe vtriſque item ſimul apoteleſmate ſequenti contraria ponit.

Quæ hic dicit clara ſunt. Memor quoque præceceptoris Galenus fuit, cùm dicit, læuitatẽ corporis inoffenſo curſu ſignificari.

Dixit, προσημαίνει ὑγ. τὰ δὲ περὶ ὑγιείην: non quòd futuram ſignificet ſanitatem: ſed quia ſigna præcedunt ſanitatem: non quidem natura, non tempore, ſed medici intellectione: cui ſi narres ſomnium, iudicet ſanitatem, quam ſomniis præſcriptis agnoſcat.

Dixit, λείην τὴν γῆν, ſolutam ſcilicet, nec pertinacibus glebis inæqualem: ſic poeta, Reſolutáq; terga. Indicia trium rerum ponit in ſanitate, περιόδους, προσαγωγὰς, ἀποκρίσιας. Per περίοδον, intelligit ἀνάδοσιν, id eſt, digeſtionem, quæ per motũ iudicata eſt. Per προσαγωγὰς, tranſmutationem, & vnionẽ, quæ ſignificata eſt per fruct° mites: Per ἀποκρίσιας, ſuperflua excernẽtis animæ vim: ea declaratur, vbi dicit, puram aquam, & quanta debetur. Omiſit coctionem; quæ tamen ſcitiſsimè ab arborum fructibus potuit indicari. Diuerſa nanque πέψις, & ἀνάδοσις: vtranque tamen recentiores digeſtionem vocant minus aptè. Intelligit autem τὴν περίοδον, ἀνάδοσιν: quoniam ſucc° ille circũfertur, vt mutetur in corpus: digeſtionem interpretati ſumus nos, ſecuti Ciceronem, qui Attico ſcribit ſic: vt mea mãdata digeras, id eſt, ſuo quóque tempore, ac loco exequare. Itaque apud Celſum intelligas, quod Galenus διαφορεῖν, & digeſtiuum διαφορητικόν. ſic enim ſcripſit in libro quinto, capite duodeuieeſimo: Sed quædam digerũt materium, quædam extrahũt. Nam reſolutio fit per digeſtionem. Oportet enim, quod coit, aut coierit antequã reſoluatur, diſpertiri. Hoc paulò pòſt dicit ipſe, Reſoluenda aſtricta, mollienda dura, digerenda quæ coeunt. Sic enim componit contraria inter ſe, reſoluere compacta, emollire dura, diſpertiri vnita. Prius enim diſſoluuntur, quàm reſoluantur. In malagmate Polyarchi hoc, & haud multò pòſt in Medi malagmate. Eodem ſenſu, in libro ſecundo, capite quartodecimo, Aut molliendum, quod induruit: aut digerendum in eo, quod copia nocet: aut alendum id, quod tenue & infirmum eſt. Non eſt dubium quin intelligat διαφορητικόν, Sic enim ſcribit paulò pòſt, Vſque ad cutem digeſtione quadam relaxatum penetrat. Fricatione enim laxatur cutis, eum fieri vis digeſtionem. Sic alio verbo ſimillimo eũdem vſum veteres expreſſère, vt Terentius, Differor doloribus. Et Vergilius, Nubila differt. Sic idẽ verbum alia compoſitione in Menæchmis poſuit Plautus, Veſtes degerit: id eſt, defert: quod ineptiſsimè & interpretati ſunt, & confudère cũ verbo, dego. Idem Celſus in tertio, capite quarto dicit, Vbi corpora plus reſoluũtur, refici frequentius debere: quare, ait, celerius cibus dandus eſt in morbo, qui plus virium aufert: itémque in eo cœlo, quod magis digerit: id eſt, reſoluit. Ita Plinius in libro vicesimo ſexto, capite vndecimo, Cruditates, quæ nauſeam faciunt, digerit betonica: id eſt, diſcutit. Nam idem aliud intelligit, cùm dicit, concoctionem adiuuari: aliud, cùm dicit, cruditatem tolli: vt in libro viceſimo ſeptimo de abſynthio: Concoctiones adiuuat, cruditates detrahit. Cruditas nanque ſequitur cõcoctionis defectionem. At barbari noſtri his ex locis videntur accepiſſe concoctionis ſignificatum: cùm putarent ſuper ſtomacho tantùm intelligi, quod etiam ex Seneca in prologo declamationum elicere potuère: cuius verba ſunt hæc: Nec patiebatur alimẽta per ſtomachum, per ſomnum, quietémque æqualiter digeri. Cùm idem Celſus in primo multis locis, in tertio non paucis, in aliis libris aliquot, concoctionem dicat, non digeſtionem.

Hic fontium commẽdat viſionem. At infra apoteleſmate triceſimoſecundo veſicæ vitioſæ argumentum eſſe prodidit.

APOTELESMA XXIX.

Contrà, diuerſa ab iis noxam prædicant. Si viſus, ſi auditus impediri videatur, caput ægrum indicant. Matutinæ huic deambulationes inſtituendæ, præſertim à prandio: obſeruata priori viuendi ratione. Quod ſi crura malè habeant, vomitu materia detrahenda erit, & priſtinis victitandi legibus addẽda luctandi exercitatio. At ex terræ ſqua-

lidæ viſione, impuram eſſe carnem coniectamus. Itaque poſt exercitationes, multùm eſt deambulandum.

CÆSAR.

Quemadmodum ſupra, duo erant capita ad ſanitatem ex officiis rectis corporis, & ciuilibus: ita hìc duo contraria. Et corporis morbos in duas diducit partes: in ſuperiora, per caput: in inferiora, per pedes. Vtrãque curã per diuerſiones fieri iubet. Nam capitis morbos, per deambulationem: pedum vitia, per vomitum. Ita Galenus ſcripſit, quendam ſomniaſſe lapideum ſibi factum crus; atque ita ei crus fuiſſe ſolutum eo morbo, quem Græci vocant paralyſin.

Altera pars ſecundæ reſpondet parti. Supra dixerat, terram leuem, ſolutam, bene cultam: nũc ſqualidam, incultam, aſperam. Signum hoc attribuit carnis impuritati. Quoniã vti dicebamus, caro, ſãguis coctus eſt. Fortaſſe verò quiſpiam feſtiuus oſsiũ potius accipiat indicationem. Sicciora enim ſunt, & plus habent terræ. Terræ quoque officium præſtare videntur: ſtabilitatem ſcilicet, ac firmitatem. Itaque in Timæo identidẽ igni cocta, & aqua extincta ſunt. Poſsit reſpondere, oſsium principium à ſemine eſſe, quorum materia ſit: ſemen autem aeris referre naturam. Verùm ſic nunc eſto, vt voluit.

Caluus exiſtimauit, τὸ τραχεῖαν non eſſe terræ epitheton: ſed arteriam, quàm tracheam vocãt. Ita malè confudit capita: nanque viſus impedimenta ponit: deinde tracheæ: tum crurum. Rebatur enim omnia à corpore. At enimuerò quare ab arteriæ læſione carnis læſæ ſit indicium? Ex carne non conſtat tota: carnis neque cauſa, neque effectio eſt: non ipſi caro ſeruit, nõ ipſa carni. Sed ſuæ gẽtis more locutus eſt Hippocrates, quemadmodũ & Herodotus in Melpomene: ἔστι ἡ καταλεχθεῖσα πᾶσα πεδιάς τε γῆ, καὶ βαθύγαιος· τὸ δ' ἀπὸ τούτου λιθώδης τ' ἐστὶ, καὶ τρηχεῖα.

Neque rectè dixit idem, ἀνασπαστόν, cõuellito: ſed auellito, aut reuellito.

APOTELESMA XXX.

Steriles arbores humani ſeminis declarãt corruptionem. Si frondes cadere videantur, ab humidis ac frigidis impendet temperamentum: ſin frondoſæ ſint & fructu careant, à calidis, & ſiccis. Ibi igitur victus ſiccus, calidúſque eſto: hic frigidus & humidus.

CÆSAR.

Supra à terra, nunc à terræ officiis triplicem docet ſterilitatem. Genericam, foliorum ſcilicet, ac fructuum: cùm dixit, ἀκαρπία, τὰ ἄφορα τῶν δένδρων, oſtendit. Alteram frondium tantùm: cùm dicebat, φυλλοῤῥοοῦντα. Tertiam fructuũ tãtùm. Nam niſi, ἀκαρπία, genus ſit vtrunque complectens, ineptè iteratò poneretur, ἄκαρπα. Aut igitur non poteſt euitare: aut verbi ambiguitate vſus eſt, quam æquiuocationem vocant: vt ἄκαρπον etiam de frondibus intelligatur. Vtrũque autem comparat ſemini ſomniantis: nimirum defectũ generationis. Quare colligemus hìc quod vulgò videmus: quódque in libris ſeptem De ſemine genitali diximus, Virtutem informatricem etiam perfectis in corporibus eſſe. Nam & ramos nouos fundunt, & fructus annuos: quædam etiam biferæ ſunt. Theophraſtus autem cum dubitabat, partéſne plantarũ dici mererentur frondes, quæ deciduæ eſſent, abeſſéntque, & adeſſent, ſine totius interitu: rectè feciſſet, ſi ſic nos monuiſſet.

Duplicem verò aſsignat cauſam: Frondium defectũ ab humidis & frigidis. Hyemis enim appulſu cadunt folia. Fructus defectum à calidis, & ſiccis: Quoniam deficiente humore, calor fructus conficit. itaque ſyderantur. Verùm, vt certius dicatur, à calido & humido tàm frondes, quàm fruct⁹ proueniũt: à calido & ſicco exuguntur: à frigido & humido putrent ac decidunt. Ergo notabis foliorum caſum, non defectum. Cadunt autem à frigore omnino repercutiente ſubeuntem ſuccum, quominus exeat in extrema planta per petiolum, aut propiores venas. Hoc autem lõgè melius à Theophraſto in primo De cauſis enarratur, fæcunditatem neque à frigido fieri, neque à calido: ſed à calore temperato: Stultè enim arbitratos eſſe priſcos, naturam calidiſsima animantium genera in locum frigidiſsimum, quem colerent tranſtuliſſe: puta piſces, quò duo extrema temperatione quadam coirent in ſtatum vitæ. Empedoclis fuit opinio hæc. Sed multæ plãtæ calidæ in aquis proueniunt: multæ frigidæ in arida. Illius generis perſicaria, malobathrũ, acorus, ſiue ille noſter ſit, ſiue quem aromaticũ calamum vocant falſó. Huius ordinis hyoſcyamus, mandragora. Quare non ab elemẽtis accipiendæ ſunt rationes, ſed à formis. Formarũ enim omnia plena ſunt: ac de potentia materiæ eliciuntur à tribus rebus inter ſe ordinatis: ab agente propinquo, quæ eſt virtus informatrix: ab agente primo, qui eſt primus motor: ab agẽte medio coniungente vim rei puriſsimæ, ſcilicet motoris primi, cum vi rei minus puræ, ſcilicet animæ informatiuæ. Itaque Auenrois quoque peſsimè cauſam propoſuit, propter quam calida in locis frigidis gignerentur. In quinto nanque libro Emendatæ medicinæ aſſignat, aut denſitatem corticis, aut quia ſub terra ſubmerſæ ſunt, quare ab aere frigido aut calido non attinguntur. Verùm & falſæ ſunt, & à philoſophia alienæ, quaſi verò tamarindi qui oriuntur in terra Arabia, aut ſub terra ſint conditi, aut cortice contegantur. Tum autem calamus iſte noſter aromaticus iuxta fluuium Tanaim naſcitur paluſtribus tractibus, & propter Vollam flumen, calida planta ſanè, radice rara,

ac ſoluta,& quæ,cùm extrahitur, humoris plena ſit, Air vocant incolæ, & nomine alio, Boſtuoree. Quod ſi aqua ipſa,quæ elementari natura gelida eſt,in terris calidis,atque etiam exuſtis reperitur:quare ibi non erunt res,quæ ex ea ita componantur, vt eius quam plurimùm poſsideant? Nam ſi omnia vbique quatuor elementis conſtant: quid prohibet certam formā cognatam ſibi elemēti proportionem, & quærere,& accipere? Aut qua ratione locis dulcibus lupinus naſcitur amarus:beta verò ſalſa, lapathum acidum? Neque enim calida in calidis naſcuntur locis, quoniam calida loca ſunt: ſed quia plantæ illius forma ibi eſt. Quòd ſi calida planta propter loci calorem, calido in loco naſceretur: omnia calida omnibus in calidis euenirent. Itaque, ne illud quidem, quod aiunt philoſophi, verum eſt, Omne ſimile à ſimili cōſeruari loco. Intelligo ſimilitudinem elementarem. Nam ſimilitudinem proportionis neceſſariam aſſeueramus loci & locati. In qualitatibus autem manifeſtis aliter inuenias. Inter piſces inuenias quòd ſit venenum calidiſsimum: vrtica vrit, ſcolopendra, alia multa, paſtinacæ vulnus viperinū morſum æquat. Præterea iidem piſces aliqui, vt mugil, ſolea, & in mari degunt, & in fluuiis: illius aqua ſalſa, calida, ſicca: horum contraria. Quæro exemplo ridiculo rem bene ſeriam: Aſinus cuiuſnam ſit temperaturæ? Nam ſi calidæ, quare non reſiſtit frigoribus? ſi frigidæ, quare frigidis locis moritur? Neque enim in Scythia viuere animal illud aiunt, propter hyemes. Non extat caloris aut frigoris cauſa, cur noxiis beſtiis Creta careat: lupum in Britannia nullum eſſe, importatum interire. De lepore, muſtella, atque aliis ſatis multa Ælianus, Plinius, Ariſtoteles. Quare qui omnia per elementorū qualitates metiuntur, elementares ſunt ipſi ſanè. Maxima tamen rerum pars cum locis, ac temporibus ineunt ſocietatē. Sunt enim fœdera quædam, ac ſequeſtræ pignorum coniunctionumq; naturę, aut ipſæ formæ, aut à formis.

APOTELESMA XXXI.

Fluminū mutata facies ſanguinis motum repræſentat. Plus iuſtò tumidi ſi fluant, exceſſum: ſi minores, defectum agnoſcas. Largiore victu his opus eſt, illis parciore. Turbulenti perturbationem ſignant. Reſtituetur puritas curſu, ac deambulatione poſtquàm ſpiritus, contentione motus fuerint excitati.

CÆSAR.

A terræ partibus nunc: eſt enim gremium liquoris terra. Sicut igitur ex decocto ſanguine caro fit, ſic à terra carnis accipit indicationem, ab aqua ſanguinis: propterea quòd eadem ratione craſſeſcens aqua, limus fit. Non malè reſpondet hoc Pindari ſententiæ, ac Thaletis iudicio, qui aquam rerum omnium putarint elementum. Puto illi eam fuiſſe pro materia prima. Si quidem vti denſeſcit aqua, terra fit: rareſcens, euadit aer: quemadmodū in nubibus patet. De igni poterat dubitari: idcirco quia aſymbola inter ſe ſunt: vt nō peſsimè potuerit ab illo pro formā poni. Igni nanque & craſſeſcit aqua in ſalem, & ſoluitur in exhalationē. Verùm haud ita eſt. Etenim ſal neque aqua eſt, neque ex aqua tanquam totum ex toto: ſed tanquam ex toto pars in potētia: quæ per ignem, aut ſolem ab aliis partibus in aqua ſeparetur.

Fluminum mutationem ponit variam: ab eorum motu, motum ſanguinis: à motus ratione, tantundem: exceſſum, ex redundantia: defectum è ſubſidentibus: poſtremò à turbulentia, impuritatem.

Αἵματος περίοδον, motum: vt in febribus acceſsionem: circuitum Caluus cùm dicit, fideliter, nō plenè explicat. Neque enim circunducitur ſanguis, vt περίοδον impleat ſignificationem. Nam in febribus idcirco dicitur περίοδος, quia reuertitur paroxyſmus: quaſi circunductus ob diem purum, & vacuum à morbo.

Κατακενώματα, intelligit humores.

μὴ κατὰ τρόπον, Caluus optimè, ſi flumina non ſolito fluant modo. At Hippocrates, χρόνους, dixit: nō φύσιος: id eſt, egreſsi à communi inſtituto: ſic non ſolùm motum comprehēdit, ſed etiam faciem turbulentam.

APOTELESMA XXXII.

Fontium, puteorúmque viſiones, Flatibus affectam veſicam declarant. Quamobrem vrina cienda erit, vt educantur.

CÆSAR.

Apoteleſmate duodetriceſimo commonefecimus nos, quemadmodùm Hippocrates hoc ſub loco ſuper fontium ſomniis aduerſatur: quare hoc vt tollamus, intelligā hìc impuros fontes. Attribuit iudicia, & rei, & loci. Flatuū ſcilicet, & veſicæ. Ac loci quidē indiciū ſumpſiſſe videtur: propterea quòd fontium, puteorúmque ortus ima in terra ſunt: ſicut veſicæ in corpore, vnde liquores educantur. Quam ob cauſam Flatum potius, quàm humorem aſcripſerit, mihi nondum conſtat. Scilicet putarunt priſcorum quidam, fontes, venáſque alias ſubter terram denſatis flatibus in aquam coire, tum fluere. At ſanè perridiculum ſit, Nilum totum in quem nulli amnes demittunt ſeſe, tam longinquo, tam pleno ferri curſu, cuius parens ſit flatus neſcio quis. Iſtrum quoque qui viderit, eúmque è vento fieri putarit, eius profectò ſententia è vento ſit. Multas alias cauſas æquè

fruſtra commenti ſunt, nihilo verò meliores. Vna tantùm vera eſt, Aquam terrámque ſimul vno globo inter ſe ſubeuntes, circa idem pactũ eſſe, ſed non æqualiter. Aquam enim terra operiret. Neque verò detectã Dei iuſſu dices ita, vt illius iuſſus huius naturæ aduerſetur. Neque enim aliud Natura eſt, quàm iuſſus Dei, quo rerum ſeries, effectiones, cõiunctiones, ſeparationes, mutationes, ritè, atque ordine perficiſitur. Naturam igitur illam illi induit Deus ſuſpenſionis ita, vt eius eſſet propria. Contra hanc ſententiam litigant ſic: Nullum, inquiũt, violentum, perpetuum. Igitur ſi terra non æquè à ſuo pũcto medio diſtat, aliqua molis ſuæ parte ruat aliquando. Principiò ex ſacris libris noſtris non ſolùm concedimus, ſed etiam profitemur. Deinde ne philoſophi prodi ſeſe vociferentur, naturalia adducemus argumenta. Primùm dicimus verũ eſſe, & ruere multis locis, atque à mari abſorberi terræ partem ſæpe. Præterea cùm terræ ambitus æqualis non ſit, quippe tot montibus extantibus ipſe ſibi diſsimilis eſt: igitur extra naturam ſuam ſunt partes illæ. Neque enim locũ ſuum adeptæ ſunt: quare ruent itẽ. Ad hæc, pars ſumma terræ in ſuo loco non eſt: itaque violenter ibi tenetur. Ergo quid inquient? aliquando centrum petituram? Nugæ. Satis enim eſt habere proportionem loci. Quod ſi rupes extant, & tamen incommodant habitationi, multò commodius conſultũ eſt ab eadem natura, vt cauernæ in ſinu terræ ſint, in quas aqua recepta relinquat locum habitationi. Aqua enim imum punctum medium non petit, ſed ſedem ſuam, vltimæ illi proximã ſcilicet. Neque enim ſi terra aboleretur, relicta aqua, cõpleretur ab aqua terræ locus, niſi propter vacuum; quippe aqua non eſt maximè grauis. Motus autem, & τὸ πᾶν elementorum habẽt inter ſe proportionem. Nam vt aër ſupra ſua loca non aſcendit: ſic infrà ſua non deſcendit aqua. Neque tamen propterea dicitur aquæ motus eſſe tanquàm corporis miſti ex graui, & leui: ſed ſuus ſimplex ſimplicis: leuis, ſi terræ cõparetur: grauis, ſi aëri. Igitur extra ſuum locum aliqua pars cùm ſit, eò tendit, trudítque alias partes, quæ ibi ſunt: eæ obiectu imi terræ globi repercuſſæ reſiliunt in ſuperficiem terræ. Aqua igitur quæ ad littora alluit, non operit ea, quoniam aſcenderet: ſed petit caua terræ, vt ſuo loco potiatur: eo pondere, ſuas ipſa partes, quæ imę ſunt, ita premit, vt per inania terræ ad ſuperficiem faciat reſilire. Nam quanquam in Mechanicis oſtendimus, non ſalire altius aquã per fiſtulas, quàm ea ſit pars, vnde ducatur: tamen ſi organis prematur puteus, eliciamus multò altius, quàm ipſa organa ſint. Ita tota maris moles organi vicem obtinet, præut ipſi fluuii fontéſque ſunt. Proportio igitur ponderis cõpenſat defectum altitudinis: qua ratione fit, vt compreſſa emicet. Atque hoc quidem quanquam violentum videtur eſſe, à principio tamẽ naturali pẽdet, propterea quòd & mare ſedem ſuam petit, vrgétque ipſum ſeſe: & aqua natura leuior eſt, quàm terra. Quid igitur mirum, ſi quemadmodum aër ab aquæ ſuperficie remeat ſurſũ verſus: ita aqua à ſolido terræ globo repulſa reſilit? ſupérque fertur eas, in terræ partes, quas, niſi extarent inæqualiter ab orbe æquali, operiret?

APOTELESMA XXXIII.

Mare fluctuabundum ventris morbos nuntiat: Qui leuibus, mollibúſque deiectionibus ſunt tollendi.

CÆSAR.

Mare fluminum parens eſt: venter, eorum quæ in veſicam dilabuntur: craſſum retinens, vt expellat: quod liquidum eſt, eò per venas deferri patitur. Itaque Hippocrates in libro De humoribus, ventris officium terræ muneri comparat: Huius, arboribus alendis: illius, animalibus.

APOTELESMA XXXIIII.

Terra, aut domicilium ſi moueri videantur: homini ſano languorem portẽdunt, ægrotanti ſanitatẽ atque præſentis ſtatus mutationem. Sanus ſuæ conſulet valetudini: ſi victum alium præſcribat ſibi, primùm vomat: deinde pauxillo cibo reficiat ſe. Totum nanque corpus principiorum mouetur ratione: Aeger autem nihil mutabit. mutatur enim ipſe tunc ex eo, in quo eſt.

CÆSAR.

A mari quæ portenderẽtur, oſtendit: nunc ab effectione maris. Terræ nanque motus non ſolùm à flatibus, verumetiam fit à fluctibus ſubterraneis: vnde nomen Neptuno ἐνοσίγαιον. Cõſtat id etiam hiſtoria, duabus Achaïæ vrbibus Elice & Buri abſorptis mari poſt terræmotum. Terra igitur natura ſtabilis ſi moueri videatur: nimirum præſentis ſtatus oſtendit mutationẽ. Ergo ſanis morbum: ægrotantibus ſanitatem. Terra autem mater & principium vitæ. Facetè autem dixit domicilium. Sic etiã appellat corpus noſtrum Plato, & eius imitator Cicero in Catone.

Ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων. à principiis: id eſt, ab iis qui intus ſunt, humoribus. Quare eos mutari oportet. Caluus falſò putauit, τὸ κενοῦται, purgari, & euacuari corpus. Nam Hippocrates reddidit rationẽ, propter quam vomitu debeant euacuari & victu attenuari. Quia, inquit, pro eorum modo, quæ intra corpus ſunt, variatur corpus. Et addidit ἄνω, vt oſtenderet maximam vim principiorum: ex quorum puſillis momentis maximas fieri mutationes rectè dixit Ariſtoteles tũ alibi, tum in libris de generatione animalium.

APO-

APOTELESMA XXXV.

Maris, aliarúm ve aquarum diluuio terra obruta, morbum ſignificat. Multus quippe humor in corpore ineſt. Vomitu, atque inedia, tum laboribus, præterea ſiccis curãdi ſunt cibis. Poſt hæc per gradus paulatim priſtina victus repetenda lex eſt.

CÆSAR.

Nempe redundat, ſi obruit, atque etiam impedit officia naturalia. Gen⁹ morbi obiicit primùm, deinde ſpeciem. Ab aquæ conditione intelligas ὑγρασίαν: vt nõ ſolùm humorem accipiamus in genere: cuius appellatione etiam bilis calida, & ſicca continetur: verùm id quoque, quod & actu, & poteſtate humidum ſit.

Mirum, vomitum toties indicere: nulla temporũ, ætatum, habitudinum, conſuetudinis, regionis habita ratione. Nam in quarta ſectione ſententiarum, æſtate curat ſuperiora, hyeme inferna: propterea quòd bilis ſumma petit. At Celſus in primo, vomitũ hyeme procurat magis, quàm æſtate: quoniam plus pituitæ in ſtomacho tũc contineatur. Ergò ſanè ſententiæ hæ contrariæ videantur. ſed ſiue Theodorus, ſiue ille ſit Laurentianus, non τὰ κάτω, ἢ τὰ ἄνω, ſed κατ': non ſuperiora, ſed per ſuperna educere. Quare longè clarius patent earum ſenſus contrarii. Videtur autem Celſus, atque, is, vnde ſumpſit, Aſclepiades rationẽ loci babuiſſe, cùm per hyemem vomitum inſtituerit: idcirco quia locus ille per id tempus pituita grauatus eſt. Hippocrates autem ad humoris naturam potius reſpexiſſe. Bile nanque redundãte in ventriculo, vomitum indicit, cuius motu bilis motum facilius aſſequamur: Nempe aſcẽdit promptius bilis quanquã tardius, quàm pituita, vt ait Galenus in ſecundo De temperamentis.

Dubitarit aliquis, ſi ventriculus hyeme calidiſſimus, vt rectè ex aphoriſmo colligimus: quonã pacto fiat idem humidiſſimus eodem tempore? Conſumit nanque humorem calor. Sic reſpondendum eſſe videtur: Vbi natura læſa non eſt, neque circumuenta cauſis alienis, ipſam ſibi etiam variantem per tempora ſimilem eſſe. Nam ſi calor multus ſit, multum quoque caloris pabulum, ſedémque eſſe, neceſſe eſt: ſi paruus, paruum. Dico per tempora, non per ætates. Quoniam humidum ſemper reſoluitur. Sed humidũ naturale per hyemem, non eſt minus humido naturali æſtiuo, niſi quantò minus ætatis proceſſu factum eſt. Hoc autem non quærimus hic, ſed tempora inter ſe comparamus. Euenit autem propter temporis hyberni naturã, vt præter humidum naturale, humor alius graſſetur in corpore pituitoſus: quem de propinquiore loco voluit educere Aſclepiades. At Hippocrates non ſolùm loci, ſed etiam humoris motum contemplatus: qui humor æſtate dominaretur, eũ ſuo motu expelli facilius, quàm alieno exiſtimauit. Dominatur autẽ bilis, vt in libro De hominis natura dixit ipſe: & eadẽ ſurſum mouetur. ſurſum igitur exigenda erit. Vbi eiuſdem humoris per vomitum æquè perſcribit euacuationẽ: Quemadmodum in ſeptimo Letalium contagiorum, & in libro De humoribus.

APOTELESMA XXXVI.

Neque verò illud bono eſt, atram terram, atque exuſtã cernere: vehementis enim, letaliſque mali appulſu tentatum iri: quippe ariditas in carne multa indicatur. Quies igitur appetẽda. Siccis, calidis, acribus, & iis, quæ vrinam mouent, abſtinendum: ptiſanæ decocto contentus ſit: mollibus cibis, ac læuibus, ſed paucis: albo vino: aquoſo multo: lauacris multis, calidis: ſed in quæ nunquam ieiunus ingrediatur. Molli cubet ſtrato: animi tranquillitate conquieſcat. Frigus, ſolémque vitato. Telluri, ac Mercurio, Heroibúſque ſupplicato.

CÆSAR.

Terram deſcripſit à mari affectam: nunc ab igni, caloris vi. In cura adhibet omnia humectantia. Somni quoque meminit: ſed attẽde, ne ieiunus dormiat, néue ieiunus balneũ ingrediatur. Somno intro reuocatus calor conſumit membra, ſi deſit cibus quicum agat. Itaque ſudamus potius dormientes, quàm vigilantes. Balneum educit ſuccum, eúmque optimum, ſi quid à cibo non ſit appoſitum. Eadem ratione tum frigus, tum Solem vitat: propterea quòd deſiccant.

Intelligit vinum aquoſum ſuapte natura, non arte dilutum: quod ſi deſit, ſupplebit ars. Illud auſus eſt Galenus autumare calidum non eſſe: vinum igitur non erit. Et nobis ſanè genus hoc ignotum eſt. Humectat ſanè plus mero, dilutũ: tribus de cauſis. Aquam enim habet ſociam illius effectionis: item altius penetrat: poſtremò difficilius ſoluitur à calore naturali: qua ex mora perfungitur munere ſuo. Nam partes meri ſubtiliores citius penetrant: ſed citius reſoluuntur. At dilutæ, & plures ſunt, & difficilius vincuntur. Quare ebrii fiunt magis, qui multũ dilutũ, quàm qui merum biberint paucius.

Cùm vitat ea, quæ vrinam moueant: intelligas calida & ſicca: quæque eliquant corpus: nullis veſtigiis relictis humectationis. Nã ſibi ipſe cõtradiceret. Vino enim albo aquoſo nihil præſentius ad vrinas ciendas.

Τῷ δὲ πτισάνης ... τῷ χυλῷ, ptiſanæ decocto. Conſueuit Caluus toto opere hoc, aliiſque libris Hippocratis, pluribus luculentis verbis i-

dem interpretari: qui hic quoque dixit, ptiſanæque ſucco, & iure decocto. Verùm ex hordeo & aqua ptiſana cùm fiat, multos habet gradus, alios ad potandum, alios ob veſcendũ, quoſdam medios, omnes ſecũdum decoctionis promotionem. Nam leuiſsimè coquitur ad potum, ne aceſcat. Ea propinatur tertianariis poſt ſirupum acetoſum. Diutius coquitur ad refrigerandum & abſtergendum in phlegmone pectoris. Hi ſunt potus ſimplices. Vbi verò coquitur adeò, vt puls ex eo fiat, cibi ſummam conficit. Remiſſa ea craſsities in mediocrem liquorem, vtriuſque obtinet facultatem. Sorbendo nanque, pro potu accipitur: alendo, pro cibo. Percolatur autem hæc interdum, neque amplius coquitur. Is dicitur eſſe ſuccus, quem cremorem Latini vocant: atque hic, & alibi χυλὸν Hippocrates. Interdũ autem coquitur: quare additur σιλφίον. Arabes hæc omnia agnouerunt his nominibus, Aqua hordei, Kiſt hordei, Sauich hordei: omnes Hippocratẽ ſecuti eo in libro quem Cnidias ſentẽtias inſcripſit. Quo magis miror, quid in mentem venerit homini doctiſsimo Ioanni Manardo, qui non ſolùm artem ptiſanæ conficiendæ ſuſtulit: ſed etiam damnarit vſum: auſus idem facinus libero indigno homine, cùm negauit nos probò veſci hordeo. Spero equidem aliquando futurum, vt iſti delicati veris lactucis carere dicant nos. At herculè laudes eius Galenus paucis verbis, vel pluſquàm diuinas dixit, in octauo De medicandi ratione. Quid enim potuit prꝗſtantius eſſe, quàm id quod refrigeraret, humectaret, ſitim non ſolùm tolleret, ſed etiã prohiberet, facilè coqueretur, probè aleret, nihil relinqueret noxiorum excrementorum. Ptiſanæ autem nomen deductum etiã ad alias materias, ex Horatio ſcimus: qui ex oriza ptiſanarium dixit, voce diminutiua: quanquam ex aliis frugibus certa ſibi nomina comparauit: vt apud Græcos, χόνδρος, quẽ corrupto nomine Candaruſium vocant Arabes: Latini, Alicam. ea ex Zea fiebat. ex frumẽto quoque factã ait Plinius, tàm apud Latinos, quàm apud Grꝗcos, trãſlato nomine ab ipſa fruge, ex qua fiebat, in rem ipſam factam. Siquidem chondros tritici genus, ex quo, quæ fieret ptiſana, chondros quoque dicta fuit. Eodẽ modo Zea, quam nunc ſpeltam vulgus vocat, alica quoque dicta eſt: ex qua, quæ fieret ptiſana, nihilominus alica nominaretur. Sed & ars finxit nomina: nam ex viridi hordeo polenta dicebatur: ptiſana ex integro percocto, atque excreto: omelyſis ex molito. Polẽtam quoque ex toſto facit Galenus.

APOTELESMA XXXVII.

In lacu, mariue, aut fluuio, ſi quis ſe ſomniet vrinare, malum eſt. Exuberantia nanque humoris indicatur. Tenuis victus, atque laboribus exercitatus huic vtilis eſt. Quod ſi hoc accidat febrienti, bonum eſt: extinguitur enim ab humore calor.

CÆSAR.

Hoc quoque Galenus in Criſibus: ob ſudorem præcedere ſomnia hæc. Id quod Auicẽna trãſtulit in ſectionẽ ſecundam quarti. Idem Galenus ſcriptum reliquit, Pugilem, qui in ſanguinis ſolio ſedere ſeſe ſomniauerat, ſanguinis redundantia laboraſſe. Alium diſtentum ſemine genitali veneris nocturnis affectum ludibriis. Ita in quarto Letalium contagiorum, Nicippus febricitans venerem per ſomnia excitabat, atque ita conualuit.

Dixit αὐτοματικῶς, τῇ διαίτῃ, pro tenui victu. Ductum enim eſt ab eo, quòd ſpiritus tantùm alimento quis contentus eſt. ἄειν nanque ſpirare eſt: διαίτη, perſpiratio: ſicut αἰὼν, æui, tractus ſcilicet temporis, quem ſpirando tranſmittimus: & ἀὴρ, quem ſpiraremus. Talis victus ratio pertenuis in principio acutiſsimorum morborum obſeruatur, quo tempore nihil damus.

APOTELESMA XXXVIII.

Eorum, quæ ad ſeſe, ſuámque naturam pertinent, ſi cui quid in ſomnis videatur eſſe eiuſmodi, vti neque maius, neque minus ſit: bonæ valetudinis demonſtratio eſt.

CÆSAR.

Hæc eſt alia pars commentarii à priuata natura ſumpta ſomniantis: quæ pleniſsima eſt apud Hippocratem: nos quàm puriſsimè vt transferremus, curauimus, ſecuti phraſim Thucydidis, Demoſthenis, Plauti, Ciceronis, ſi cui ea nota ſit. Habet autem rationem, à quantitate, ſicuti ſuperiora: à motibus, à qualitatibus, à ſitu. Intellexit ſomniantem ſui quippiam videre, non alieni, vt ei portenderètur pro re propria.

APOTELESMA XXXIX.

Candida veſte, pulchriſque indutus calceamentis benè ſentire debeat de ſua ſanitate.

CÆSAR.

Hippocrates, qui bonus eſſet philoſophus, per aliud etiamnum prædicamẽtum ducit nos, quod appellãt habere. Colligitur autem hinc proportio veſtis ad illuſtrẽ, de qua ſuprà diximus, ſyderum naturam. Ambitus enim corporis benè habet. Eſt autem pars ſuperioris apoteleſmatis: in quo omne genus rerum, quæ ad quempiam pertinerent, continebatur. Ita partitur nunc, vt declaret ea, quæ extra ſunt: in ſequenti autem, quæ intus.

APO-

APOTELESMA XL.

Membrorum modus alius, atque à natura conſtitutus, nihil boni pollicetur. peius verò eſt, ſi minore ſit quantitate, quàm ſi maiore. Victus in altero euentu augendus, in altero minuendus erit.

CÆSAR.

Coniectores aliter interpretantur: veluti Domitiani gibbum, Neruæ aureã ſucceſsionem. Caput magnum, principis incrementum. Quoniã caput relatiuè dicatur, alicuius caput, ſicut princeps, alicuius princeps: & caput, princeps dicatur, quemadmodum ſeruus, pedes. Ventrem obeſum, paupertatem: iners enim membrum eſſe videtur, & auarum, aliorum operas in ſua omnes abſumens commoda. Sic Cæſaris nomẽ ſiquis ſomniet, dempta prima litera, pronũciatum, iſque Cæſar appelletur: intra centeſimum diem obiturum obnunciabant: cúmque diuinis æternæ famæ titulis perpetuò victurũ: propterea quòd, quæ litera adempta eſſet, centenarium numerum notaret: eum numerum viuendo item abſumptum iri, quod reliquum eſſet, manere. Æſar verò Thuſca lingua priſca, deũ ſignificari. ſanè etiam Græcus ſermo non abhorret: αἶσα enim fatum ſignificat. Eſt autem fatum ius diuinæ poteſtatis.

Caluus dimiſit illud totum, *Peius verò, ſi minus ſit*. Nempe à priuatione ad habitum difficilior naturæ opera eſt.

APOTELESMA XLI.

Atræ ſpecies ad ægritudinem præmonſtrandam propenſiores, maius diſcrimen obnunciant. Mollibus ergo humidíſque bona valetudo conſtituenda erit.

CÆSAR.

Atræ bilis naturam veteres adeò veriti ſunt, vt Galenus integrum condiderit commentarium. In tertio De locis malè affectis, eius ſpecies perſequitur: Item in libro De bonis ſuccis, in ſecundo De temperaturis, in ſexto De morbis & eorum cauſis, oſtendit fieri ex ſãguinis aduſtione. Quare hîc prudẽter mollibus, & humidis ſanitas obſeruatur.

APOTELESMA XLII.

Omnia item noua, ſignificant mutationem.

CÆSAR.

Vt ſi Rex, priuatus fiat, aut priuatus, Rex: quòd de Smerdi Cambyſes, Aſtyages de filia, item alia alii ſomniarunt. Circumfertur & ſuum Hecubæ ſomnium. Quæ omnia non ad illorum corpora, ſed ad vim, euentúmque fortunæ relata ſunt. Matrem meam poſtridie, quàm me edidiſſet, ſæpenumero prædicantem audiui, vidiſſe per quietem lintea vniuerſa, quibus in arce in qua natus eſſem, vterentur, igni correpta conflagraſſe. inde flammam exiſſe ingentem cum ingenti ſonitu, ſummáſque Alpes Noricas, Rheticas, Liguſticas peruaſiſſe, atque ſine noxa perluſtraſſe: niuem colliquatam, nouam montium faciem oſtendiſſe. Quibus viſionibus coniectrices aniculas, quibus tota illa ſcatet regio, multa ridicula, quæ non ponam, pronuntiaſſe. At illa per iocum aliquãdo, aliquando per contumeliam me Paridem appellare ſolita fuit, donec excisis rebus noſtris ſomnii vis prodita eſt.

APOTELESMA XLIII.

Vita functos nitidos, atque candidatos ſi quis viderit, bonæ valetudinis argumentum habet. Si quid puri ab his acceperis, ratio par. ſanum nanque corpus dicitur, ſanáque alimenta. A mortuis autem alimenta, & augumenta, ac ſemina ipſa ſuppeditantur: quæ ſi pura in corpus ſubeunt, edicunt ſanitatem.

CÆSAR.

Nunc aggreditur ea, quæ extra ſomniantem ſunt: aſtque nos ali opera mortuorum: credo, quia non poteſt alere nos quicquam viuens. Transformari nanque neceſſe eſt. Nihil enim duabus formis informatur. At quod alit nos, noſtri pars fit, aut iam eſt. Ergo ſub totius forma exiſtit. Quod autem viuit, ſuum ſibi eſt. Itaque in octauo Pædiæ, vult terræ mandari corpus ſuum Cyrus: vt ibi mutato eo, aliquid capiant mortales emolumenti. Tangit tria: primum, ſemina, id eſt, principia: ſecundum, alimenta, cùm ſunt mutata: tertium augumenta, quæ alimentum conſequuntur. Neque enim ſine augumento corpus ali poteſt. Nam quod reponitur, in loco eſt conſumptæ partis, auget igitur. Reſtituit enim priſtinam quantitatem, partem eam, quæ fuerat diminuta. Eſt ergo nutritio, partis auctio: quia amiſsi eſt repoſitio. Quis autem inter has ſit famulatus, vnde proficiſcatur, quem in finem tendat, quandiu duret, in ſeptem libris De ſemine genitali ſatis à nobis dictum eſt.

Tetigit & id, quod retulit Galenus, ſanum corpus, ſana alimenta æquiuocè: ita & ſanum ſignum.

APOTELESMA XLIIII.

Eoſdem contrario habitu ſi videas, nudos, aut atratos, aut ſordidatos, aut aliquid capientes, aut auferentes ex ædibus: minimè commodum eſt: Inſtat enim morbus. Ea nanque, quibus alitur corpus, noxia ſunt. Decurſu, ac deambulatu curãtur, mollique cibo, leui, poſtquam vomuerint.

CÆSAR.

Hoc quoque Galenus ſenſit, ſordidos intus, fœtidóſque humores contineri: contrà iis euenire, qui inter flores, amœnáq; loca ſibi ipſi verſari videantur.

Feſtiuum eſt, quod dicit, incõmodo eſſe, ſi quid ex ædibus auferatur. Sed ex œconomia ductum illud: Nam ſi mortuos agris comparat ac ſeminibus, vnde alimenta ſuppeditentur nobis, idẽ intelligamus, quod nos monet L. Columella, Non eſſe optimum optimè colere, ne ſumptibus deuorentur fructus. Neque enim plus petere debet ager, quàm det: ſed vt plus det, ſatis petere.

Dicit, προσάγειν, more ſuo, id eſt, paulatim. Nos explicuimus, per, modicum. Sic in primo Letalium cõtagiorum, in tertia cataſtaſi, οὐκ ἐκ προσαγωγῆς ἀλλὰ συνεχέα, καὶ βίαια.

APOTELESMA XLV.

Cùm monſtroſa corpora in ſomnis oſtendunt ſeſe, atque hominem territant: tum coniicimus, inſuetis cibis, atque exuberantibus, grauatos eſſe nos. Choleram quoque, & morbum periculoſum minitantur. Itaque vomitum prouocato: quinque dies cibariis leuibus, minutis acquieſcat. Abſtinebit ab acribus, ſiccis, calidis. Laboribus verò, quos natura exigit, præterquam deambulatione, quæ poſt prandium præſcripta ſit, exercebitur: Balneis, calidíſque perfuſionibus, & animi æquabilitate fruetur. A ſole, & frigore cauebit ſibi.

CÆSAR.

A mortuis ad monſtra hîc tranſit: attribuítque monſtris id, quod nos mortuis: bilem ſcilicet atram indicari. Itaque elephanticis ſomnia circa mortuos crebra viſuntur. Monſtroſa autẽ corpora humorum potius perturbationem. ſed vtrunque ab vtriſque poteſt colligi.

Dixit, ἀλλόμορφα: hoc eſt diuerſis induta formis quàm quæ vulgò videntur

Choleræ nomen Galenus multis in locis & frequenter in munero plurali τὰς χολέρας ποιεῖ. In tertio De cauſis ſymptomatum dicit naturam excretricem in chöleris vti vtroque ore ventris: & ſuperiore ad vomitum: & inferiore ad deiiciendum. Et in primo artis ad Glauconem, Choleræ, inquit, faciunt lipothymiam. In libro autem De victus ratione in acutis ſcriptum eſt περὶ χολέρης ξηρῆς: in qua venter nihil deiicit. In vii Epidem. Choleræ morbi cauſas materiales multæ enumerãtur. Eiúſque morbi mentio multa in libro De morbis, & in Epidemiis: In prænotionibus, quæ κωακαὶ inſcribuntur, τὰ λυπηρὰ χολέρης μὴ ἐπιγινομένης οὐ λύεται.

In tertio aphoriſ. choleram euenire adulta ætate, ibi Galenus quid ſit non declarat: ſed cauſam communem apponit, ἀρχαὶ χολὴν τῶν φροντίδων καὶ χαύνων, καὶ δυσαντησιῶν. Hîc autem vero ſimilius videbatur eſſe, à bili atra pendere monſtrorum indicationem. Maximè enim conuenit cum monſtris, & rebus atris illis. peſſimus enim omnium humorum eſt. Nanque non obedit naturæ: aduerſarius lucis: hoſtis qualitatum vitæ: non audit remedia: non paret conſiliis. Ac bilis quidem flaua impetum ſuum habet: hæc autem contumaciam. Illa ſanè leuiſſima ſanguinis pars eſt, vt in ſecundo De poteſtatibus naturalibus ſcriptum eſt: Dum coquitur ſanguis, neque dum quicquam excretum eſt, calidiſſimus ille eſt ſimul, & dulciſſimus: atque melli cõparatur: poſtea excernitur bilis flaua, qua erat calidiſſimus. Quo in loco quidem imprudentiores putarunt bilem flauam, dulcem à Galeno exiſtimari. Et Druſianus monachus doctiſſimus fruſtrà ſcripſit, ſanguinem non eſſe quartum humorem, ſed è tribus vnum conſtitutum. Cæterùm choleræ nomine non ſolum Paulus in tertio, ſed etiam Celſus in quarto, morbum comprehendit, acutum quidem cum vomitu, ac deiectione ſimul, atque doloribus. Eius meminit ſub eodem nomine in libro tertio interpres Auicennæ. Galenus in ſecundo De alimẽtis: Pepo, inquit, morbum qui dicitur cholera, efficere conſueuit, & Dioſcorides in capite de cydoniis, de menta, & alibi non ſemel. Plinio quoque nota vox eſt: & legitur in prologo libri viceſimitertii, & capite ſexto eiuſdem, & libro viceſimoquarto, capite tertiodecimo, quibus locis cholericum morbum à cœliaco diſtinxit: cum dicit dyſentericis, cœliacis, cholericis. Quare non rectè faciunt, qui cœliacos vocant eos, quos recentiores cholerica paſsione laborãtes nominant: quanquam cœliacorum nomẽ aliter ab aliis acceptum eſt. Nam apud Celſum in quarto, ii ſunt, quos ventriculi dolor vrget: neque quicquam demittitur, ac ne flatus quidem. Ad eiuſmodi morbum parati ſunt ii, quos appellat Paulus dyſcœlios: quorũ ſcilicet aluus difficilior eſt. vt iã definãt recẽtiores dyſenteriam

riam difficultatẽ inteſtinorum nimis imprudenter appellare. Neque enim particula δὺς, hic ſignificat difficultatẽ, ſed detrimẽtum, vt dyſparis. ſed iſti multa ineptè: ſicut & cum, ileon, voluolum appellant: at, ile, Latinum iam eſt: item iliacus. voluolus autem morbus nõ poteſt dici: cuius neque materia, neque effectio voluitur. Paulus autem & Galenus cœliacos dixêre, quibus aluus diſſluit. Plinius quoque non ſemel ex Dioſcoride, alióve vnde Dioſcorides accepiſſet: eóſque Latina voce Aluinos dicit libro viceſimo primo & viceſimo quinto. Non eſt igitur inutilis nominum contemplatio, vt Galenus ſatagit: ſed neceſſaria. Sunt enim nomina rerum notę: quibus corruptis, intellectionem quoque vitiari neceſſe eſt. Vel hoc cœliacorum nomẽ quot nobis turbarum dedit? cùm non ſolùm diuerſa ſignificet diuerſis authoribus, ſed etiam cõtraria iiſdem, medicis ſcilicet? Et Galen' ipſe, qui nomina negligi iubet, quàm laborat, morbúſne, an cauſa debeat appellari id, quòd naturæ offitiis eſt impedimento. Sed de his ſuo loco. Hippocrates in libro De morbis interioribus videtur cholericam affectionem inter eos agnouiſſe, quos vocat typhos. Nanque & à cholera veniunt, & vomunt, & aluo cita ſunt. Caluus ſtuporem minimè commoda interpretatione vocat. Nam alia vocali ſcribitur typhos, quòd ſignificet ſtuporem, vt apud Ariſtotelem in tertia particula propoſitarum quæſtionum. Quanquam Plutarchus in libro de Socratis dæmonio, τῦφον intelligit væcordiam, & inſolentiam. Sed hoc Hippocratico typho laborantes, neque ſtupidi ſunt, & valdè ſentiunt, & vehementer commouentur. Quæ fuit cauſa, vt cum Iliacis morbis coniungeret Hippocrates. Vtramuis igitur bilem intelligas: ſanè diſcriminoſa eſt. flaua effrenis, vti dicebamus, neque naturæ imperio obſequẽs, ſua leuitatẽ fertur: itaque expelli nõ poteſt, nihilo melius, quàm pluma, quæ iactus impetum nequit capere. Eodem quoque modo ſputum, quòd leue eſt, non occurrit pulmonis atque aëris facultatibus, ad expellendum. Quidam euerſores literarum negarunt, æquandum eſſe humorem ſubtiliorem in morbis, ante quàm educatur: ſed illico edendum eſſe: propterea quòd, inquiũt, per ſe aptus ſit ad expulſionem. Neque ſputi comparationem bonam eſſe: ſputum nanque aëris obiectu expelli. At humorem tenuem medicamẽto attrahi, ſicut à magnete ferrum: quod quanto leuiius ſit, tantò facilius trahi poſsit. Cęterùm opus illud non ſola fit attractione: quin expulſione oportet perfici. Si enim expultricis non indigeret, quomodo de ventriculo, aut inteſtinis deiiceretur humor attractus eò per medicinam? Nunquam enim moueretur. Quare de corpore iam valde affecto clyſteres non exeunt: propterea quòd expultrix iam mortua eſt. Si igitur expultrice opus eſt, iam argumentum de ſputo bonum eſt. Atqui opus eſt. Nam de inteſtinis humor eò delatus ſi detrahi debet à medicamento, ergo præibit medicamentum, humor ſequetur. Aut igitur ab ſe ipſo mouebitur medicamentum, aut ab alio à ſe: ergo ab expultrice. Igitur ſi tam grandem maſſam de inteſtinis expellit expultrix: inteſtinorum multò commodius expellere debuit eius portiones particulatim in venis aut membris fuſas. Dicent irritatam naturam. Nugæ. eadem natura, idem morbus, eadem poteſtas. Præterea, plus nocet humor in venis quàm in inteſtinis. Ibi enim fit morbus, debuit igitur plus irritari. Ad hæc in venis expultrix nobilior eſt, nobiliorem habet finem, nobilius inſtrumentum, nobilius officium. Nã & purgat ſanguinem: & vena nobilior eſt inteſtino: & aut ipſa ſeparat, aut ſegregatricem ſecum habet, ſiue comitem, ſiue adminiſtram. In inteſtinis nulla fit ab eorum expultrice, ſeparatio: ſed deuoluto ſucco, venæ quod ſibi proprium eſſe debet, ſugunt. Quare ſi in venis expultrix particulas non expellebat, fuit in cauſa leuitas, & tenuitas, quam nequibat apprehendere. Vbi autem collectæ ſunt in maſſam, potuit eam exigere. Eſt etiam experientia. Nam in phreneſi ſi exhibeas medicamen, minus ac paucius deiiciũt, quàm ſi ſano præbeas. At phrenetico humor tenuior ac ſubtilior eſt. Præterea pituitoſus per catapotia celerius leuabitur grauedine, quàm phreneticus agitatione. Eſt exemplum in natura: ferri ſcobes vento agitata non trahetur à magnete: grandiores grumi vento minus obnoxii trahentur. Sic Auſtro ſpirante non poteſt cogi in vnum nubes à ſole attrahente: vbi flare deſiit, Sol tum cogit ſparſas partes: quæ denſatæ vbi ſunt, & trahi, & impelli queunt. Sic in curſu non ſudamus, vapor enim funditur, poſt curſum attrahitur ad cutem vapor denſatus in humorem, & ab expultrice pellitur. In febribus quoque quantunlibet caloris foris apponas, non ſudent. dico febres furioſas. At vbi vapor ille denſiuſculus factus eſt, ſudant. Quare non negamus attractionem faciliorem eſſe rerum leuiorum: ſed impediri propter motum: non poſſe autem ſiſti, niſi emendata leuitate & tenuitate. Omnino autem nugas agunt, cùm in operibus medicamentorum tollunt effectionem expultricis: quippe non ſolùm humorem, ſed etiam medicamentum expellere debemus. Quærit Alexander iſicum, ſarciminis id genus eſt. Athenæus iſicia vocat, nos etiam *ſalcicia*, corrupta voce, nam fuit ſaluſicia: quærit inquam, quam ob cauſam ægrè coquatur. Ob ſpiritum, inquit, interceptum inter carnium fruſtilla leue eſt, neque occurrit calori: quare etiam in aqua demiſſum fluitat. Eadem eſt ratio humoris leuioris.

ῥ' ἀθυμίαν modeſtius animi æquabilitatem interpretati ſumus. eſt enim vitium ῥᾳθυμίη, at æquanimitas virtus, εὐθυμία.

APOTELESMA XLVI.

Inter dormiendum qui putat ſeſe cibũ, aut potum ſolitum capere: is intelliget, & minus capere nutrimẽti, quàm par ſit: & animo eſſe triſtiore.

CÆSAR.

Poſtquam de membris diſſeruit, de eorum materia ſtatuit, de cibo & potu: ac primùm quidẽ in communi. Hæret autem ſententia ſuperioribus. Nam ſi membrum videbatur minus, egebat nutrimento. igitur nutrimentum quoque minus videbatur per relationem: quoniam comedimus. Addit etiam ἀϑυμίαν: quoniã in pauco humido pauci ſpiritus: in paucis ſpiritibus animus demiſsior. Non quòd inde animus dependeat: ſed quòd ab ipſo illi: quibus vtẽdis, naturæ officio fungatur. Vt hoc quoque modo illud item Herodoti audiamus, in Thalia, Augeſcente corpore mens quoque ſimul capit incrementum: atque eo ſeneſcente, conſeneſcit.

APOTELESMA XLVII.

Carnes validiſſimæ maximum exceſſum ſignificant: tenerrimæ minorem: earum nanque ratio par, & cùm eduntur, & cùm vidẽtur. Oportet his demere de cibo: propterea quòd plurimi alimenti argumentum eſt.

CÆSAR.

Nunc particulatim à carnibus. Edere, defectũ alimẽti indicat. Apponit cauſã: cogitatio ducitur naturæ fine. vbi igitur egem⁹ cibi, eius imago in appetitu excitatur. Eadem igitur ratio, & edendi, & ſomniandi: Ergo ſibi contradicit. Nam plus edere, plus egere ſignificat. Igitur & fortius edere, fortius indigere. Galen⁹ quoque nobis aſtipulatur: qui à ſiticuloſo ægro, ſetipſit, potationes ſomniari. Illud quoque laxius locutus eſt. Nam aut dicendum fuit, minimum, non minorem, vt reſpõderet alteri ſuperlatiuo, tenerrimæ: aut teneriores, vt reſponderet comparatiuo, minorem.

APOTELESMA XLVIII.

Panes quoque caſeo confecti, ſomnii eiuſdem nacti ſunt finem.

CÆSAR.

Nihil enim aut parũ differt cuiuſmodi cibi ſint: niſi quantùm pertinent ad maiorem, minorémque vim. Dicũtur etiam nunc Italicè *caſemazi*.

APOTELESMA XLIX.

Aquæ puræ potus, bonus eſt: cætera omnia noxia.

CÆSAR.

Si à defectu ſomnium hoc metiamur, ſicuti ſuperiora: indigentia hic ſignificabitur: quare videbitur, indicari defectus humoris puri, qui corpori debeatur: itaque bonum ſomnium nõ erit. Idcirco à coniunctione rei puræ cum corpore ſumendum erit argumentum, vt Hippocrati ſubueniamus: atque ita humoris ſignificabit puritatem, ſicuti ſupra de ſyderum nitore eùm ſtatuebat. Verùm alia videtur eſſe ratio. Nanque ibi cœlitus, & ab aëre demittebãtur affectiones: ab elementis autem non item. Dicemus tamen elementorum cum ſyderibus coniunctionem ita intelligi oportere.

Sed quamobrẽ dixit, cætera omnia noxia: an propterea quòd aquæ tantùm intereſt potari, olei non item, non aceti, non aliorum? Eſt enim appetitus frigidi & humidi, ſitis. Mirùm verò quare vinum aut oblitus ſit, aut reiecerit tanquam noxiũ: niſi putemus vini ſignificatione ſanguinis exuberãtiam aut defectũ indicari: quorum vtrunque noxium eſt. Cæterùm, ſi cum vino aqua comparetur, & vtrunque ad vitæ noſtræ conſtitutionem conferatur: aquæ natura minus commodior ſit: vinum autem proximũ.

APOTELESMA L.

Quibus aſſueuimus, ea per quietem intuendo, animæ declaramus cupiditatem.

CÆSAR.

Hærent enim diurnæ ſpecies rerum appetitarum, quas res vbi anima non eſt conſequuta, adhuc appetere par eſt: itaque in ipſis etiamnum verſatur.

APOTELESMA LI.

Cùm quid præ terrore fugitamus, præ ſiccitate ſanguis in nobis tumultuatur. Refrigerare igitur, atque humectare corpus conuenit.

CÆSAR.

Ita veteres exiſtimarunt, pauorẽ euenire aut à frigiditate ſãguinis, aut à craſſitie propter motus tarditatem: quorum vtrunque tetigit diuinus Poeta:

Frigidus Arcadibus coit in præcordia ſanguis.

Notauit enim frigiditatem & coitionem. Aut à paucitate. Neque enim laxari à natura ea, quorum ipſa indigens ſit: ſed parcere, ac metuere ne amittat, quod modicè poſsideat. Quæ habeatur ratio, quare Galli ſint animoſiores, itẽ Sarmatæ, Britanni, Germani, Scythæ, Thraces, Syris, Arab. Indis, Mauris, vt aiunt. Verùm vt ita res ſit, at eam paucis nimis colligunt argumentis, ac magnam ſané. Illorum nanque ſanguis, vt multus, ita dilutus: quippe poſt primæ impetum æſtuationis deferueſcit, his contrà accenditur. Pertinaciſsimè verò mortem obeunt in pugna Mauri atque Indi, etiam in tela ruunt, tum lanceis transfixi prorſus

ſeſe

ſeſe induũt, vt hoſtem cominus cõtingant. Sic ab animantibus quoq; quas illæ generãt regiones, argumentum licet ſumere, Leonibus, elephãtis, viperis, tigribus, rhinocerotibus: qui pro ludo & pila vrſos habent, quod eſt tamen noſtratium omnium fortiſsimum animal.

APOTELESMA LII.

Cùm pugnam committere, atque extimulari, aut vinciri videmur: tunc aliquid ſuperflui corporis functionibus aduerſari deprehendimus. Tollit id vomitus, deambulatio, leuioribus cibis attenuatio: quos poſt vomitum dies quinque continuabis.

CÆSAR.

Idem Galenus, Cùm granari videmur, nec moueri quimus, & onere grauati premimur. Quod & doctiſsimus Poeta in quadam oſtendit cõparatione. *-in mediis conatibus ægri*
Succidimus: non lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires, nec mens nec verba ſequuntur.

Morbi genus eſt, aut potius affectionis ephialtes, quaſi aſſultorem dicas: multarum ea peſtis index, ac præuia ægritudinis: haud diſsimilis huius affectionis quæ deſcribitur hic: à pondere & preſsione dictum putant. itaque Gigãti cognominem voluêre: cuius meminit Plutarchus in libro De fuga. Paulus mauult ab eo, quòd reſiliant qui premuntur. Latini ab oppreſsione, concinna voce incubum: ſicut à ſuffocatione Græci πνιγάμωνα: à Themiſone πνιγαλίων. nam & Dioſcorides vocat πνιγμοὺς ὀνυπνίων.

APOTELESMA LIII.

Si quis errabundus, ſiquis cliuos ſuperare ſibi videatur: difficile quippiam naturæ ſuæ incommodare intelligat.

CÆSAR.

Humores enim rectà in ſuum quiſque locum, vti debent, non tranſmittuntur, ſi vagari ſomniet. Innixu quoque, atque aſcenſione violentus eſt motus. Cùm enim duo in nobis ſint motus, elementaris, & voluntarius: elementaris perpetuus eſt, & aggrauat interdum voluntarium. ſemper enim deorſum trahit. Cùm igitur ſcandimus, curuato crure tibiam perpendiculo ſtatuimus, ſuper quã trahamus corpus totum directò ſtaturum. Ergo eſt violentus ſimplici naturæ motus. Hinc colligimus falſum eſſe, quod aiunt, deſcenſionis motum de cliuo multò eſſe difficiliorem. Alterum enim in eo crus ſemper directũ eſt, in quod innitaris: in aſcenſu curuum vtrunque.

APOTELESMA LIIII.

Fluuiorum tranſitus, hoſtes armati, mõſtra difformia, aut morbi, aut furoris præſagia ſunt. Qui his ſunt praeuenti, iuuantur victu tenui, leui, delicato, vomitu non violento, ad dies quinque laborum frequentia, quos exigit natura: verùm his poſt cibum abſtinebit. Balneum, & deſidiam, & ſolem, & frigus cauere debet. Horum enim vſu, quemadmodum dictum eſt, bona poterit valetudo comparari.

CÆSAR.

Per tranſitum fluuiorum, morbum notat. humor enim putredinis parens, putredo morbi.

Diſtinxit furorem laxè nimis, à morbo. At equidem arbitror furorem maximum morborum eſſe. verùm veteres animi vitium putarũt, furorem: morbum corporis. hoc rectè, illud non rectè. nã ſi animus furit ergo interit. M. Tullius in libro 1. De diuinatione latius diſſerit: ac tandem definit ſic, Cùm à corpore animus abſtractus diuino inſtinctu concitatur. Sed hîc furor ille ab inſania diſtinguitur, vt ait in tertia Tuſculana: quare æquiuocè vtitur hoc nomine idem. Nam in ſeptima actione in Verrẽ, furorem, ſceleris & audaciæ comitem vocat. Sic Clodium, ſic Catilinam furere dicit.

Difformia, nõ deformia, vt ait Caluus, ἀλλόμορφα, non κακόμορφα, aut ἄμορφα, aut δύσμορφα, ſcilicet aliena ſpecie, vt ſi leoni formoſiſsimum virginis os imponatur.

Caluus idem, calda lauato, deſideto. Sed præterquam quod codex repugnat Græcus, ſubeſt quoque ratio, ne ſibi, neve naturæ contradicat. Exercitium bonum, moderatum tamen: item vomitus. ergo deſidia, & inimica, & noxia.

Malè videtur ignem cum aqua coniunxiſſe. Aqua à fluuiis, ignis ab hoſtium capitur impetu. Quare inde morbos à putredine, hinc furorem ab inflammatione minitatur. Ex monſtrorum confuſis formis diſsidiũ naturæ interioris proponit. Sic lis & amicitia ab Empedocle & Democrito & Epicuro pro principiis ſtatuuntur. Sic Orpheus è Chao Amorem primũm emerſiſſe, atque Phanetem appellatum.

EPILOGVS.

Hæc eſt viuendi ratio, quæ pro humano captu, Dijs bene iuuantibus, à nobis eſt inſtituta.

CÆSAR.

Bonus medicus, inſignis orator, pius vir. Nam & docuit nos vitæ rationes, & lactea demulſit oratione, & ſementẽ fecit in procemio, eorũ quæ excoluit in tractu commentarii, quæ colligit in

epilogo. Sed quàm moderatè, quàm prudēter? pro humano, inquit, captu. Nam ei qui contradicat, meminerit hominē eſſe ſe. Hæc fuit lex Pyrrhonis, & Ariſtonis, hæc nouorū Academicorum: illi, nihil profiteri, hi nihil certi ſtatuere. Addit & pietatem: Deorum opē, ſine qua nulli ſanè ſumus. Commendat opus à præſtantia, cùm dixit, rationē. A modeſtia animi, cùm dixit, ſe hominem. A perfectione, cùm dixit, non ſine Deo optimo maximo ſeſe hæc perfeciſſe. ipſe ſanè diuinus vir, qui & nos doceat, & quo pacto, quibus opib' fretus docet, hoc quoque doceat: vt non immeritò maximus vir Galenus, nunc admirabilem, nunc principem ſciētiarum, nunc bonum, nunc benignum, nunc veritatis parentem vocet: in primo autem libro De officiis membrorum, eius ſententias etiam Dei vocibus comparat.

FINIS.

GRATIAS TIBI DOMINE IESV.

659240

BIBLIOTECA NAZIONALE DI TORINO